

PREDSIEDNIČKI IZBORI 2017.

IZVEŠTAJ **CRTA**
POSMATRAČKE MISIJE
GRAĐANI NA STRAŽI

CRTA

GRAĐANI
NA STRAŽI

**HVALA SVIM POSMATRAČIMA, AKTIVISTIMA, PARTNERSKIM
ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA I DONATORIMA, BEZ ČIJE PODRŠKE
CRTA POSMATRAČKA MISIJA "GRAĐANI NA STRAŽI" NE BI BILA
MOGUĆA.**

BEOGRAD, MAJ 2017. GODINE

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	5
SAŽETAK	6
PROCES PRE IZBORNOG DANA	6
IZBORNI DAN	7
PROCES NAKON IZBORNOG DANA	7
KLJUČNE PREPORUKE	8
GRAĐANI NA STRAŽI U BROJKAMA	9
METODOLOGIJA POSMATRANJA	11
IZBORNA ADMINISTRACIJA - NADLEŽNOSTI I ZAKONSKI OKVIR	12
ANALIZA I NALAZI	13
POLITIČKI KONTEKST	13
KONTROLNI MEHANIZMI	16
REGULATORNO TELO ZA ELEKTORNSKE MEDIJE	16
AGENCIJA ZA BORBUN PROTIV KORUPCIJE	19
NADZORNI ODBOR NARODNE SKUPŠTINE	20
MEDIJI	20
MEDIJSKO OKRUŽENJE	20
MONITORING MEDIJA	21
BIRAČKI SPISAK	26
PITANJE GLASANJA PO MESTU BORAVIŠTA I PREBIVALIŠTA	26
IDENTIFIKACIJA BIRAČA	26
PROBLEMI SA NAKNADNIM UPISOM U BIRAČKI SPISAK	27
POZIVI ZA GLASANJE	27
GLASANJE U INOSTRANSTVU	27
BROJ STANOVNIKA I BROJ UPISANIH U BIRAČKI SPISAK	28
PREDIZBORNI PERIOD	28
IZBORNA ADMINISTRACIJA	28
POJAVA „KAMPANJE PRE KAMPANJE“	33
KANDIDATURA ALEKSANDRA VUČIĆA	34
KANDIDATURA SAŠE JANKOVIĆA	35
POLITIČKE PORUKE, TEME I KANALI KOMUNIKACIJE	36
NEGATIVNA KAMPANJA I GOVOR MRŽNJE	38
POTKUP, PRITISCI NA BIRAČE I ZLOUPOTREBA JAVNIH RESURSA U KAMPANJI	38
IZBORNI DAN	39
IZBORNA ADMINISTRACIJA	39
OTVARANJE BIRAČKIH MESTA	40
PROCES GLASANJA	40
PROCES ZATVARANJA BIRAČKIH MESTA I PREBROJAVANJE GLASOVA	42
PERIOD NAKON IZBORNOG DANA	43
IZLAZNOST I REZULTATI – CRTA/RIK	43
IZBORNA FORENZIKA	45
IZBORNA ADMINISTRACIJA	45

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE IZBORNOG PROCESA	50
OPŠTE PREPORUKE	50
PRIGOVORI RIK-U	51
TRANSPARENTNOST IZBORNOG PROCESA I DOSTUPNOST PODATAKA	52
AŽURNOST BIRAČKOG SPISKA	53
EFIKASNIJI RAD RIK-A	54
RAD BIRAČKIH ODBORA	54
GLASANJE U INOSTRANSTVU	55
ZLOUPOTREBA JAVNIH RESURSA I FUNKCIONERSKA KAMPANJA	55
PRITISCI NA BIRAČE	56
EFIKASNA REGULACIJA MEDIJA	57
O CRTI	59
PRILOG 1 – PRIKAZ PRIJAVA REM-U	60
PRILOG 2 – CRTA-GNS PRIJAVE AGENCIJI ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE	64
PRILOG 3 – RAZLIKE U UPUTSTVIMA O RADU BO 2016/17	71
PRILOG 4 – RAZLIKE U UPUTSTVVIMA O IZBORIMA NA KOSOVU	75
PRILOG 5 – CRTA-GNS PODNETI PRIGOVORI RIK-U	78

SKRAĆENICE

Agencija	Agencija za borbu protiv korupcije
BO	Birački odbor
BS	Birački spisak
CRTA	Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost (Eng. Center for Research, Transparency and Accountability)
CRTA-GnS	CRTA posmatračka misija "Građani na straži"
DS	Demokratska stranka
DSS	Demokratska stranka Srbije
GO	Gradski odbor
JLS	Jedinice lokalne samouprave
JKP	Javno komunalno preduzeće
JS	Jedinstvena Srbija
LSV	Liga socijaldemokrata Vojvodine
LTO	Dugoročni posmatrač (Eng. Long term observer)
MDULS	Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave
MSP	Ministarstvo spoljnih poslova
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
NSRS	Narodna skupština Republike Srbije
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
PPG	Paralelno prebrojavanje glasova
REM	Regulatorno telo za elektronske medije
RIK	Republička izborna komisija
REM	Regulatorno telo za elektronske medije
RTS	Radio televizija Srbije
RTV	Radio televizija Vojvodine

SAŽETAK

U Srbiji su se 2. aprila 2017. godine održali redovni predsednički izbori. CRTA posmatračka misija "Građani na straži", kao nestranački i nezavisni domaći posmatrač, pratila je celokupni izborni proces (proces pre izbornog dana, tokom izbornog dana i nakon izbornog dana) na teritoriji Srbije. Posmatranje je sprovedeno u skladu sa standardima i principima međunarodne Deklaracije za nestranačke i građanske posmatračke izbora¹.

U predsedničkoj trci učestvovalo je 11 kandidata, od kojih je jedan bio i aktivni predsednik Vlade.² Ova okolnost je veoma značajna za procenu ravnopravnosti kandidata u izbornoj trci. Na izborne uslove uticali su i (samo)ograničeni kapaciteti nezavisnih institucija, Agencije za borbu protiv korupcije i Regulatornog tela za elektronske medije (REM), koje imaju važnu ulogu u zaštiti javnog interesa tokom izbornog procesa. Predsedan je učinio REM koji je odlučio da neće aktivno pratiti rad elektronskih medija tokom kampanje za predsedničke izbore, već da će nadzor vršiti isključivo po prijavama građana o uočenim nepravilnostima. Ni za ove izbore nije formiran Nadzorni odbor Skupštine Srbije koji treba da sprovodi "opšti nadzor nad postupcima političkih stranaka, kandidata i sredstava javnog obaveštavanja u toku izbornih aktivnosti". Međunarodni posmatrači su posmatrali izbore u izuzetno ograničenom kapacitetu. Kancelarija OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava nije pratila izbore čak ni na ograničenom nivou prošlogodišnjih vanrednih parlamentarnih izbora, već isključivo kroz prisustvo šestočlanog ekspertskeg tima za procenu izbornog procesa. Predstavnici različitih ambasada i međunarodnih institucija jesu pratili izbore, ali ne na sistematičan i sveobuhvatan način.

PROCES PRE IZBORNOG DANA

Predizborni period, tj. predizborna kampanja, je obeležena medijskom neravnopravnošću, funkcionerskom kampanjom i navodima o pritiscima na birače i kupovini glasova. Osim medijske, neravnopravnost u izbornom procesu prouzrokovana pritiscima i korupcijom je izuzetno teška za dokazivanje, pre svega zato što se radi o krivičnim delima. S druge strane, intenzitet vidljivih neravnopravnosti u medijima i prikrivena, ali i otvorena podrška javnih funkcionera jednom kandidatu, kao i kampanja za predsednika države sa pozicije premijera, dovoljna je da se predizborni period ne može okarakterisati kao fer, slobodan i u skladu sa međunarodnim demokratskim standardima. Kada tome dodamo i činjenicu da su predsednički izbori raspisani u najkraćem zakonskom roku, uz neizvesnost do poslednjeg trenutka koji će sve izbori biti raspisani, Srbija je dobila atmosferu vanrednih izbora sa potpuno nepotrebnim pritiskom na sve učesnike u izbornom procesu, od izborne administracije do samih kandidata.

Imajući u vidu uticaj i obuhvat medija, ravnopravnost u medijskom izveštavanju je od velikog značaja za svaku kampanju. Analizirajući rad medija, ali i institucija koje regulišu njihov rad, ovaj segment izborne kampanje nije bio ni legalan, ni pošten - posebno kada se ima u vidu ponašanje Regulatornog tela za elektronske medije, značajna prednost koju je imao kandidat Aleksandar Vučić u intenzitetu medijskih nastupa u odnosu na druge kandidate i način izveštavanja medija o aktivnostima predsedničkih kandidata, gde je, opet, Aleksandar Vučić imao najveću pozitivnu medijsku pažnju. Kada su mediji i izveštavali o drugim kandidatima, tada su prilozi bili ili neutralni ili negativni, a veoma retko pozitivni.

Funkcionerska kampanja je, pored medijske sveprisutnosti, doprinela da jedan kandidat ima ubedljivu početnu prednost u odnosu na sve druge kandidate. Pored toga što se teško pravila razlika između aktivnosti predsednika Vlade i predsedničkog kandidata, brojne zabeležene neregularnosti odnosile su se upravo na zloupotrebe javne funkcije i javnih resursa u cilju promocije kandidata Aleksandra Vučića. Uz znatno manje prisustvo posmatrača Agencije za borbu protiv korupcije na terenu, Agencija je propustila i da pravovremeno koristi svoja ovlašćenja kako bi uticala na učesnike u izbornom procesu i omogućila ravnopravnije izbornu okruženje.

Broj navoda o različitoj lepezi zloupotreba javnih ovlašćenja, fondova, socijalnih programa, subvencija poljoprivrednicima, dotacija sportskim klubovima, pritisaka i tzv. "sigurnih" glasova, koji se dovode u vezu sa podrškom kandidatu Vučiću, je u ovom izbornom ciklusu bio veliki. U kom obimu su ove nepravilnosti uticale na konačne rezultate teško je doneti precizan zaključak, naročito bez nedvosmislenog stava nadležnih institucija, odnosno procesuiranja brojnih navoda od strane tužilaštva, policije, Agencije, REM-a, inspekcija itd. Uprkos tome, važno je istaći da, čak i pod pretpostavkom da su svi navodi o zloupotrebama i pritiscima netačni, posledice po poverenje građana u izborni proces i atmosferu, koja je neophodna za slobodne izbore, su

¹ GNDEM - Declaration of Global Principles for Nonpartisan Election Observation and Monitoring by Citizen Organizations

² Okolnost da je predsednički kandidat Aleksandar Vučić bio i na poziciji premijera nije protivzakonita, ali nije ni u duhu međunarodnih praksi za fer izbore zato što, između ostalog, nije moguće napraviti razliku da li se kandidat u javnosti pojavljuje kao premijer ili predsednički kandidat.

evidentne i načinjena je velika šteta za demokratski potencijal u Srbiji.

Jedinstveni birački spisak je i u ovom izbornom procesu bio u fokusu pažnje javnosti. CRTA-GnS konstatuje da je neuređenost biračkog spiska bila prisutna i da u značajnoj meri utiče na pad poverenja građana u izborni proces. Za razliku od 2016. godine, u ovom izbornom procesu najviše pitanja građana je bilo usmereno na mogućnost glasanja u inostranstvu, promenu mesta glasanja između dva izborna kruga, kao i na način dostavljanja poziva za glasanje i mogućnost izmena u biračkom spisku.

IZBORNI DAN

Analiza kvaliteta procesa tokom izbornog dana zasniva se na informacijama prikupljenim od 900 akreditovanih i obučeni kratkoročnih posmatrača, raspoređeni na slučajnom i reprezentativnom uzorku od 450 biračkih mesta, kratkoročnih posmatrača raspoređeni na 30 biračkih mesta van uzorka, kao i od 60 mobilnih timova koji su posmatrali izborna dešavanja van biračkih mesta u svim okruzima u Srbiji.

Izborni dan u Srbiji je protekao u skladu sa propisanim procedurama uz zabeležene pojedinačne slučajeve nepravilnosti koje nisu presudno uticale na regularnost procesa tokom izbornog dana kao ni na rezultate izbora. Ipak, uočene nepravilnosti, od kojih su pojedine primećene i u prethodnim izbornim ciklusima, zahtevaju odlučnost nadležnih organa da rade na njihovom rešavanju u postizbornom periodu.

Nepravilnosti tokom izbornog dana uočene su na tri odsto biračkih mesta (ukupno oko 250 biračkih mesta kada se taj postotak od tri odsto dobijen na uzorku ekstrapolira na nivo države) što je za jedan odsto manje nego na vanrednim parlamentarnim izborima 2016. godine. Te nepravilnosti, kao i u prethodnom izbornom ciklusu, odnose se na neproveravanje ličnih dokumenata birača pre glasanja, nekorišćenje spreja za obeležavanje birača koji su glasali, pravljenje paralelnih spiskova i evidencija birača izašlih na glasanje pored evidencije koja se vodi u izvodu iz biračkog spiska, pritiske na birače van biračkih mesta, prisustvo kampanje na manje od 50 metara od biračkog mesta. Tokom dana, na inicijativu biračkih odbora zabeležen je pozitivan trend u smanjenju vođenja kampanje u krugu manjem od 50 metara od biračkog mesta i na kraju izbornog dana iznosio je manje od jednog procenta.

I ove godine deo javnosti je bio uznemiren zbog neažurnosti biračkog spiska. CRTA-GnS je utvrdila da je na 16 odsto biračkih mesta bilo pojedinačnih slučajeva gde su ljudi prijavljivali da su se nalazili u elektronskom biračkom spisku, a nisu bili nađeni u izvodu iz biračkog spiska. Međutim, ukupan broj birača na koje se odnosila ova nepravilnost iznosio je 0,2 odsto. Pored ovog problema posmatrači su izvestili sa dodatnih 11 odsto biračkih mesta da su postojali pojedini slučajevi gde birači nisu mogli da pronađu svoje ime u izvodu biračkog spiska što u zbiru ukazuje na pojedinačne probleme s biračkim spiskom na 27 odsto biračkih mesta u Srbiji.

Tokom izbornog dana CRTA-GnS primala je obaveštenja o aktivnostima za koje se sumnjalo da su u vezi sa kupovinom glasova. Upravo za tri slučaja za koje su prikupljene kredibilne informacije o potencijalnom krivičnom delu primanje i davanje mita u vezi sa glasanjem, CRTA-GnS je nadležnom Tužilaštvu u Novom Sadu podnela krivične prijave protiv NN lica.

PROCES NAKON IZBORNOG DANA

U periodu posle izbornog dana CRTA-GnS je pratila pre svega rad RIK-a i to u odnosu na razmatranje pristiglih prigovora, anuliranje rezultata sa pojedinih biračkih mesta, javno otvaranje vreća sa izbornim materijalom i ponavljanje izbora na pojedinim biračkim mestima, kao i proglašenje konačnih rezultata izbora. U svom radu, RIK je, po oceni pravnog tima CRTA-GnS, postupao u skladu sa svojim ovlašćenjima i zakonom. U nekoliko navrata zabeleženo je neslaganje članova oko predloga odluka, kao i diskusije koje su izlazile iz opsega nadežnosti RIK-a (političke diskusije i kvalifikacije članova i nastupi iz ugla stranačke pripadnosti).

Nakon navoda o potencijalnoj izbornoj krađi na izborni dan od oko 300.000 glasova koji su iznosili predstavnici izbornog štaba kandidata Saše Jankovića, iako naši posmatrači nisu utvrdili toliki stepen nepravilnosti tokom izbornog dana, zarad političke stabilnosti CRTA-GnS je 10. aprila podnela zahtev za uvid u zapisnike sa 450 biračkih mesta koja su se nalazila u uzorku posmatračke misije, kako bi ih uporedila sa fotografijama zapisnika koje su napravili posmatrači CRTA-GnS (iako je statističkom analizom CRTA-GnS utvrdila da rezultati koje je objavio RIK odgovaraju CRTA-GnS projekciji rezultata sa reprezentativnog i slučajnog uzorka - *pogledati poređenje rezultata RIK i CRTE, kao i odeljak sa izbornom forenzikom*). Na navedeni zahtev, RIK nije odgovorio, niti omogućio uvid u zapisnike o radu biračkih odbora do zaključenja ovog izveštaja.

Odlučujući o prigovorima birača, RIK je poništila izbore na 8 biračkih mesta, na kojima je glasanje ponovljeno 11. aprila. Dodatno, na osnovu odluka RIK-a i Upravnog suda povodom prigovora i žalbi birača, izbori su bili poništeni na još tri biračka mesta, na kojima je glasanje ponovljeno 17. aprila.

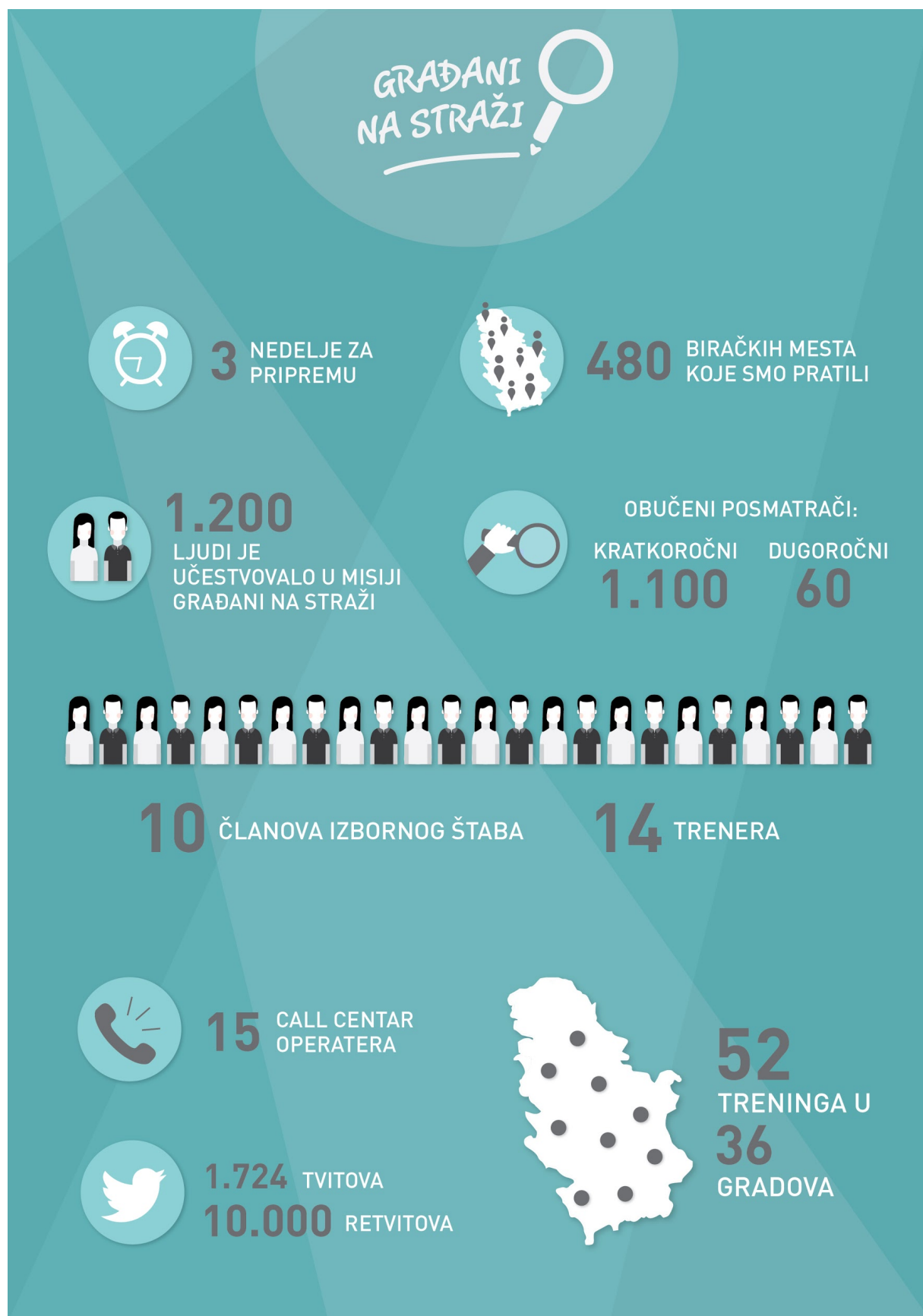
Nakon ponovljenih izbora, Republička izborna komisija utvrdila je da je za predsednika Republike izabran Aleksandar Vučić sa dobijenih 2 012 788 glasova, odnosno većine glasova od 3 654 014 birača koji su glasali, što potvrđuju i rezultati CRTA-GnS paralelnog prebrojavanja glasova (PVT) sa slučajnog i reprezentativnog uzorka od 450 biračkih mesta.

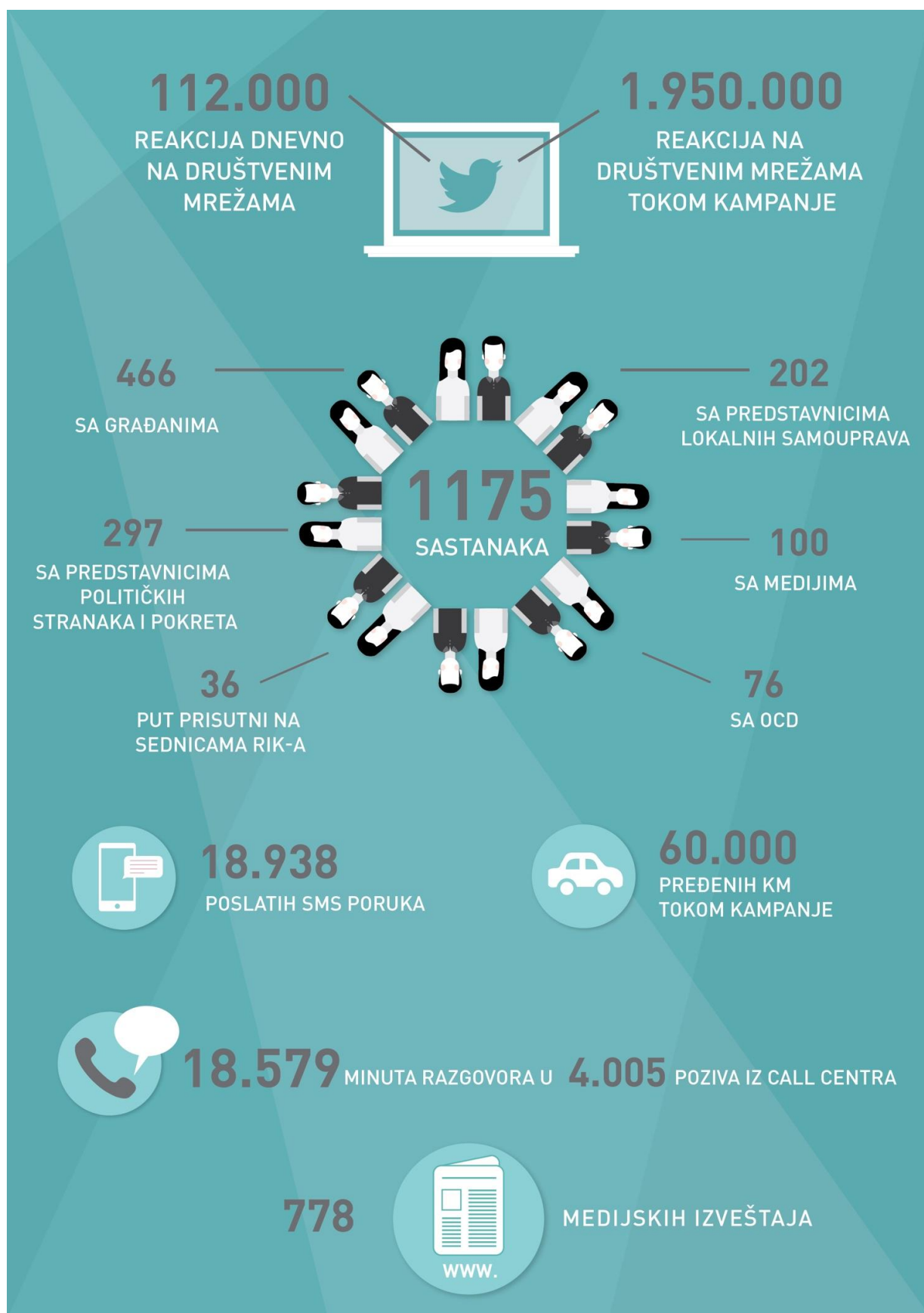
KLUČNE PREPORUKE

- Reformisati RIK u nezavisni i profesionalni organ za sprovođenje izbora;
- Reorganizovati sistem izborne administracije;
- Sistemizovati izbornu pravnu materiju kroz jedinstven izborni zakon;
- Ažurirati birački spisak;
- Unaprediti nadzor nad radom lica koja rukuju biračkim spiskom;
- Unaprediti koordinaciju između matičnih službi i službi nadležnih za birački spisak;
- Razdvojiti procese predaje kandidature i izborne kampanje;
- Ponoviti izbore u slučaju neslaganja Zapisnika o radu biračkih odbora i utvrđenog činjeničnog stanja;
- Zakonom uvesti obavezne obuke i testiranja članova biračkog odbora;
- Zabraniti naknadne izmene Zapisnika o radu biračkih odbora;
- Uvesti kratke rokove za odlučivanje Agenciji za borbu protiv korupcije i REM-a po prijavama;
- Uvesti zakonom propisanu sankciju za zloupotrebu imovine, imena i aktivnosti javnih preduzeća u političke svrhe;
- Zabraniti učestvovanje svih državnih funkcionera u izbornoj kampanji;
- Uvesti zakonsku zabranu pritisaka na zaposlene u javnim preduzećima i javnoj upravi;
- Obavezati REM na izveštavanje javnosti o radu emitera tokom i nakon predizborne kampanje;
- Uvesti jasne indikatore za procenu rada Saveta REM-a.

Sve preporuke CRTA-GnS se nalaze na 50. strani.

GRAĐANI NA STRAŽI U BROJKAMA

METODOLOGIJA POSMATRANJA

CRTA prati celokupan izborni proces u okviru posmatračke misije „Građani na straži“ jer jedino kroz sistematično praćenje perioda pre izbornog dana, samog izbornog dan i procesa nakon izbornog dana, može se oceniti stepen demokratičnosti, slobode i pravičnosti izbornog procesa.

PERIOD PRE IZBORNOG DANA

Tokom ovog perioda naš tim dugoročnih posmatrača je pratio više aspekata izbornog procesa: izbornu kampanju (opšte informacije u vezi sa kampanjom; glavne teme kampanje; generalnu atmosferu tokom kampanje; slučajeve neregularnosti ali i slučajeve teških povreda izbornog zakona tokom izvođenja kampanje), rad izborne administracije, korišćenje javnih resursa u kampanji i izveštavanje medija o kampanji i kandidatima.

Suštinska uloga dugoročnih posmatrača je posmatranje i ocena efektivnosti i nepristrasnosti izborne administracije, primene izbornih zakona i regulativa, prirode kampanje i političkog ambijenta. U tom cilju, naši dugoročni posmatrači uspostavili su i održavali kontakte sa izbornim štabovima predsedničkih kandidata, predstavnicima civilnog društva, institucija i medija.

Naša metodologija za dugoročno praćenje izbornog procesa se bazira na najvišim međunarodnim standardima za posmatranje izbora (Deklaracija o principima za međunarodno posmatranje izbora, Kodeks ponašanja za međunarodne posmatrače izbora, Deklaracija o principima za nepartijsko posmatranje izbora od strane građanskih organizacija i Kodeks ponašanja za nepartijske posmatrače) što nam omogućava da izveštavamo o kvalitetu izbornog procesa.

IZBORNI DAN

Za praćenje izbornog dana primenjujemo metodologiju Paralelnog prebrojavanja glasova i statističkog posmatranja kvaliteta izbornog procesa (PPG)³. PPG, metodologija za posmatranje izbora je efikasan način za procenu procesa glasanja od strane civilnog društva i utvrđivanje pouzdanosti zvaničnih izbornih rezultata koje objavljuje izborna administracija.

PPG se koristi na slučajno izabranim biračkim mestima (BM). Uzorak slučajno izabranih biračkih mesta je reprezentativan tako da se dobijeni rezultati mogu primeniti na celu zemlju. Naši posmatrači bili su raspoređeni na 450 biračkih mesta širom Srbije na osnovu slučajnog, reprezentativnog uzorka a posmatrači u Republičkoj izbornoj komisiji pratili su aktivnosti ovog organa tokom izbornog dana.

PPG omogućava procenu celokupnog procesa glasanja na dan izbora – otvaranje biračkih mesta, glasanje i prebrojavanje glasova – na nepristrasan i sistematičan način. Samo praćenje i izveštavanje o rezultatima glasanja, bez praćenja procesa koji prethode glasanju, ne pruža uvek tačne informacije o rezultatima glasanja, jer se oni mogu zasnivati na neregularnim glasovima, kao i na neadekvatno prikupljenim podacima. Zasnovan na reprezentativnom uzorku, PPG omogućava otkrivanje neregularnosti i kršenje izbornih procedura na dan izbora i pruža informacije o regularnosti izbornog procesa za celu zemlju.

PPG podrazumeva neprekidno prisustvo posmatrača na slučajno izabranim biračkim mestima, od trenutka otvaranja biračkog mesta do izrade izveštaja o rezultatima glasanja i slanja informacija putem naprednih tehnologija – mobilnih telefona, SMS poruka i 3G interneta.

PPG omogućava nezavisnu procenu zvaničnih rezultata, i utvrđuje izborne rezultate i izlazanost birača uz malu mogućnost greške. Prema osnovnim statističkim principima, u slučaju regularno sprovedenih izbora, izborni rezultati i rezultati izlazanosti objavljeni od strane izborne administracije ne bi trebalo u velikoj meri da se razlikuje od rezultata dobijenih na osnovu PPG koje koristi CRTA-GnS. Pouzdanost statističkog posmatranja izbora je 95%, što je veoma visok nivo pouzdanosti i prihvaćen je od strane statističara širom sveta kao standard.

PPG ne daje mogućnost za procenu zakonodavnog okvira niti njom mogu da se procene motivi glasanja i opredeljenja birača. PPG metod ne omogućava procenu uticaja događaja i dešavanja koja su se odigrali tokom predizbornog perioda koji u određenoj meri mogu da utiču na ishod izbora.

PERIOD POSLE IZBORNOG DANA

CRTA-GnS akreditovani posmatrači su pratili rad Republičke izborne komisije do saopštavanja zvaničnih rezultata, kao i proces žalbi na rad biračkih odbora i Republičke izborne komisije.

³ Više o metodologiji posmatranja izbornog dana [Sample Based Observation](#) i [Parallel Vote Tabulation](#)

IZBORNA ADMINISTRACIJA - NADLEŽNOSTI I ZAKONSKI OKVIR

Izbori za predsednika Republike održavaju se u Srbiji kao jednoj izbornoj jedinici, primenom većinskog izbornog sistema, glasanjem za predsedničkog kandidata. Na izborima pobeđuje kandidat koji osvoji većinu glasova birača koji su glasali. Ukoliko nijedan kandidat ne osvoji više od 50 odsto glasova, u roku od najviše 15 dana sprovodi se ponovljeno glasanje (tj. drugi krug) u kome učestvuju dva kandidata koji su osvojili najveći broj glasova. Pobjednik je onaj kandidat koji u drugom krugu osvoji više glasova.

Ukupno 6.724.172 birača je na izborni dan moglo da glasa na 8.396 biračkih mesta u zemlji i inostranstvu. Izborna kampanja je zvanično počela danom raspisivanja izbora 2. marta 2017. godine. Izborni proces je okončan 20. aprila 2017. godine proglašenjem konačnih rezultata od strane Republičke izborne komisije (RIK).

Od 2. marta 2017. godine počeli su da teku i rokovi za sprovođenje konkretnih izbornih radnji koji su bliže određeni Rokovnikom za vršenje izbornih radnji koje je donela RIK u okviru svoje nadležnosti.

Izbore za predsednika Republike prevashodno uređuje Zakon o izboru predsednika Republike (ZIPR), dok su pitanja koja nisu eksplicitno uređena ovim zakonom uređena Zakonom o izboru narodnih poslanika (ZINP). Osim zakonskih akata, postoje i podzakonski akti RIK-a koji detaljnije uređuju izborni proces i sam izborni dan - Uputstvo za sprovođenje izbora za predsednika Republike i Pravila o radu biračkih odbora za sprovođenje izbora za predsednika Republike. RIK takođe donosi i Uputstvo za sprovođenje izbora na teritoriji AP Kosovo i Metohija.

Organi za sprovođenje parlamentarnih izbora su Republička izborna komisija (RIK) i birački odbori (BO), koji rade u stalnom i proširenom sastavu. Rad biračkih odbora sprovodi se na biračkim mestima koje određuje RIK, u skladu sa Zakonom o izboru narodnih poslanika i Uputstvom za sprovođenje izbora. U cilju legitimnog i efikasnijeg izbornog procesa RIK je donela Pravila o radu biračkih odbora za sprovođenje izbora, kojima se bliže uređuje rad biračkih odbora na sprovođenju izbora.

S druge strane proces ažuriranja biračkog spiska je regulisan Zakonom o jedinstvenom biračkom spisku i Uputstvom za sprovođenje izbora. Jedinstveni birački spisak predstavlja javnu ispravu u kojoj se vodi jedinstvena evidencija državljana Republike Srbije koji imaju biračko pravo. Birački spisak vodi Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave.

ANALIZA I NALAZI

POLITIČKI KONTEKST

U Srbiji su se 2. aprila 2017. godine održali redovni predsednički izbori. Za poslednjih pet godina građani Srbije su na birališta izlazili četiri puta⁴.

Predsedničke izbore Srbija je organizovala kao zemlja kandidat za pristupanje Evropskoj uniji sa osam otvorenih poglavlja. Takođe, Srbija je u ove izbore ušla i sa obavezom o izmeni Ustava utvrđenom Akcionim planom za poglavlje 23⁵ koja bi trebalo da se realizuje do kraja 2017. godine.

Društvo u Srbiji je i dalje izrazito polarizovano po ključnim društvenim pitanjima. Istraživanja⁶ pokazuju da je i dalje više građana koji su za članstvo u Evropskoj uniji od onih koji su protiv, ali i da su građani zadovoljni postojećom saradnjom sa Rusijom i protiv članstva u NATO. Međutim, prema istraživanjima koje redovno sprovodi Kancelarija za evropske integracije podrška građana članstvu u EU opada. Na pitanje da li bi glasali za ulazak Srbije u EU manje od 50% građana daje potvrđan odgovor i takav trend je zabeležen u poslednje 3 ipo godine.⁷ Istovremeno, beleži se porast anti-evropskih i pro-ruskih snaga, što svedoči o porastu odgovarajućeg sentimenta u biračkom telu (koji je i veći nego što to pokazuje njihova prezentacija u Skupštini Srbije)⁸. Na ovo ukazuje i činjenica da su na vanrednim parlamentarnim izborima 2016. godine poslaničke mandate osvojile i stranke i pokreti koji otvoreno zastupaju pro-ruske i anti-zapadne političke opcije dok to nije bio slučaj na izborima 2014. godine kada nisu prošle cenzus⁹.

Predsednički izbori održali su se nepunih godinu dana nakon vanrednih parlamentarnih izbora i tek osam meseci od formiranja Vlade Republike Srbije. Nova Vlada je formirana 11. avgusta 2016, pred sam kraj zakonskog roka za formiranje Vlade. Za premijera je izabran Aleksandar Vučić, koji je funkciju premijera obavljao i pre vanrednih parlamentarnih izbora. U izbornom kontekstu ova činjenica dobija dodatni značaj kada se uzme u obzir da je kandidat najjače stranke, Srpske napredne stranke (SNS), na predsedničkim izborima upravo bio aktuelni predsednik Vlade Aleksandar Vučić. Takođe, ova činjenica je u javnosti izazivala opravdanu zabrinutost zbog toga što omogućava predsedničkom kandidatu Aleksandru Vučiću pristup medijima i drugim resursima na osnovu aktuelne funkcije premijera što je ostale kandidate stavilo u neravnopravan položaj. Iako činjenica da Aleksandar Vučić istovremeno sa pozicije premijera trči predsedničku trku ne predstavlja kršenje zakona, to svakako nije u duhu međunarodnih dobrih praksi za slobodne i fer izbore.

Provladini mediji su u periodu koji je prethodio raspisivanju izbora ukazivali na navodne zloupotrebe položaja Zaštitnika građana od strane Saše Jankovića, prepoznatog u javnosti kao mogućeg kandidata na predsedničkim izborima. U novembru 2016. sto javnih ličnosti uputilo je apel Saši Jankoviću da se kandiduje za predsednika. Saša Janković je Narodnoj skupštini podneo ostavku 7. februara 2017. i najavio kandidaturu za predsednika.¹⁰

Nakon vanrednih parlamentarnih izbora 2016. godine politička mapa Srbije se znatno promenila - praktično sve lokalne samouprave, kao i vlast u AP Vojvodini, preuzeo je SNS. Ova promena političke mape desila se na dva načina: u direktnoj izbornoj utakmici, ali i masovnim prekonfigurisanjem sastava lokalnih samouprava nakon okončanog izbornog procesa prelaskom pojedinih partijskih odbora ili grupa građana na stranu vladajuće stranke, bez obzira što su tokom kampanje bili oštri politički protivnici. Na ovaj drugi način - "preletanjem" preokrojena je biračka volja i postavljena politička pozornica na kojoj nije ni važno za koga birač glasa, budući da postizborne partijske igre suštinski mogu preokrojiti rezultat. U splet političkih okolnosti koje negativno utiču na demokratičnost izbora ubrajamo i promene na svim nivoima, od rukovodećih do novinarskih pozicija, u pokrajinskom javnom servisu RTV. Takođe, struktura parlamenta se znatno promenila u odnosu na prethodni skupštinski saziv. Gotovo dvotrećinska parlamentarna većina iz saziva 2014. godine se

4 2012. predsednički i parlamentarni izbori, 2014. i 2016. vanredni parlamentarni izbori i 2017. redovni predsednički izbori.

5 Akcioni plan za poglavlje 23.

6 Istraživanje BCBP „Stavovi građana o spoljnoj politici Srbije“.

7 U decembru 2013. podrška EU je iznosila 51% i odatada konstantno opada. izvor: Kancelarija za evropske integracije

8 CRTIN monitoring medija, koji obuhvata osam dnevnih listova, četiri nedeljnika, pet onlajn medija, kao i udarne emisije na tri najgledanije televizije, pokazuje dominaciju medijskih sadržaja proruske orijentacije - pre svega onih u kojima se propagira vojna snaga Rusije, ali i njena diplomatija i navodna blagonaklonost prema Srbiji. Sadržaja kojima se propagiraju vrednosti Evropske unije ili SAD, znatno je manje.

Dodatno, istraživanje koje je IPSOS uradio za CEAS govori o tome da 71% građana smatra da bi potencijalni savez sa Rusijom podrazumevao i ruske vojne baze na teritoriji Srbije, što podržava njih 80%.

9 Srpska radikalna stranka, Demokratska stranka Srbije i pokret Dveri osvojili su ukupno 13% glasova na parlamentarnim izborima 2016. godine. Takođe, Demokratska stranka Srbije, Srpski pokret Dveri i Srpska narodna partija potpisali su s vladajućom partijom u Rusiji - Jedinstvenom Rusijom Deklaraciju o vojnoj neutralnosti.

10 Članak na N1 portalu

značajno smanjila¹¹ dok je opozicioni, iako neujedinjen, blok ojačao. Imajući u vidu da je konstituisana 4. juna 2016. godine, Narodna skupština je efektivno radila tek tri meseca uz česte prekide sednica i brojne diskusije koje pokazuju nedostatak negovanja demokratske kulture i dijaloga. Opozicija se često žalila na zloupotrebu korišćenja Poslovnika o radu Skupštine, te da su neretko bili sprečavani da iznose svoje stavove. Redovno prolećno zasedanje Narodne skupštine, koje počinje prvog radnog dana u martu, trajalo je svega 15 minuta nakon čega je doneta odluka da Skupština neće zasedati dok traje predsednička izborna kampanja¹².

Predizborna atmosfera za predsedničke izbore počela je veoma rano. Nagađanja o potencijalnim predsedničkim kandidatima počela su čim je formirana nova Vlada u avgustu 2016, dok se veoma dugo, do poslednjeg zakonskog roka za raspisivanje predsedničkih izbora, spekulisalo u javnosti da li će građani Srbije na proleće 2017. godine izlaziti samo na predsedničke ili i na nove vanredne parlamentarne izbore, pa možda čak i na vanredne izbore za Skupštinu grada Beograda. Dugo se spekulisalo i o datumu održavanja izbora što je sve državne institucije, pa i celo društvo držalo paralisanim za bilo kakav konstruktivan politički dijalog.

Iako su neki opozicioni kandidati još i pre zvaničnog raspisivanja izbora najavili svoje kandidature i otpočeli kampanju, javnost je do poslednjeg trenutka čekala na odgovor ko će biti predsednički kandidat vladajuće stranke. Odgovor na ovo pitanje javnost je dobila nakon više dramatičnih obrta, kada je aktuelni predsednik Tomislav Nikolić ipak izjavio da se definitivno neće kandidovati za novi mandat. S druge strane, aktuelni premijer Aleksandar Vučić, iako je u više navrata javno izjavljivao da se neće kandidovati za predsednika, ipak je odlučio da uđe u predsedničku trku pod obrazloženjem da to čini "zbog stabilnosti zemlje".

Izvesno vreme u javnosti se nagoveštavalo i da opozicija treba da ima zajedničkog predsedničkog kandidata, ali su i različitost ideoloških pozicija i partikularni interesi prevagnuli tako da konsenzus nije postignut. Jedno od obeležja ovih predsedničkih izbora jeste i to da su nestranački opozicioni kandidati, po istraživanjima javnog mnjenja, imali više šanse za uspeh, od opozicionih stranačkih kandidata. Ovaj fenomen koji mnogi tumače zasićenošću biračkog tela partijskim delovanjem i nedostatkom vere u sposobnost klasičnih partija da reše nagomilane probleme građana bio je očit sa pojavom Preletačevića Belog, relativno nepoznatog kandidata iz malog grada u Srbiji, čija je kampanja urnebesna parodija na tekuće političke običaje. Čak i najjači opozicioni kandidat, iako je imao podršku jedne od većih opozicionih stranaka, u predsedničku trku je ušao kao predstavnik grupe građana. Ovo je oštar rez u odnosu na ranije predsedničke izbore kada su kandidati najčešće bili lideri stranaka.

Ovi izbori odigrali su se u gotovo referendumskoj atmosferi u kojoj je s jedne strane bio aktuelni premijer koji je trčao predsedničku trku, a s druge strane svi ostali kandidati.

Javno dostupna istraživanja javnog mnjenja (Ipsos Strategic Marketing¹³, Demostat¹⁴, Faktor Plus¹⁵) pokazivala su da je premijer i lider Srpske napredne stranke Aleksandar Vučić imao preko 50 odsto podrške građana i da je postojala velika mogućnost pobede u prvom krugu. "Imperativ" pobede u prvom krugu u javnosti iznosili su bliski saradnici i koalicioni partneri aktuelnog predsednika Vlade. S druge strane, opozicija je održavanje drugog kruga izbora predstavljala kao pobedu, pozivajući birače da izađu na glasanje u što većem broju.

Tokom vanrednih parlamentarnih izbora 2016. godine, zabeležene su nepravilnosti u radu izborne administracije, negativna kampanja, neravnopravan pristup medijima, učestali navodi o potkupu i pritiscima na birače, te vidljiva zloupotreba javnih resursa u kampanji, što govori o čitavom nizu problema koje je potrebno sistematski rešavati. Istraživanje javnog mnjenja, koje je za CRTU sproveo Ipsos Strategic Marketing u julu 2016. godine, pokazalo je da 44 odsto građana veruje da je na parlamentarnim izborima 2016. godine bilo nepravilnosti.

Iako su domaći (CRTA¹⁶, CESID¹⁷) i međunarodni (OEBS/ODIHR¹⁸) posmatrači izašli sa nizom preporuka za unapređenje izbornog procesa, u ovom jednogodišnjem periodu od vanrednih parlamentarnih od predsedničkih izbora nije bilo spremnosti državnih organa da otvore javnu debatu na ovu temu.

Novi sastav Republičke izborne komisije (RIK), formiran u avgustu 2016. godine, do raspisivanja predsedničkih izbora 2. marta 2017. godine održao je ukupno sedam sednica na kojima su uglavnom donete odluke o dodeli mandata poslanicima.

¹¹ Iako je koalicija okupljena oko Srpske napredne stranke osvojila oko 100 hiljada glasova više, ipak je usled prelaska cezusa od strane koalicija DSS/Dveri i LDP/LSV/SDS, SNS osvojila 27 mandata manje.

¹² Članak u dnevnom listu Danas.

¹³ Članak u listu Politika.

¹⁴ Članak u listu Danas.

¹⁵ Članak u listu Blic.

¹⁶ <http://izvestaj.gradjaninastrazi.rs/>

¹⁷ http://www.crmps.org.rs/wp-content/uploads/CeSID-preporuke_03.06..pdf

¹⁸ <http://www.osce.org/sr/odihr/elections/serbia/259021>

Ni za ove predsedničke izbore nije bio formiran Nadzorni odbor Skupštine Srbije koji je trebalo da sprovodi "opšti nadzor nad postupcima političkih stranaka, kandidata i sredstava javnog obaveštavanja u toku izbornih aktivnosti"¹⁹ ali i da daje inicijative za pokretanje postupka pred nadležnim organima "ako bilo koji učesnik u izbornoj kampanji svojim ponašanjem poziva na nasilje, širi nacionalnu, versku ili rasnu mržnju ili podstiče na neravnopravnost polova". Iako Zakon o izboru narodnih poslanika nedvosmisleno propisuje da Narodna skupština za vreme izbora treba da formira Nadzorni odbor koji će se baviti izbornom kampanjom, do danas ga nijedna vlast posle 2000. godine nije formirala.

Ove predsedničke izbore Srbija je dočekala i sa ograničenim kapacitetima nezavisnih institucija koje imaju važnu ulogu u kontroli izbornog procesa: Agencije za borbu protiv korupcije i Regulatornog tela za elektronske medije (REM).

Agencija za borbu protiv korupcije ima mandat da vrši kontrolu finansiranja izborne kampanje i tzv. funkcionerske kampanje koja je, i po izveštajima međunarodnih posmatrača OEBS/ODIHR, obeležila parlamentarne izbore 2016. godine. Srbija se 2017. po prvi put suočila sa situacijom u kojoj je aktuelni premijer ujedno bio i predsednički kandidat. Iako odlukom da ne podnese ostavku na mesto premijera u trenutku kada se kandiduje za predsednika Aleksandar Vučić nije kršio zakon, to je ipak uticalo i utiče na činjenicu da građani veoma teško mogu da razluče kada je Aleksandar Vučić u ulozi premijera a kada u ulozi zvaničnog predsedničkog kandidata. Agencija za borbu protiv korupcije tokom izbornog ciklusa nije imala direktora ni zamenika direktora već vršioca dužnosti zbog neuspelog konkursa za izbor novog direktora. Takođe, Odbor Agencije radio je u krnjem sastavu jer je od devet imao samo šest članova, a od početka aprila 2017. godine svega dva člana, što znači da ovo telo više nije moglo da donosi odluke. Takođe, Agencija za borbu protiv korupcije imala je za praćenje ove predsedničke kampanje manje sredstava iz budžeta i skoro tri puta manje posmatrača nego za prethodne parlamentarne izbore.

Uticao medija na rezultate izbora je nesporan, posebno imajući u vidu činjenicu da se ogromna većina birača informiše o društveno aktuelnim temama iz elektronskih medija. U periodu između dve kampanje retorika se dodatno zaoštrila, što je dovelo do ozbiljne zabrinutosti u javnosti za ulogu i uticaj medija u kontekstu ishoda izbornog ciklusa. Novinari se prema stavovima u odnosu na slobodu medija u javnosti u Srbiji dele na „strane plaćenike“ i „udvoričke novinare“. Govori se o „mekoj cenzuri“ i ekonomskom pritisku na medije i novinare. Srbija je pala za nekoliko mesta na relevantnim svetski listama²⁰ koje se bave medijskim slobodama. Izveštaji posmatračkih misija OEBS/ODIHR I CRTA-GnS za vanredne parlamentarne izbore ukazuju na nejednaku medijsku zastupljenost različitih političkih opcija. Privatizacija lokalnih medija koja je trebalo da demokratizuje ovaj deo medijske scene, doživela je krah pošto su lokalni mediji mahom prešli u ruke ljudi bliskih vladajućim strankama, finansiraju se iz budžeta lokalnih samouprava, čime je potencijal za kritički i objektivan rad lokalnih medija sveden na minimum.

Regulatorno telo za elektronske medije (REM) je na početku izborne kampanje najavilo da neće raditi monitoring medijskog sadržaja tokom kampanje za predsedničke izbore, već će nadzor vršiti po prijavama građana o uočnim nepravilnostima. Po okončanju kampanje i ovo stanovište se pokazalo kao krajnje diskutabilno budući da se REM uzdržao od bilo kakve analize opravdanosti žalbi građana i zainteresovanih strana, već je odgovore praktično prepustio urednicima optuženih medija, ne želeći, da se uprkos zakonu, meša u njihove odluke. REM nije objavio ni prošlogodišnji izveštaj o monitoringu predizbornog programa, iako je Savet REM razmatrao nekoliko statističkih preseka kampanje.

Ove predsedničke izbore nije pratila u punom kapacitetu ni posmatračka misija Kancelarije OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR). Za razliku od posmatračke misije 2016. godine kada je ODIHR imao i dugoročne posmatrače, u Srbiju je 2017. godine poslata samo misija za procenu izborne kampanje. ODIHR misija se sastojala od šest eksperata (za oblasti medija, politike, izbora i prava) koji su analizirali izborni proces u Srbiji.

Sve ovo je ponovo istaklo u prvi plan potrebu da se povede dijalog o načinu da se demokratske institucije predviđene za nadzor izbora, kao i celokupni izborni proces, pogotovo u njegovom medijskom delu, kao i u onom delu koji se odnosi na učešće države u kampanji predstavnika vlasti (tzv. funkcionerska kampanja) ili u odnosu na zloupotrebu javnih resursa u svrhu kampanje pojedinih stranaka ili kandidata, vrate u demokratske okvire i da se tako ustanovi institut slobodnih i fer izbora.

¹⁹ Zakon o izboru narodnih poslanika, članovi 99. i 100.

²⁰ Reporterji bez granica; Irex - Indeks održivosti medija; Evropski parlament - "Zapadni Balkan: Trendovi slobode medija".

KONTROLNI MEHANIZMI

REGULATORNO TELO ZA ELEKTORNSKE MEDIJE

Regulatorno telo za elektronske medije (REM), osnovano Zakonom o elektronskim medijima, je samostalna nezavisna regulatorna organizacija sa svojstvom pravnog lica koja vrši javna ovlašćenja u cilju delotvornog sprovođenja utvrđene politike u oblasti pružanja medijskih usluga u Republici Srbiji, unapređivanja kvaliteta i raznovrsnosti usluga elektronskih medija, doprinosa očuvanju, zaštiti i razvoju slobode mišljenja i izražavanju u cilju zaštite interesa javnosti u oblasti elektronskih medija i zaštite korisnika usluga elektronskih medija, u skladu sa odredbama zakona o elektronskim medijima, na način primeren demokratskom društvu.

Regulatorno telo za elektronske medije obavestilo je javnost da samoinicijativno neće ispitivati da li TV i radio stanice omogućavaju oglašavanje pod istim finansijskim uslovima. Mada to nije činio ni u dosadašnjim kampanjama, REM je napravio korak unazad – najavom da neće čak ni prikupljati statističke podatke o proporciji zastupljenosti pojedinih kandidata u reklamama i informativnom programu. Za izbore 2016. godine je takav pregled napravljen, ali ne i objavljen.

REM nije doneo posebnu odluku o praćenju predsedničkih izbora, već je obavestio javnost da će nadzor vršiti po prijavama građana. REM je izdao upozorenje svim pružiocima medijskih usluga koji imaju uređivačku odgovornost za izbor audio-vizuelnog sadržaja i koji određuju način organizacije programskog sadržaja da u toku predizborne kampanje svoje medijske usluge pružaju na način koji je propisan zakonom i podzakonskim aktima, i da su dužni da svim kandidatima obezbede zastupljenost bez diskriminacije u predizbornim programima koji su namenjeni informisanju o predizbornim aktivnostima, njihovom predstavljanju ili političkom oglašavanju.

Kako je odgovarao REM po prijavama građana

Zakonom o elektronskim medijima i Pravilnikom o načinu izricanja mera pružiocima usluga su utvrđena različita postupanja u slučajevima prijema prijava u kojima se ukazuje na povredu opšteg interesa i prijava u kojima se ukazuje na povredu ličnog interesa.

U slučajevima u kojima se ukazuje na povredu ličnog interesa, REM je dužan da pokrene postupak (ukoliko zaključi da je predmet prijave u vezi sa ugrožavanjem ličnog interesa), dok za prijave u kojima se ukazuje na poverdu opšteg interesa, ta obaveza ne postoji (postoji obaveza razmatranja i pribavljanja mišljenja emitera, ne i pokretanja postupka).

Tokom predizborne kampanje, u periodu od 16.3.2017. do 5.4.2017, REM je primio 58 prijava građana u kojima se ukazuje na povredu opšteg interesa, od kojih je u dosadašnjem toku odgovoreno na 9 i to na 6 u vidu "obaveštenja u vezi sa izjašnjenjem emitera" ("obaveštenje u vezi sa prijavom"), a na 3 prijave prosledio je "odgovor na dopis". Ostale prijave su u procesu obrade, uz čekanje na prijem izjašnjenja prijavljenog emitera. Pored toga, na 10 prijava je odgovoreno nalogom za uređenje prijave, usled neurednosti. REM ni u jednom od navedenih slučajeva nije formalno pokrenuo postupak u cilju izricanja mera pružiocima medijskih usluga.

Tabelarni prikaz primljenih prijava, prema dostupnim podacima sa sajta REM-a nalazi se u Prilogu 1, na strani 60.

Obaveštenja koja su upućena podnosiocima nisu odluke na osnovu sprovedenog postupka REM-a protiv emitera, već zapravo ishodi razmatranja i utvrđivanja stanja od strane REM-a (što prethodi pokretanju postupka protiv emitera). Obaveštenja dostavljena emiterima su potpisana od strane osoba iz stručne službe REM-a.

Sporna pitanja u prijavama:

- Da li je RTS obavezan da organizuje javno sučeljavanje izbornih programa podnosilaca izbornih lista kandidata?

REM odgovara da nije. Prema članu 50 Zakona o izboru narodnih poslanika, na koju su se pozivali građani u prijavama, REM tvrdi da "odredba na koju se pozivate je obaveza voditelja i urednika takvih emisija da predstavljanje kandidata sprovede na nezavisan, objektivan i nepristrasan način, uključujući i njihova javna sučeljavanja u elektronskim medijima, ukoliko bi do takve emisije došlo. U Republici Srbiji ne postoji nijedan propis koji bilo kog pružaoca medijske usluge obavezuje na organizovanje javnih sučeljavanja izbornih kandidata".

- Šta je informativni, a šta predizborni program?

U više navrata, Stručna služba regulatornog tela, odbacila je prijave o prikrivenom emitovanju predizbornog programa kao informativnog, jer, kako navodi, "urednik informativnog programa ima slobodu da vrši izbor

vesti koje su, po njegovoj proceni, od javnog interesa" (prijava emitovanja konvencije SNS u okviru informativnog programa). I u prijavi emisije „OKO”, zbog selektivnog predstavljanja kandidata, REM odgovara da RTS svoj informativni program usklađuje sa svojim uređivačkim procenama. Preme navedenom, REM nema ovlašćenje da kontroliše sadržaj informativnog programa, jer je on u punoj slobodi urednika.

- Izveštavanje o predsedničkom kandidatu ili premijeru?

Po prijavi građana o izveštavanju RTS-a o poseti predsedničkog kandidata Rusiji, Stručna služba utvrđuje da ovaj sporni programski sadržaj ne predstavlja predizborni program, već spoljnopoliitičku aktivnost predsednika Vlade Srbije.

Uporedna analiza odluka po prijavama 2016. i 2017. u izbornim procesima

Za postupanje REM-a u izbornom procesu tokom 2016. godine karakteristično je odlučivanje u formi rešenja ili odluke, koje je usvajao Savet odlučujući na sednici, potrebnom većinom. Regulator se u obrazloženju svog rešenja pozivao na izveštaje sopstvene stručne službe. U dosadašnjim obaveštenjima odlučivanje se više oslanja na izjašnjavanje prijavljenog emitera, nego na sopstvene nalaze. Po samoj formulaciji “obaveštenje o izjašnjenju” ostaje nedorečeno da li je Savet uopšte odlučivao. U 2016. godini odluke je potpisivao zamenik predsednika Saveta, dok je u 2017. godini sva obaveštenja potpisivao izvršni direktor Regulatornog tela. S druge strane, tokom 2016. godine REM je često odbijao prijave kao neosnovane, bez objavljenog obrazloženja donete odluke, ili izjašnjenja emitera, dok u sadašnjem procesu odlučivanja nije bilo takvih postupka. Ipak u obaveštenjima o izjašnjavanju emitera nedostao jasan i argumentovan stav REM-a o prijavi, kako ne bi izgledala kao dijalog građana sa emiterom.

Pregled održanih sednica Saveta REM-a

U periodu od 8. do 24. marta održane su četiri vanredne sednice Saveta Regulatornog tela. U radu tokom svih sednica članovi Saveta su učestvovali telefonskim putem. Izborne teme bile su na dnevnom redu tokom dve sednice, 17. i 24. marta.

Na sednici 17.3.2017. godine REM je raspravljao o sadržaju predizbornog spota predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića sa uvredljivim sadržajem. Nakon reakcije nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prava LGBT populacije, doneta je odluka da svi pružaoci medijskih usluga obustave emitovanje ovog spota.

Na sednici 24.3.2017. godine vođena je rasprava o zahtevima RTS, PRVA TV, HAPPY TV i N1 da Savet REM-a iznese mišljenje o političkoj oglasnoj poruci predsedničkog kandidata Vuka Jeremića. Naredna sednica održana je 31.3.2017. godine, (183. redovna sednica) kada su razmatrane informacije Službe za nadzor i analizu o broju podnetih prijava tokom predizborne kampanje za izbor Predsednika Republike, kao i postupanjima Službe.

Na 184. redovnoj sednici, 26.4.2017. godine, naloženo je stručnoj službi da za sledeću sednicu uradi konačan izveštaj o broju podnetih prijava tokom predizborne kampanje za izbor Predsednika Republike, u kojem će biti naveden ceo postupak po predmetnoj prijavi. Tokom sednice odlučivalo se o podnetim prijavama građana, od kojih je 16 prijava odbijeno kao neosnovane, a 8 je odbijeno usled nepotpunosti prijave.

Odlučivanje Saveta REM-a povodom spotova Aleksandra Vučića i Vuka Jeremića

Tokom predizbornog perioda, pažnju javnosti je privuklo odlučivanje Saveta REM-a povodom spotova predsedničkih kandidata Aleksandra Vučića i Vuka Jeremića. CRTA-GnS je analizirala odluke Saveta REM-a u ovim slučajevima:

Na sednici održanoj 17. marta Savet REM-a je raspravljao o sadržaju predizbornog spota predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića. Nakon reakcije organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom prava LGBT populacije, doneta je odluka da svi pružaoci medijskih usluga obustave emitovanje ovog spota.

Savet Regulatornog tela za elektronske medije izdao je 17. marta 2017. godine saopštenje kojim je pružiocima medijskih usluga naloženo da u roku od 24 sata obustave emitovanje predizbornog spota predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića u kome se čuje horsko uzvikivanje “Vučiću, pederu!”

REM je postupao po prijavi Udruženja “Da se zna”, u kojoj je istaknuto da je “reč 'peder' uvredljiva i da se koristi isključivo u negativnom kontekstu, te da kao takva nesumnjivo vređa pripadnike LGBT populacije. U prijavi je navedeno da se emitovanjem spota podstiče diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije”.

Kako je navedeno u saopštenju REM-a, bez obzira na to što je u predmetnom spotu skandiranje uvredljivih reči sasvim individualizovano, zauzet je stav da je ovakvim sadržajem povređena odredba člana 6. stav 3. Zakona o oglašavanju kojim je propisano da *oglasna poruka ne sme da sadrži izjave ili vizuelno predstavljanje koje se može smatrati uvredljivim*.

REM je upozorio emitere da bi im u slučaju kršenja ove zabrane mogle biti izrečene mere u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima, pa su nakon izdavanja ovog saopštenja emiteri spot emitovali u skraćenoj verziji, bez

spornog sadržaja.

U navedenom slučaju, imajući u vidu navedeni osnov prijave Udruženja „Da se zna“, CRTA-GnS je zaključila da je REM postupio u skladu sa zakonom.

RTS, PRVA TV, HAPPY TV i N1 su zatražili mišljenje Saveta o političkoj oglasnoj poruci predsedničkog kandidata Vuka Jeremića. O ovom zahtevu raspravljalo se na sednici 24. marta i doneta je odluka da je sporna oglasna poruka u suprotnosti sa odredbom člana 14 Zakona o oglašavanju.

Nakon sednice saveta, REM je izdao saopštenje kojim su upozoreni pružaoci medijskih usluga da predizborni spotovi predsedničkog kandidata Vuka Jeremića krše odredbe čl. 14 i čl. 15 Zakona o oglašavanju.

U spotu pod nazivom „Prijatelji“ prikazane su fotografije na kojima se nalazi Aleksandar Vučić, povodom čega je REM upozorio pružaocima medijskih usluga na odredbe člana 15 Zakona koji glasi "Ako oglasna poruka sadrži lično dobro (što je, između ostalog, i fotografski, zapis određenog fizičkog lica) na osnovu kojeg se može utvrditi ili prepoznati identitet lica, oglasna poruka se ne može objaviti bez prethodnog pristanka lica na koje se lično dobro odnosi."

U vezi sa ostalim spotovima, REM je obavestio pružaocima medijskih usluga da je utvrdio da je objavljivanje tih spotova u suprotnosti sa članom 14 Zakona o oglašavanju. U spornim spotovima oglašivač, između ostalog, poručuje: "Istina, a ne laži. Vuk, a ne Vučić". Primena člana 14. u domenu političkog oglašavanja je veoma diskutabilna. Parametri za određivanje koji su vidovi uporednog oglašavanja dozvoljeni, a koji nisu, imaju za cilj sprečavanje neloyalne konkurencije na tržištu, što ih čini gotovo neupotrebljivim za identifikovanje nedozvoljenog uporednog političkog oglašavanja. Međutim, uprkos očiglednim manjkavostima odredbi Zakona o oglašavanju, opšti cilj zabrane određenih vrsta uporednog oglašavanja jeste narušen ovakvim isticanjem imena konkurenta u negativnom kontekstu. Radi se o vidu negativne kampanje koji je Regulatorno telo i u ranijim kampanjama nastojalo da suzbije.

Na ovaj način, REM je delovao preventivno, obaveštavajući pružaocima medijskih usluga da ovakav način oglašavanja smatra nedozvoljenim uporednim oglašavanjem, u smislu čl. 14 Zakona o oglašavanju.

Odlučivanje Saveta REM-a – slučaj neuvažavanja izveštaja Službe za nadzor i analizu

Prema nalazima Službe za nadzor i analizu REM-a programski sadržaj emisija „Ćirilica“ emitovane 30.03.2017. godine na TV "Happy" i "Tv Debata" emitovane na TV Pink 26.03.2017. godine potencijalno predstavlja povredu Pravilnika o izveštavanju medija u predizbornoj kampanji. Uprkos tom nalazu, Savet REM-a odlučio je da ne pokrene postupak izricanja mera navedenim televizijama.²¹

Ne ulazeći u argumente na kojima se zasniva ova odluka Saveta, već isključivo sa stanovišta procedure postupanja po prijavama i izricanja mera, predviđenih Zakonom o elektronskim medijima i REM-ovim Pravilnikom o načinu izricanja mera pružaocima medijskih usluga, zaključujemo da postupanje REM-a nije bilo u skladu sa propisima.

Naime, kada postupa po prijavama kojima se ukazuje na povredu opšteg interesa, REM postupa po pravilima postupanja po službenoj dužnosti. To znači da prijavu razmatra Služba za nadzor i analizu koja sačinjava izveštaj. Pravilnikom o načinu izricanja mera pružaocima medijskih usluga predviđeno je da *Regulator pokreće postupak izricanja mera po službenoj dužnosti na osnovu obrazloženog izveštaja kojim se konstatuje povreda obaveza koje se odnose na programski sadržaj, propisane čl. 47-71. Zakona*. Dakle, kako sama po sebi prijava nije dovoljna da dovede do pokretanja postupka, mora postojati obrazloženi izveštaj kojim se konstatuje da je došlo do povrede. U konkretnom slučaju postoji ovakav izveštaj u vezi sa programskim sadržajem obe navedene televizije. Smatramo da je odredba Pravilnika dovoljno precizna i da obavezuje REM da nakon što Služba konstatuje povredu Savet pokrene postupak izricanja mera.

Budući da iz navedenog teksta nije sasvim jasno da li postupak izricanja mera nije pokrenut ili je pokrenut pa mera nije izrečena, iznosimo analizu procesnih odredbi o postupanju REM-a.

Naime, i kada pokrene postupak na osnovu obrazloženog izveštaja, Savet nije dužan da meru i izrekne, ali je dužan da sprovede postupak u kome utvrđuje sve činjenice i okolnosti koje su od značaja za donošenje odluke, i da, podrazumeva se, donese odluku određene sadržine. U skladu sa Pravilnikom, ako Savet utvrdi da pružalac medijske usluge nije učinio povredu obaveza koje se odnose na programski sadržaj, on donosi odluku kojom obustavlja postupak izricanja mera. U prošlogodišnjoj praksi REM-a Savet je, u situacijama sličnim ovoj, donosio rešenja kojim je prijave odbijao kao neosnovane, što naglašavamo zbog toga što postojanje ovakve odluke, koja se sačinjava u pismenom obliku i dostavlja podnosiocu prijave, omogućava podnosiocu da

²¹ Članak na portalu Insajdera

upotrebi pravni lek, odnosno da pokrene upravni spor.

U konkretnom slučaju, sve i pod pretpostavkom da je postupio po Pravilniku i pokrenuo postupak, Savet nije podnosiocima prijave dostavio odluku bilo koje sadržine.

Osim toga, ne objavljujući na svojoj internet strani informacije o postupanju po prijavama, REM je prekršio i odredbu čl. 38 Zakona o elektronskim medijima koji propisuje da je rad REM-a javan i da je isti dužan da na svom veb-sajtu, bez naknade, učini javno dostupnim doneta akta, kao i druge potpune i ažurirane podatke i informacije iz svog delokruga, koje su u Zakonu taksativno nabrojane a koje obuhvataju i odluke po prijavama fizičkih i pravnih lica.

AGENCIJA ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE

Agencija kao samostalan i nezavisan državni organ ima jednu od najvažnijih uloga tokom izbornog procesa, kako u pogledu kontrole ponašanja političkih subjekata tokom izborne kampanje tako i kontrole ponašanja funkcionera koji su ujedno i članovi određenih političkih stranaka i zloupotrebe javnih resursa.

Izazov tokom ove izborne kampanje u pogledu kontrole učesnika izbora, ponašanja njihovih predlagača kao i predstavnika političkih subjekata vidi se u smanjenim kapacitetima Agencije.

Za razliku od prethodnih izbora, Agencija je organizovala mrežu posmatrača čiji je broj bio daleko manji u odnosu na izbore sprovedene 2012. i 2016. godine, imajući u vidu da su tada održavani parlamentarni, lokalni i predsednički izbori. Agencija je na predsedničkim izborima 2017. imala 49 posmatrača raspoređenih u 26 gradova u Srbiji, od kojih se veći broj posmatrača nalazio u Beogradu. Izveštaji posmatrača sa podacima dobijenim kontrolom bi trebalo da se upoređuju se podacima koje politički subjekti dostave u svojim izveštajima.

Direktor Agencije nije izabran, ali poslove predviđene zakonom, prema saopštenju koje je objavila Agencija, izvršavao je Vršilac dužnosti direktora kao i stručna služba koja se bavi kontrolom finansiranja izborne kampanje i poštovanjem zakonom utvrđenih obaveza funkcionera.

Odbor Agencije prema Zakonu broji devet članova dok je u periodu predizborne kampanje, odbor imao šest članova, dok u postizbornom periodu u aprilu mesecu imala svega dva člana i vršioca dužnosti direktora.

Analiza postupanja Agencije po prijavama

Dugoročni posmatrači posmatračke misije CRTA-GnS registrovali su tokom predizborne kampanje postupanja funkcionera i političkih subjekata, koja potencijalno predstavljaju funkcionersku kampanju, zloupotrebu javnih resursa i nedozvoljene aktivnosti političkih subjekata zabranjenih na osnovu Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije i Zakona o finansiranju političkih aktivnosti. Od 21 prijave koje su u periodu od 15.03.2017. do 01.04.2017. godine upućene Agenciji, do 22.05.2017. godine Agencija je u formi Obaveštenja o ishodu postupanja u vezi sa prijavom odgovorila na dve prijave. Ni u jednom slučaju Agencija nije pokrenula postupak utvrđivanja postojanja povrede Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije, već je nakon razmatranja dokaza predloženih u prijavama odlučila da nema mesta pokretanju postupka. Tabela sa prikazom podnetih prijava od strane CRTA-GnS nalazi se u [Prilogu 2 na 64. strani](#).

- Izjašnjavajući se o prijavi podnetoj protiv Dragana Staševića, predsednika opštine Bač i visokog funkcionera SNS koji je u toku predizborne kampanje, 14.03. 2017. godine, socijalno ugroženim sugrađanima delio brikete za ogrev pribavljene sredstvima SO Bač, a što je kao propagandna aktivnost objavljeno na Fejsbuk profilu SNS u Baču, Agencija je stala na stanovište da nema mesta pokretnju postupka budući da se radi o aktivnosti predsednika opštine koja je objavljena na internet prezentaciji opštine Bač a odatle preuzeta od strane OO SNS u Baču. Iako je politički subjekt ostvario promociju ovakvim istupanjem pomenutog funkcionera, Agencija je zauzela stav da njegovo postupanje ne predstavlja radnje kažnjive u skladu sa Zakonom o Agenciji za borbu protiv korupcije.

- Nakon što je 29.3.2017. godine predsednik opštine Ćuprija, Ninoslav Erić pozvao sugrađane da na predstojećim izborima glasaju za predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića, upućena je prijava Agenciji zbog zloupotrebe javnih resursa od strane funkcionera i zbog vršenja funkcionerske kampanje. Ovaj poziv predsednik opštine je uputio putem video snimka emitovanog na TV Pomoravlje, snimljenog u radno vreme u prostorijama opštine. Podnosilac prijave smatrao je da je na ovaj način predsednik opštine Ćuprija propustio da predoči sagovornicima i javnosti da li iznosi stav organa u kome vrše javnu funkciju ili stav političke stranke (što je obaveza propisana čl. 29 stav 4 Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije) te da je nedvosmisleno sa pozicije funkcionera, predsednika opštine, agitovao za predsedničkog kandidata. Uprkos navodima podnosioca prijave, nakon pregleda snimka objavljenog na RTV Pomoravlje, Agencija je stala na stanovište da Erić u emisiji

„nije najavljen“ kao predsednik opštine i da nema mesta pokretanju postupka.

CRTA-GnS zaključuje da je na osnovu predočenog činjeničnog stanja, ovakvim postupanjem Agencija zakonske odredbe tumačila na način koji ne odgovara njihovom osnovnom cilju, a to je sprečavanje funkcionera da sa funkcije koju obavljaju vrše promociju političkih subjekata.

NADZORNI ODBOR NARODNE SKUPŠTINE

Zakon o izboru narodnih poslanika, čije se relevantne odredbe primenjuju i na predsedničke izbore, predviđa da u postupku sprovođenja izbora opšti nadzor nad postupcima političkih stranaka, kandidata i sredstava javnog obaveštavanja u toku izbornih aktivnosti sprovodi Nadzorni odbor. Takođe, Zakonom je predviđeno da Nadzorni odbor ima deset članova od kojih polovinu članova imenuje Narodna skupština Republike Srbije na predlog Vlade Republike Srbije, a polovinu na predlog poslaničkih grupa u Narodnoj skupštini Republike Srbije iz reda istaknutih javnih radnika. Predsednika Nadzornog odbora biraju između sebe članovi Nadzornog odbora tajnim glasanjem.

Odredbe Zakona o formiranju Nadzornog odbora nisu poštovane od 2000. godine, kada je poslednji put bio formiran odbor, i izborni proces 2017. godine nije izuzetak. Za razliku od parlamentarnih izbora 2016. godine, kada je u samom početku izbornog ciklusa formiranje Nadzornog odbora zatražilo Regulatorno telo za elektronske medije²², u izbornom procesu 2017. godine nije ni zabeležena inicijativa od bilo kog aktera izbornog procesa za formiranje nadzornog odbora. Na ovaj način relevantni izborni akteri su još jedanput prekršili Zakon o izboru narodnih poslanika i ostavili još jedan izborni ciklus bez adekvatnog kontrolnog mehanizma.

MEDIJI

MEDIJSKO OKRUŽENJE

U trenutku raspisivanja predsedničkih izbora, kao i u vreme neposredno pre toga, situacija na medijskoj sceni u Srbiji bila je nepovoljna po pitanjima slobode govora i informisanja. Evropska komisije je u svom Godišnjem izveštaju za Srbiju za 2016. godinu²³ ocenila da na polju medija nije bilo nikakvog napretka, konstatovala da se medijski zakoni ne primenjuju "u punoj meri", kao i da postoje sumnje u nezavisnost Regulatornog tela za elektronske medije (REM) i javnih servisa. Prema "Indeksu slobode medija za 2017. godinu", koji je objavila organizacija Reporteri bez granica Srbija je zauzela 66. mesto od ukupno 180, što je pad od sedam mesta u odnosu na prethodnu godinu²⁴. Analize Saveta za štampu pokazale su drastičan pad profesionalnih standarda. Analiza dnevnih izdanja pokazala je da je tokom 2016. godine, a u odnosu na 2015. godinu, bilo 49 odsto više medijskih sadržaja u kojima je prekršen Kodeks novinara Srbije.

Medijska scena u Srbiji jasno je podeljena na provladine medije i malobrojne medije u kojima mogu da se čuju i disonantni tonovi, tj. kritički osvrt na rad Vlade. Najtiražniji štampani mediji (tabloidi Informer, Kurir, Alo), kao i najuticajnija privatna televizija TV Pink otvoreno podržavaju Vladu i njenog predsednika. U slučaju javnih servisa RTS i RTV ta podrška je očigledna, mada daleko profesionalnije prezentovana. Za razliku od privatnih televizija, voditelji i novinari javnih servisa nisu izražavali otvoreno divljenje premijeru, ali su pitanja koja su mu postavljana, kao i sadržaj priloga nesumnjivo išli na ruku premijeru. Primera radi, dok je na TV Hepi gostovala porodica premijera Vučića, a na TV Pinku organizovana "debata" u kojoj su učestvovali samo i isključivo oni koji premijera podržavaju, naklonost RTS-ovih novinara mogla je da se "pročita između redova". Tokom razgovora s predsedničkim kandidatima, novinarka Ivana Čkonjević, recimo, pita Vučića o izboru najbližeg saradnika: "A hoće li i on morati da bude vredan kao Vi?". Na kraju razgovora, pravi i "lapsus": "I šta možemo da poručimo...ovaj, poručite građanima Srbije?".

Kada je reč o predizbornom periodu, situaciju je dodatno pogoršala odluka Regulatornog tela za elektronske medije²⁵ da ne prati izveštavanje elektronskih medija. Prvi put od nastanka tog tela, lokalne i nacionalne TV i radio stanice u potpunosti su prepuštene sebi, tj. sopstvenim procenama o načinu izveštavanja - nikakve kontrole i organizovanog nadzora nije bilo. Monitoringom medija bavile su se organizacije civilnog društva koje su imale kapacitet samo da prate nacionalne, ali ne i lokalne medije. Na taj način izgubljen je kontinuitet u

²² Tačnije zahtev za formiranje Nadzornog odbora upućen je Maji Gojković, predsednici parlamenta. Predsednica parlamenta je već narednog dana poslala dopis poslaničkim grupama da predlože kandidate za Nadzorni odbor. Međutim, na ovaj poziv predloge su dostavile poslanička grupa SPS (Jedinstvena Srbija je podržala predlog SPS) i poslanička grupa Demokratske stranke. Vlada Srbije, kao ni ostale poslaničke nisu predložile nikoga <http://www.politika.rs/sr/clanak/349833/Politika/Ne-moc-nadzornog-odbora>.

²³ Godišnji izveštaj Evropske komisije za Srbiju za 2016. godinu:

²⁴ Indeks slobode medija 2017, Reporteri bez granica: <https://rsf.org/en/srbija>

²⁵ <https://insajder.net/sr/sajt/tema/3268/>

praćenju izveštavanja u predizbornim kampanjama, onemogućeno je sankcionisanje ili makar opominjanje medija koji krše zakon, a prvi put ne postoji materijal kojim bi se (sad ili u godinama koje slede) zvanično prikazalo ponašanje emitera.

Ovakvi uslovi ostavili su prostor za medijsko-političku izbornu utakmicu koju karakteriše neravnopravna zastupljenost kandidata, medijske manipulacije, otvoreno političko svrstavanje medija i izrazito negativno predstavljanje kandidata koji nemaju podršku vladajućih političkih struktura.

MONITORING MEDIJA

Kada je reč o demokratskim i fer izborima a imajući u vidu da masovni mediji igraju značajnu ulogu u sprovođenju predizborne kampanje, veoma je važno da svi kandidati i političke stranke imaju jednak pristup masovnim medijima.

Pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje koji je doneo Savet Regulatornog tela za elektronske medije (REM) 2015. godine propisuje da su *“pružaoci medijskih usluga dužni da prilikom informisanja o predizbornim aktivnostima podnosilaca izbornih lista i kandidata obezbede njihovu zastupljenost u programu bez diskriminacije”*. Takođe, isti pravilnik naglašava da *“informisanje o ovim licima mora biti istinito, objektivno, potpuno i blagovremeno”*.

Kao važan aspekt praćenja kvaliteta celokupnog izbornog procesa, CRTA-GnS pratila je izveštavanje medija na nacionalnom i lokalnom nivou na osnovu posebno razvijene metodologije.

Monitoring medija u okviru CRTA posmatračke misije "Građani na straži" započeo je 15. februara - dve sedmice pre zvaničnog početka kampanje, ali u trenutku kada je postalo sasvim izvesno da će izbora biti i kada je medijska kampanja uveliko počela. Radi se o trenutku kada je Srpska napredna stranka odlučila da Aleksandra Vučića kandiduje za predsednika, a dosadašnji predsednik Tomislav Nikolić odustao od kandidature.

Monitoring medija na **nacionalnom nivou** obuhvatao je:

1. broj i tonalitet pojavljivanja predsedničkih kandidata na naslovnim stranama²⁶ osam dnevnih nacionalnih listova (Alo, Blic, Večernje novosti, Danas, Informer, Kurir, Srpski telegraf, Politika) i četiri nedeljnika (NIN, Vreme, Nedeljnik, Ekspres);
2. broj i tonalitet pojavljivanja predsedničkih kandidata u udarnim vestima glavnih informativnih emisija²⁷ (tzv. head-ovima, rečenicama koje gledaoci prve čuju) RTS-a, TV Pinka i TV N1;
3. jutarnje programe²⁸ RTS-a, TV Pinka i N1 u kontekstu izbora gostiju u rubrici "Prelistavanje" i tema koje se tu pokreću;

Monitoring medija na lokalnom nivou podrazumevao je prikupljane informacije o dostupnosti medija u lokalnim sredinama, lokalnim i regionalnim televizijama. Monitoring CRTA posmatračke misije "Građani na straži" koji se tiče lokalnih medija nije bio kvantitativan, već se fokusirao na sadržaj i opšti utisak o načinu izveštavanja lokalnih medija. Posmatrači su izveštavali o prvim vestima na najgledanijim lokalnim televizijama i načinu na koje te televizije prikazuju predizborne skupove i aktivnosti različitih predsedničkih kandidata. Ovaj deo monitoringa realizovan je od 13. marta do kraja predizborne kampanje.

Nalazi monitoringa medija

Iako je ravnomerna medijska zastupljenost učesnika na izborima garantovana setom medijskih zakona usvojenih 2014. godine kao i Pravilnikom REM-a iz 2015. godine, ona tokom ovogodišnje kampanje nije

²⁶ Naslovne strane dnevnih i nedeljnih izdanja izuzetno su važan segment informisanja jer su oni prvo s čime se suočava i čitalačka publika - ona koja zaista čita novine, ali i onaj deo građana i građanki koji uopšte ne prati štampu. Samim tim, osobe koje se pojavljuju na naslovnim stranama nose poruku o svom prisustvu, značaju i ugledu koji uživaju. Osim broja pojavljivanja, tim CRTA posmatračke misije "Građani na straži" bavio se i tonalitetom pojavljivanja, odnosno analizirao da li su prikazani političari predstavljeni u pozitivnom, neutralnom ili negativnom svetlu. Ukoliko su samo citirani, takva pojavljivanja ocenjivana su kao neutralna, dok je fokusiranje na njihova dostignuća ili, s druge strane, na optužbe (bilo osnovane ili ne) kojima su izloženi - beleženi kao pozitivna ili negativna pojavljivanja.

²⁷ "Udarne vesti" ili "Headovi" u centralnim informativnim emisijama, kao prvo što gledaoci vide ili čuju kada odluče da prate vesti, takođe šalju poruku o osobama koje kreiraju politiku jedne države, koje su moćne i koje direktno utiču na život građana i građanki. Čak i oni gledaoci koji ne prate vesti do kraja, vrlo će verovatno odlučiti da čuju "šta će biti u vestima", i na taj se način "na brzinu" informisati. Osim broja pojavljivanja predsedničkih kandidata u prvim head-ovima centralnih informativnih emisija tri televizije, analiziran je i tonalitet pojavljivanja - baš kao i u slučaju pojavljivanja na naslovnim stranama, ocenjivano je da li su oni predstavljeni u pozitivnom, neutralnom ili negativnom kontekstu. Ako su vesti počinjale citatom ovog ili onog političara, takvo pojavljivanje kvalifikovano je kao neutralno, dok su sva ostala pojavljivanja procenjavana na osnovu sadržaja vesti.

²⁸ Jutarnji programi u poslednjih nekoliko godina postali su izuzetno gledan i uticajan segment televizijske ponude, pre svega zbog toga što se ono što je tu rečeno ponavlja u informativnim emisijama tokom ostatka dana, širi društvenim mrežama, a ponekad čak i prenosi u štampi idućeg dana. Uprkos tome, jutarnji programi ne spadaju u udarne informativne emisije i zbog toga izmiču konvencionalnim medijskim monitorinzima i analizama, što je bio i jedan od glavnih razloga da budu uključeni u praćenje predizbornih aktivnosti posmatračke misije "Građani na straži".

postojala ni u štampanim, ni u elektronskim medijima; ni u nacionalnim, ni u medijima zastupljenim u lokalnim sredinama. Nacionalni mediji oštro su politički polarizovani, s tim da većinu čine provladini - koji su ujedno i najčitaniji i najuticajni. S medijskog aspekta, ovi predsednički izbori nisu bili fer jer je medijska neravnomernost onemogućila fer izbornu utakmicu predsedničkih kandidata.

Regulatorno telo za elektronske medije (REM), koje nije objavilo izveštaj monitoringa medija ni za prošlogodišnje parlamentarne izbore, ove godine je otišlo i korak dalje odlukom da neće vršiti monitoring elektronskih medija već da će samo postupati po prijavama građana. Greške koje su postojale možda su mogle da budu ispravljene, a emiteri bi možda i zvanično bili upozoreni na njih. Umesto toga, ponavljali su se isti problemi od prethodne godine i predizborne kampanje za parlamentarne izbore: svi posmatrači i tada su konstatovali neproporcionalno prisustvo predstavnika vladajuće stranke u elektronskim medijima, emitovane su specijalizovane političko-propagandne emisije koje nisu bile označene kao oglasi, način izveštavanja u tek privatizovanim medijima bio je sasvim u službi vladajuće koalicije i suprotan profesionalnim standardima i uputstvima samog REM-a. Nove medijske pojave tokom izborne kampanje 2017. godine, kao što je "uvijanje" svih dnevnih novina u reklamu jednog kandidata ili kršenje izborne tišine seksističkom naslovnom stranom - pojave su koje čak ni zakonski nisu regulisane i koje predstavljaju novitet u inače širokoj lepezi medijskih manipulacija. Samo dan nakon što je sedam od ukupno devet nacionalnih dnevnih listova bilo potpuno pokriveno reklamom Aleksandra Vučić, nedeljnik Ekspres objavio je naslovnu stvarnu na kojoj su prikazane velike ženske grudi s natpisom "Najbolja je 6", čime se aludira ne samo na veličinu ženskih grudi, već i na redni broj kandidata Vučića na izbornom listiću.

Isto se odnosi na intervju koje je maloletno dete Aleksandra Vučića dalo za Blic 30. marta: takav slučaj zloupotrebe deteta u političke svrhe nije kršenje bilo kakvog zakona (takvu situaciju zakon jednostavno ne predviđa), ali je svakako tema za dalju analizu.

Rezultati monitoringa nacionalnih medija CRTA posmatračke misije "Građani na straži", koji su posmatrani i dve sedmice pre zvaničnog početka predizborne kampanje - od trenutka kada je premijer Aleksandar Vučić saopštio da će se kandidovati za predsednika, u potpunosti su u skladu s rezultatima beleženim i tokom kampanje.

Naslovne strane

U periodu od 15. februara do 30. marta, CRTA-GnS je pratila naslovne strane osam dnevnih listova (Alo, Blic, Danas, Večernje novosti, Informer, Kurir, Srpski telegraf, Politika) i četiri nedeljnika (Vreme, NIN, Nedeljnik i Ekspres). Tokom ovih 45 dana (15 dana pre i 30 dana trajanja kampanje) od ukupno 342 naslovne strane na 73 odsto (251 naslovnica), koje su i bile predmet dalje analize, bile su prikazane izborne teme tj. bili su prisutni predsednički kandidati.

Analiza naslovnih strana pokazala je da je predsednički kandidat i tadašnji premijer Vlade Aleksandar Vučić bio apsolutno najprisutniji na naslovnicaama dok su drugi predsednički kandidati bili predstavljani u značajno manjoj meri. Takođe, Aleksandar Vučić je za razliku od drugih kandidata na naslovnicaama predstavljen najviše u pozitivnom i manje neutralnom kontekstu dok su ostali kandidati predstavljeni prvenstveno negativno ili neutralno.

Od ukupno 251 naslovne strane, tadašnji predsednik Vlade i predsednički kandidat Aleksandar Vučić pojavljivao se na više od polovine - 58.8 odsto odnosno 147 naslovnica. Od toga je u pozitivnom kontekstu prikazan na 80,3 odsto odnosno na 118 naslovnih strana. U neutralnom kontekstu, Vučić se pojavljuje na 17 naslovnih strana, a u negativnom na 12 odnosno osam odsto ukupnog broja pojavljivanja. Imajući u vidu da je Aleksandar Vučić tokom kampanje obavljao i premijersku dužnost, te da je negde bio prikazan u premijerskom svojstvu, a negde kao kandidat - ovakva medijska zastupljenost možda i ne čudi. Ipak, čak i ako previdimo tu činjenicu, kao i činjenicu da i zastupljenost na naslovnim stranama dokazuje kako je vođena "funkcionerska kampanja", pažnju privlači ipak tonalitet naslovnih strana. Podatak da je premijer na 92 odsto naslovnih strana prikazan u pozitivnom ili neutralnom kontekstu, vrlo slikovito ilustruje da su mediji potpuno izgubili kritičku ulogu i (u velikom broju slučajeva) pretvorili se u sredstvo političke propagande.

Predsednički kandidat Saša Janković prvi je sledeći po broju pojavljivanja sa ukupno 79 naslovnih strana, što je 31.5 odsto ukupnog broja naslovnica koje se odnose na izbore a što je značajno manje u odnosu na Aleksandra Vučića. On je prvenstveno prikazan u negativnom tonalitetu i to na čak 39 naslovnica (49,8 odsto) dok je u pozitivnom prikazan na 12 (15 odsto) a u neutralnom na 28 (35.4 odsto).

Ipak tokom ove kampanje, predsednički kandidat Vuk Jeremić najviše je bio prikazan u negativnom kontekstu a u odnosu na druge kandidate. On se našao na ukupno 64 naslovne strane, a od toga je na 61 odsto prikazan negativno.

Prisustvo svih ostalih predsjedničkih kandidata na naslovnicama gotovo je zanemarljivo. Jedini izuzetak je Ljubiša Preletačević Beli, koji se pojavio tek u drugoj polovini kampanje i koji je prikazan uglavnom u pozitivnom i neutralnom kontekstu. Beli se pojavljuje na 26 naslovnih strana (10.36 odsto), od čega na 17 u pozitivnom kontekstu (65.4 odsto), na pet u neutralnom (19.2 odsto) i na četiti u negativnom (15.4 odsto).

Od svih kandidata, plaćene oglase na naslovnoj strani imali su samo Vuk Jeremić i Aleksandar Vučić: Jeremić je imao ukupno 30 oglasa, a Vučić 50. Veći broj Vučićevih oglasa (32) bio je bez imena ili fotografije - u pitanju je samo simbol, logo kampanje uz zagonetnu poruku.

Iako je planirano da se naslovne strane prate zaključno sa 30. martom, što je bio i poslednji dan pred izbornu tišinu, naslovne strane dnevnih novina koje su se pojavile tog dana, nisu uzete u obzir. Od ukupno osam

listova koji su praćeni, čak šest (svi osim Danasa i Informera) imalo je "omot" u vidu reklame Aleksandra Vučića. U tim okolnostima, nije bilo svrhe analizirati šta se ispod tog omota "krije", odnosno šta je zapravo naslovna strana i ko je na njoj kako predstavljen, jer je tog dana kioscima "vladao" Aleksandar Vučić.

Prvog dana izborne tišine objavljena je naslovna strana koja takođe zavređuje pažnju, iako strogo formalno nije u vezi s izborima. Uz krupan plan ženskih grudi, na naslovnoj strani nedeljnika "Ekspres" - lista provladine orijentacije, objavljen je naslov "Najbolja je 6". Imajući u vidu da je upravo broj 6 bio broj Aleksandra Vučića na glasačkom listiću, ukazuje da je ovakva naslovna strana zapravo eksplicitna poruka biračima i kršenje izborne tišine.

Jutarnji programi

Analiza jutranjih programa tri televizije tokom izborne kampanje 2017. godine pokazala je da su oni bili strogo politički polarizovani, što je posebno zabrinjavajuće u slučaju RTS kao javnog servisa koji bi trebalo da predstavlja sve postojeće političke opcije.

Rubrikom "Prelistavanje" jutranjih programa javnog servisa RTS-a i TV Pink, u kojoj javne ličnosti analiziraju aktuelne događaje, tokom čitavog posmatranog perioda vladali su provladini analitičari, novinari i urednici provladinih medija, predstavnici vladajućih stranaka. Iako bi trebalo da i u ovom segmentu programa budu ravnopravno zastupljene osobe različitih političkih stavova - ni jednom tokom 45 dana ove medijske analize, u jutarnjem programu RTS i Pinka nije gostavao niko ko je i u najmanjoj meri kritičan prema Vladi. Ni jednom se u programu nisu pojavili novinari listova Vreme, NIN ili Danas, kao ni neutralni ili analitičari naklonjeni nekom

Prisustvo kandidata i tonalitet pojavljivanja na naslovnim stranama

15. februar - 30. mart 2017. godine

	Ukupno	Pozitivno	Negativno	Neutralno
Aleksandar Vučić	147 [58.6%]	118 80.3%	12 8%	17 12%
Saša Janković	79 [31.5%]	12 15%	39 49.4%	28 35.4%
Vuk Jeremić	64 [25.5%]	11 17.2%	39 61%	14 21.9%
Ljubiša Preletačević Beli	26 [10.4%]	17 65.4%	4 15.4%	5 19.2%
Vojislav Šešelj	40 [16%]	7 17.5%	15 37.5%	18 45%
Saša Radulović	12 [4.8%]	/	5 41.6%	7 58.3%
Nenad Čanak	9 [3.6%]	/	3 33.3%	6 66.7%
Boško Obradović	17 [6.8%]	/	7 41.2%	10 58.8%
Aleksandar Popović	4 [1.6%]	/	1 25%	3 75%

UKUPAN BR. NASLOVNIH STRANA 342 / BR. STRANA SA PREDIZBORNIM SADRŽAJEM 251

MEDIJI OBUHVAĆENI ANALIZOM:

8 dnevnih listova (Blic, Politika, Večernje novosti, Alo, Kurir, Danas, Srpski telegraf, Informer) i 4 nedeljnika (NIN, Vreme, Nedeljnik i Ekspres)

* Ukupan zbir procenata veći je od 100, zato što se na velikom broju naslovnih strana pojavljuje više kandidata

opozicionom kandidatu. Nasuprot tome, u jutarnjem programu RTS-a, marketinški ekspert koji uglavnom nastupa kao promoter vladajuće stranke pojavio se tri puta²⁹, a isto toliko gostovanja imali su najviđeniji analitičar provladine orijentacije, kao i predsednik UO RTS-a³⁰ koji je otvoreno naklonjen vlasti.

Slična je situacija i na TV Pink, gde su se - uz promotere vladajuće stranke i Aleksandra Vučića, pojavljivali i urednik Informera, novinari (provladinih) Studija B i Srpskog telegrafa - koji inače nisu bili gosti u drugim jutarnjim programima. U tom je smislu posebno je bio zanimljiv jutarnji program ove televizije emitovan 22. marta, dan nakon konferencije za novinare supruge predsedničkog kandidata Nataše Jeremić - događaja koji je privukao veliku medijsku pažnju, posebno zbog činjenice da novinari Informera, STB i Srpskog telegrafa nisu pušteni u salu. U studiju se najpre pojavilo troje novinara koji nisu pušteni da prisustvuju konferenciji, a odmah nakon njih ugošćena je i glavna i odgovorna urednica Studija B Ivana Vučićević: u skoro sat vremena programa, nije bilo ni jednog disonantnog tona, odnosno bilo koga ko bi sagledao incident i sa "druge strane".

Za razliku od jutarnjih programa RTS-a i TV Pink, u "Prelistavanju" na TV N1 mogli su da se vide i čuju novinari medija kritički orijentisanih prema vlasti, javne ličnosti koje su podržale nekog od opozicionih kandidata, neutralni analitičari, itd. Primetno je, međutim, da se ovde nisu pojavljivali novinari i urednici otvoreno provladinih medija.

Udarne vesti - headovi

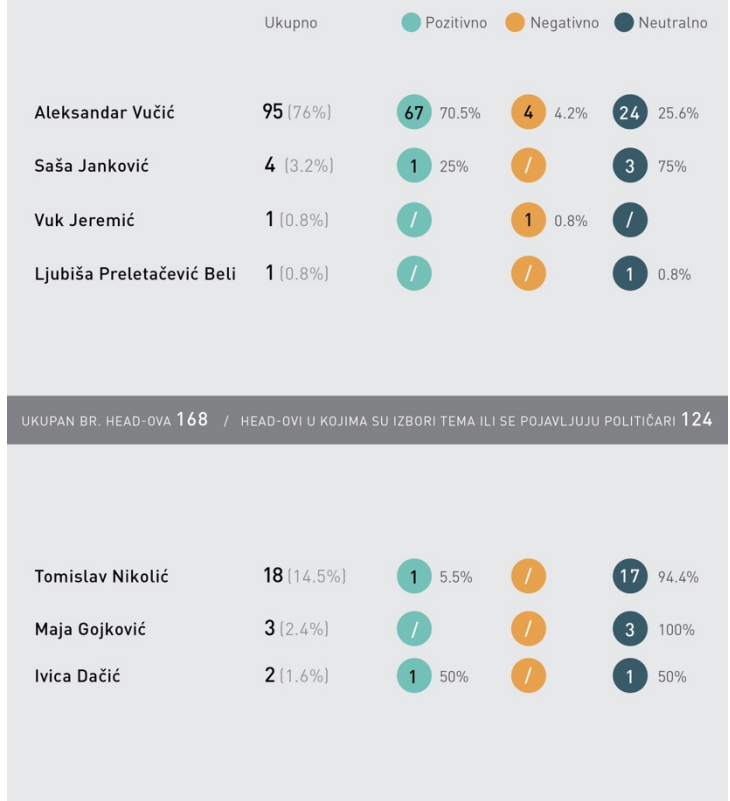
Od 15. februara do 30. marta analizirano je ukupno 168 prvih, udarnih vesti u centralnim informativnim emisijama – dnevnicima televizija RTS, Pink i N1. Druge organizacije civilnog društva su, primenom različitih metodologija, merile zastupljenost predsedničkih kandidata u informativnim programima, dok se CRTA-GnS fokusirala samo na ono što gledaoci vide čim počnu vesti tj. na one vesti koje diktiraju tok čitavog dnevnika i što će čuti i videti čak i oni koji "menjaju kanal" čim počnu informativni sadržaji.

Od ukupnog broja udarnih vesti tj. "headova" u 74,4 odsto slučajeva (125 udarnih vesti) pojavljuju se političari ili stranke. I ovde je, kao i u slučaju naslovnih strana, zabeleženo neravnomerno predstavljanje kandidata. Ipak, u slučaju udarnih vesti, Aleksandar Vučić uglavnom je prikazan u svojstvu premijera: on je u ovom periodu otvarao mostove, sastajao se s najviđenijim evropskim političarima, pa mu je prvo mesto u dnevnicima bilo na neki način garantovano. To je, međutim, pravi primer funkcionerske kampanje odnosno mešanja dve uloge koje bi trebalo da budu razdvojene (premijerske i uloge kandidata) i zloupotrebe medija u predizborne svrhe.

Od ukupno 125 udarnih vesti, Aleksandar Vučić je bio prisutan ili se pominjao u 95, što je 76 odsto ukupnog broja koji se odnose na političku scenu. Od tog broja, Vučić je u pozitivnom kontekstu pomenut u 70 odsto slučajeva (67 hedova), u 24 (25.26 odsto) neutralno, dok je u svega četiri slučaja ili 4.2 odsto prvih udarnih vesti prikazan kritički ili negativno. Jedan od tih retkih primera, odnosi se na hed TV N1 emitovan 25. marta, u kojem se navodi da su za predizborni skup Aleksandra Vučića angažovani autobusi Gradskog saobraćajnog preduzeća Beograda. (Negativni prikazi drugih kandidata u hedovima daleko su

Intenzitet pojavljivanja kandidata / političara u prvim head-ovima RTS, PINK i N1

15. februar - 30. mart 2017. godine

²⁹ Nebojša Krstić gostovao je u jutranjem programu RTS-a 18.2., 6.3. i 23.3. 2017. godine

³⁰ Vladimir Vuletić gostovao je u jutarnjem programu RTS-a 21.2., 3.3. i 29.3. 2017. godine

direktniji: primera radi, u Dnevniku TV Pink 9. marta rečeno je kako se "Duda Ivković, Vuk Jeremić i Velimir Ilić spremaju za veliku pljačku").

Svi ostali kandidati više su nego simbolično zastupljeni u prvim "head-ovima" - ako se uopšte i pojavljuju. Primera radi, prvi sledeći na listi prisutnih je kandidat Saša Janković, koji se pominje u svega četiri "head-a", što čini 3,2 odsto ukupnog broja head-ova koji se odnose na politiku ili izbore. Vuk Jeremić i Ljubiša Preletačević – Beli pomenuti su samo po jednom.

U preostalim head-ovima koji se odnose na politiku, bivši predsednik Tomislav Nikolić pominje se 19 puta (i to samo u vreme kada je bilo neizvesno da li će se kandidovati), predsednica parlamenta Maja Gojković tri puta i ministar inostranih poslova Ivica Dačić dva puta.

Lokalni mediji

Kada je reč o lokalnoj perspektivi, prema izveštajima posmatrača, nacionalni listovi i televizije dostupni su građanima i građankama u lokalnim sredinama, ali u nekim sredinama ima problema s distribucijom štampe ili dostupnosti TV N1. Uočen je, međutim, nedostatak regionalnih i lokalnih TV stanica koje emituju informativni program. Tokom predizborne kampanje 2017. godine zabeležene su neregularnosti u izveštavanju lokalnih medija koje se ogledaju u kršenju profesionalnih standarda i zakonom garantovane ravnomerne zastupljenosti učesnika u izborima.

Predsednički kandidat Aleksandar Vučić je bio upadljivo prisutan u svim lokalnim medijima, daleko više od ostalih kandidata koji se uglavnom nisu ni pojavili. Takođe, zabeleženo je da su čak i stanice koje inače nemaju informativni program tokom predizborne kampanje prenosile skupove predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića iz svih krajeva Srbije. Na lokalnim televizijama su u drugoj polovini kampanje bili prisutni uglavnom predizborni spotovi premijera i predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića.

Kada je reč o prvim vestima u centralnim informativnim emisijama na najuticajnijim televizijama na lokalnu, ta statistika pokazuje da su se one uglavnom ticale lokalnih tema i nisu previše zalazile u priče koje su se ticale izbora. Međutim, u kontekstu prisustva određene partije i određenog kandidata, problematičan je bio ostatak programa.

Odličnu ilustraciju stanja predstavlja prikaz izveštavanja Radio televizije Pančevo u vlasništvu Radoice Milosavljevića koji je blizak SNS-u. Ovako je izgledao dnevni program te televizije pri kraju kampanje:

- Utorak, 21. mart u 18:00h: prenos mitinga Srpske napredne stranke iz Kraljeva; 20:00h: snimak tribine „Srbija bira“;
- Sreda, 22. mart, 01:00h, 13:00h: snimak tribine „Srbija bira“; 18:00h: prenos mitinga Srpske napredne stranke iz Niša; 20:00h: emisija "Intervju" - gostovanje Aleksandara Martinovića, narodnog poslanika Srpske napredne stranke;
- Četvrtak, 23. mart, 02:30h, 13:00h: repriza emisije "Intervju" sa Aleksandarom Martinovićem; 20:00h emisija "Južnim Banatom" (gost Jovan Lazarov, poslanik SNS-a u Skupštini AP Vojvodine i predsednik Odbora za budžet i finansije Skupštine AP Vojvodine);
- Petak, 24. mart, 01:00h, 13:00h: repriza emisije "Južnim Banatom", gost Jovan Lazarov; 16:00h: prenos mitinga Srpske napredne stranke iz Beograda;
- Subota, 25. mart, 11:00h: snimak tribine „Srbija bira“; 17:05h: snimak mitinga Srpske napredne stranke iz Beograda;
- Nedelja, 26. mart, 11:00h: repriza emisije „Intervju“ sa Aleksandarom Martinovićem; 19:40h: snimak mitinga Srpske napredne stranke iz Beograda.

Regionalna Radio televizija Kruševac (takođe u vlasništvu Radoice Milosavljevića) detaljno je izveštavala o aktivnostima SNS-a i bliskog Vučićevog saradnika Bratislava Gašića, a istovremeno potpuno ignorisala skupove kandidata Saše Radulovića, Vuka Jeremića i Saše Jankovića u Kruševcu. Za gledaoce te televizije, opozicioni skupovi se praktično nisu ni dogodili.

S medijskog aspekta, ovi predsednički izbori nisu bili ni legalni, ni poštenu: posebno kada se ima u vidu ponašanje Regulatornog tela za elektronske medije. Nove medijske pojave, kao što je "uvijanje" svih dnevnih novina u reklamu jednog kandidata ili drsko kršenje izborne tišine seksističkom naslovnom stranom su pojave koje čak ni zakonski nisu regulisane i koje predstavljaju novitet u inače širokoj lepezi medijskih manipulacija i mahinacija. Isto se odnosi na intervju koje je maloletno dete Aleksandra Vučića dalo za Blic 30. marta. Takav slučaj zloupotrebe deteta u političke svrhe nije kršenje bilo kakvog zakona, jer takvu situaciju zakon jednostavno ne predviđa, ali je svakako tema za dalju analizu.

Smatramo da bi zbog svega toga, trebalo da se oglasi Ministarstvo kulture i informisanja, kao direktno nadležno za medije ali i da se izjasni o načinu izveštavanja medija tokom predizborne kampanje i predloži mere kojima bi se unapredili profesionalni standardi i konačno uredila medijska scena.

BIRAČKI SPISAK

Jedinstveni birački spisak je i u ovom izbornom procesu bio u fokusu pažnje javnosti. CRTA-GnS konstatuje da je neuređenost biračkog spiska i u ovom izbornom procesu prisutna i da u je to u značajnoj meri uticalo na pad poverenja građana u izborni proces. Za razliku od izbornog procesa 2016. godine, u ovom izbornom procesu najviše pitanja građana je bilo usmereno na mogućnost glasanja u inostranstvu, promenu mesta glasanja između dva izborna kruga, kao i na načine dostavljanja poziva za glasanje i mogućnosti izmena u biračkom spisku. Ovo sve ukazuje na potrebu za sistematskim unapređenjem sistema za održavanje, ažuriranje i nadzor nad biračkim spiskom. Informisanje javnosti o načinima na koji će se unaprediti održavanje, ažuriranje i nadzor nad biračkim spiskom je veoma važno, posebno sa aspekta poverenja građana u institucije i izborna pravila. Imajući ovo u vidu, tema biračkog spiska bi trebalo da ostane u fokusu interesovanja i rada državnih organa, ali i zainteresovane javnosti i po okončanju izbornog procesa, kako bi se sva unapređenja mogla na adekvatan način realizovati pre narednog izbornog procesa.

Jedinstveni birački spisak predstavlja javnu ispravu u kojoj se vodi jedinstvena evidencija državljana Republike Srbije koji imaju biračko pravo. Zakon o jedinstvenom biračkom spisku predviđa da je "birački spisak stalan, da se redovno ažurira i da se vodi po službenoj dužnosti". Kako bi se ostvarilo biračko pravo neophodan je upis u birački spisak. Zakon predviđa da birač može samo jednom biti upisan u birački spisak.

Nadležnost nad vođenjem biračkog spiska je u rukama Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave (MDULS). Zakon predviđa da deo biračkog spiska za područje jedinice lokalne samouprave ažurira opštinska, odnosno gradska uprava, kao poveren posao.

U dosadašnjem toku izbornog procesa, pitanja u vezi sa biračkim spiskom koje su najviše interesovala javnost su se odnosila na glasanje po mestu boravišta i prebivališta, identifikacije birača, glasanja u inostranstvu i pozivanja na glasanje.

PITANJE GLASANJA PO MESTU BORAVIŠTA I PREBIVALIŠTA

Birači na izborima glasaju prema mestu prebivališta. Međutim, biračima je dozvoljeno i da glasaju prema mestu boravišta u zemlji i u inostranstvu, pa tako birači koji imaju boravište u inostranstvu mogu da glasaju u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Republike Srbije i na posebnim biračkim mestima koja određuje RIK. Kriterijum za otvaranje biračkog mesta jeste postojanje najmanje 100 prijavljenih birača. Državljeni Srbije koji se nisu prijavili za glasanje u inostranstvu svoje biračko pravo mogli su da ostvare u Srbiji, u mestu prebivališta. Ukoliko sa druge strane birač želi da glasa po mestu boravišta u zemlji, a ne po mestu prebivališta, može podneti zahtev opštinskoj ili gradskoj upravi da se u birački spisak upiše podatak da će na izborima za glasati prema mestu boravišta u zemlji. Rok za prijave je istekao 11. marta 2017. godine.

Posmatračkoj misiji "Građani na straži" se putem društvenih mreža obratio veliki broj građana sa pitanjima u vezi sa glasanjem van mesta prebivališta između dva (potencijalna) izborna kruga.

Veliku pažnju javnosti izazvalo je pitanje glasanja u inostranstvu u eventualnom drugom krugu izbora. Imajući u vidu da je eventualno održavanje drugog krug izbora padalo tokom uskršnjih praznika, kada veliki broj građana neće biti u svom mestu prebivališta, postavilo se pitanje izmene mesta glasanja između prvog i drugog kruga. Posmatračkoj misiji "Građani na straži" se putem društvenih mreža obratio veliki broj građana upravo sa pitanjima u vezi sa glasanjem van mesta prebivališta između dva (potencijalna) izborna kruga.

Ovakvu mogućnost predviđa Zakon o jedinstvenom biračkom spisku koji predviđa izmene u biračkom spisku između dva kruga izbora. Međutim, MDULS je stalo na stanovište da nije nadležno da vrši promene mesta glasanja u drugom krugu izbora, već da je između dva kruga izbora moguće samo izvršiti upis u birački spisak ili ispravku neke činjenice o biraču (npr. pogrešan JMBG, ime i prezime). Na ovaj način širokom krugu građana onemogućeno je aktivno biračko pravo koje je utvrđeno Ustavom. Birači moraju da biraju da li će glasati u prvom krugu prema mestu prebivališta ili u eventualnom drugom krugu u mestu boravišta. Ovakvo rešenje proističe iz podzakonskog akta RIK i tumačenja MDULS, prema kome promena mesta glasanja nije moguća nakon 11. marta 2017. godine.

IDENTIFIKACIJA BIRAČA

Birači na izborima 2017. godine mogli su da glasaju sa važećom ličnom kartom, važećim pasošem, važećom vozačkom dozvolom koja sadrži JMBG kao i ličnom kartom kojoj je istekao rok važenja, pod uslovom da prilože potvrdu MUP-a o podnetom zahtevu za izdavanje nove lične karte.

Tokom rada RIK, jedan od prijavljenih problema koji se javio je i pitanje ostvarivanja glasačkog prava za osobe kojima je po sili zakona prestalo važenje "starih" trajnih ličnih karata (prestanak važenja 31. decembar 2016.

godine). Usled većeg broja prijava građana da postoji zastoj u izdavanju ličnih karata, te da određen broj građana neće uspeti da zameni stare, istekle lične karte novim, RIK je izdao dodatno obaveštenje koje se odnosi na član 16. Uputstva za sprovođenje predsedničkih izbora.

Tako je RIK doneo objašnjenje kojim se pojašnjava da će biti dozvoljeno glasanje i biračima sa isteklim ličnim kartama pod uslovom da prilože potvrdu MUP-a o podnetom zahtevu za izdavanje nove lične karte.

PROBLEMI SA NAKNADNIM UPISOM U BIRAČKI SPISAK

Obrazac za upis u birački spisak nije bio dostupan na zvaničnoj internet stranici Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave, već ga je jedino bilo moguće preuzeti na pisarnici u zgradi Ministarstva. Ovakva nedostupnost potrebne dokumentacije u mnogome otežava upis u birački spisak građanima, posebno imajući u vidu rokove u izbornom postupku.

POZIVI ZA GLASANJE

Posmatračkoj misiji GnS se obratio značajan broj građana sa pitanjima u vezi sa dostavljenim pozivima za glasanje na adrese ljudi koji nikada nisu živeli na istim, na adrese umrlih ljudi ili ljudi koji su promenili prebivalište pre više godina. Navedene situacije su zabeležene i tokom prethodnog izbornog procesa.

Ono što je posebno zabrinjavajuće su slučajevi u kojima su davno umrli građani dobijali pozive za glasanje, iako u prethodnim izbornim ciklusima to nije bio slučaj. Isto se odnosi i na nekoliko pojedinačnih slučajeva ljudi koji su se odselili ili odjavili sa adresa na koje su „počeli“ da stižu pozivi za glasanje, iako ranije nisu stizali.

Prisutnost ovakvih slučajeva dovodi do zabuna među građanima i do daljeg narušavanja poverenja u izborni proces. Prisutan je strah da neko može zloupotребiti nečiji glas – posebno osoba za koje se zna da su preminule ili da ne mogu ostvariti svoje biračko pravo.

GLASANJE U INOSTRANSTVU

Na proteklim predsedničkim izborima za glasanje u inostranstvu otvoreno je 53 biračka mesta u 32 države, na kojima je pravo glasa moglo ostvariti 11.590 birača koji su prethodno podneli zahtev za upis u birački spisak podatka da će glasati u inostranstvu. Imajući u vidu činjenicu da je broj srpskih državljana koji borave u inostranstvu mnogostruko veći, nameće se pitanje kako ovom delu biračkog tela olakšati ostvarivanje jednog od osnovnih prava.

Ovde izdvajamo najznačajnije prepreke u ostvarivanju biračkog prava za birače koji ne žive u Srbiji, među kojima su se izdvojili zakonski uslov od prijavljenih najmanje 100 birača za otvaranje biračkog mesta kao i izuzetno kratak rok koji su imali za podnošenje zahteva za glasanje u inostranstvu. Takođe, građane je interesovalo da li će na eventualnom ponovljenom glasanju moći da glasaju u Srbiji ako su se prijavili za glasanje u inostranstvu. Osim toga, i ovde ćemo se osvrnuti na problem neažurne evidencije prebivališta građana.

Primer propusta administracije

Državljanin Republike Srbije sa boravištem u Beču, Milan Jovanović je 7. marta 2017. godine podneo, posredstvom Ambasade Republike Srbije u Beču, zahtev za upis u jedinstveni birački spisak i zahtev za upis u birački spisak podatka da će birač glasati u inostranstvu.

20. marta 2017. godine birač je dobio odgovor da ne može biti upisan u birački spisak jer nema prebivalište na teritoriji Republike Srbije. U skladu sa čl. 6 Zakona o jedinstvenom biračkom spisku, birač koji ima boravište u inostranstvu upisuje se u birački spisak prema poslednjem prebivalištu pre odlaska u inostranstvo, odnosno poslednjem prebivalištu jednog od njegovih roditelja, s tim što se u birački spisak upisuju i podaci o njegovom boravištu u inostranstvu. Kako je poslednje prebivalište birač imao u Kuršumliji, to je i opštinska uprava ove opštine imala dužnost da izvrši njegov upis u birački spisak, a sve u skladu sa čl. 5 Zakona o jedinstvenom biračkom spisku.

1. Kao i biračka mesta u Srbiji, tako se i biračka mesta u inostranstvu određuju za glasanje ukoliko postoji najmanje 100 prijavljenih birača. Ovaj uslov ispostavio se kao suviše restriktivan, s obzirom na to da su brojni birači sa boravištem u inostranstvu podneli zahtev za upis u birački spisak podatka da će glasati u inostranstvu, a onda to svoje pravo nisu mogli da iskoriste jer se u državi u kojoj žive za ovu mogućnost opredelilo manje od 100 birača. Za glasanje u inostranstvu na ovim predsedničkim izborima određeno je 53 biračka mesta u 32 države. Poređenja radi, na parlamentarnim izborima u Hrvatskoj 2016. godine za glasanje u inostranstvu otvoreno je 110 biračkih mesta u 49 država, a na pojedinim je glasao samo jedan birač. Smatramo da je ovakva praksa primenljiva i na glasanje u inostranstvu državljana Republike Srbije.

2. Rok predviđen za upisivanje podatka da će birač glasati u inostranstvu isticao je pet dana pre zaključenja biračkog spiska, dok se je birački spisak zaključen 15 dana pre dana glasanja. Načelno, rok propisan Zakonom jeste dovoljno dug, međutim, u konkretnom slučaju, predsednički izbori 2017. godine raspisani su 2. marta 2017, a birački spisak morao je biti zaključen 17. marta. Kako je rok za podnošenje zahteva za glasanje po mestu boravišta u inostranstvu isticao 11. marta, to su, u praksi, birači imali svega 8 dana da ovaj zahtev podnesu. Tako, određeni broj birača koji žive u inostranstvu podneo je nadležnim konzularnim predstavništvima istovremeno zahtev za upis u birački spisak i zahtev za upis podatka u biračkom spisku da će glasati u inostranstvu pre isteka roka koji je Uputstvom za sprovođenje izbora određen za izvršenje ove radnje. Propustom nadležnih organa, odnosno lošom koordinacijom konzularnih predstavništava i opštinskih organa, a usled kratkog roka za izvršenje pomenutih promena i upis podataka, ovim biračima uskraćena je mogućnost da ostvare svoje biračko pravo.

3. Iako na okončanim predsedničkim izborima nije došlo do ponovljenog glasanja (tzv. „drugog kruga“) veliki broj birača bio je zainteresovan da li će na ponovljenom glasanju moći da glasaju po mestu prebivališta u Srbiji ako su 2. aprila glasali po mestu boravišta u inostranstvu. Kako naš Zakon ne poznaje ovakvu mogućnost, pominjemo da u uporednom izbornom pravu birači koji žive u inostranstvu ipak imaju i ovu opciju. Tako, Zakon o registru birača Republike Hrvatske u čl. 58 propisuje da za ponovljene izbore za predsednika Republike Hrvatske birač može odmah po određivanju datuma ponovljenih izbora podneti novi zahtev za aktivnu registraciju, prethodnu registraciju ili privremeni upis, kao i odustati od istog prema odredbama kojima je propisan postupak i rokovi za aktivnu registraciju, prethodnu registraciju ili privremeni upis. Smatramo ovo veoma korisnom odredbom koju bi i naš zakonodavac mogao da razmotri.

4. Konačno, problem odjave prebivališta građana koji su se iselili u inostranstvo posebno je izražen kada se posmatra sa stanovišta ažurnosti biračkog spiska. Ovaj problem je još veći u slučaju lokalnih izbora na kojima biračko pravo ostvaruju samo birači sa prebivalištem na teritoriji određene opštine. Kako oni ostaju u biračkom spisku, tako se i veštački stvara slika većeg biračkog tela nego što ono u stvarnosti jeste. U pojedinim državama postoji model tzv. „aktivne registracije“ državljana koji u matičnoj državi nemaju prebivalište a koji se u svakom izbornom procesu moraju iznova registrovati kako bi ostvarili svoje biračko pravo.

Posmatračkoj misiji GnS se obratio veći broj građana iz inostranstva koji su se susreli sa različitim problemima prilikom pokušaja da se prijave za glasanje na predstojećim predsedničkim izborima. Zabeleženi su slučajevi (Beč, London, Njujork, Australija) u kojima građani nisu mogli da ostvare svoje pravo zbog oprečnih informacija koje su dobijene od strane nadležne ambasade Srbije i lokalne samouprave u kojoj građani imaju prebivalište. I pored toga što su građani na vreme podneli prijave za glasanje u inostranstvu, zbog loše komunikacije ambasada i lokalnih samouprava, dovedeni su u zabludu da nisu upisani uopšte u birački spisak, da su serveri bili u prekidu itd. Kada su se ovakve pojave razjasnile, rokovi za prijavu su već istekli i građani su ostali bez prava glasa.

BROJ STANOVNIKA I BROJ UPISANIH U BIRAČKI SPISAK

U nekim opštinama i gradovima, kao što su Zrenjanin i Medveđa su zabeležene i značajne razlike između broja stanovnika i broja upisanih u birački spisak. Tako u Zrenjaninu ima upisanih 105.982 građana sa pravom glasa, a na popisu 2011. na teritoriji grada i sela popisano je ukupno 122.714 stanovnika. Imajući u vidu prirodni priraštaj, broj stanovnika je dodatno opao, dok se broj upisanih u birački spisak u odnosu na prethodnu godinu povećao za 600. Primećen je i problem u opštini Medveđa vezano za ažuriranje biračkog spiska. Naime, birački spisak nije ažuriran (problem se javljao i u nekoliko prethodnih izbornih ciklusa) i kao rezultat u biračkom spisku za opštinu Medveđa može se naći skoro duplo više građana koji imaju pravo glasa. U Medveđi je, prema podacima koje ima CRTA-GnS, upisano više od 10.000 birača, a u Opštini Medveđa, prema rezultatima popisa iz 2011. godine živi 7.438 stanovnika.

PREDIZBORNI PERIOD

IZBORNA ADMINISTRACIJA

Tokom perioda trajanja akreditacija izdatih od strane RIK-a, za praćenje rada organa za sprovođenje izbora, CRTA-GnS je posmatrala ukupno 34 sednice Komisije. Na sednicima je doneto ukupno 159 odluka, rešenja i drugih akata.

RIK se bavio procesom proglašenja kandidata za predsednika Republike, donošenjem odgovarajućih podzakonskih akata potrebnih za sprovođenje izbora kao i obrazovanjem organa za sprovođenje izbora u stalnom sastavu i radnih tela. Na sednicama RIK-a primećena je češća diskusija između predstavnika RIK-a iz vladajuće koalicije sa jedne strane i predstavnika RIK-a iz redova opozicionih kandidata sa druge strane. Uprkos čestim diskusijama i neslaganjima među članovima RIK-a sve odluke su donete jednoglasno ili sa velikim

većinom po unapred utvrđenim tačkama dnevnog reda. Postupanje RIK-a po tačkama dnevnog reda je bilo u skladu sa važećim propisima. Bitno je istaći da su često članovi RIK-a u proširenom sastavu u diskusijama izražavali negodovanje zbog izuzetno kratkih rokova u kojima su zakazivane sednice kao i nedostatka unapred pripremljenog materijala o kome se odlučivalo na sednicama.

Republička izborna komisija je u periodu od dana raspisivanja izbora 2. marta 2017. godine do dana sprovođenja izbora 2. aprila 2017. godine obavljala svoje dužnosti u skladu sa postojećim zakonskim okvirom. U navedenom periodu, RIK je doneo Uputstvo za sprovođenje izbora za predsednika Republike (u daljem tekstu Uputstvo) na sednici 2. marta 2017. godine, kao i Pravila o radu biračkih odbora na sednici održanoj 6. marta 2017. godine.

Odluke koje su izazvale pažnju javnosti su Odluka o proglašenju kandidature Luke Maksimovića "Ljubiše Preletačevića Belog", kao i donošenje Uputstva za sprovođenje glasanja na izborima za predsednika na teritoriji Kosova*. Rad RIK-a u ovom periodu je obeležio i stav jednog dela članova RIK-a koji su tvrdili da stalni sastav RIK-a nije obrazovan u skladu sa Zakonom o izboru narodnih poslanika.

Aktuelni zakonski okvir ne obezbeđuje u punoj meri nezavisnost i nepristrasnost i stvara sumnju da su izabrani članovi RIK-a po predlozima poslaničkih grupa samo "produžena ruka" stranaka, a ne nezavisni eksperti i pravnici sa sopstvenim mišljenjem i integritetom.

U slučaju Odluke o proglašenju kandidature Luke Maksimovića, može se reći da je ista doneta u skladu sa ovlaštenjima RIK-a, ali ne i dosadašnjom praksom u odlučivanju o podnetim kandidaturama. Naime, u dotadašnjoj praksi, RIK je, u slučaju postojanja bilo kakvih nedostataka formalne prirode rešenjem određivao naknadni rok od 48 sati za ispravljanje formalnih nedostataka od strane podnosioca liste. U slučaju Luke Maksimovića, i pored Izveštaja o prijemu kandidature koji je ukazivao na određene nedostatke, većina članova RIK-a je bila na stanovištu da navedeni formalni nedostaci nisu suštinske prirode te da treba proglasiti kandidaturu odmah, bez donošenja rešenja o naknadnom roku za ispravljanje nedostataka. Za odluku o proglašenju je glasalo 19 članova RIK-a a protiv su bila dva člana.

Donošenje Uputstva za sprovođenje izbora na Kosovu* je obeleženo burnim reakcijama pojedinih članova RIK-a tokom sednice koja je završena 23. marta u dva časa ujutru konačnim usvajanjem Predloženog uputstva sa 15 glasova za, dok je protiv bilo 13 članova.

Donošenjem Uputstva za sprovođenje izbora na teritoriji AP Kosovo i Metohija, RIK je samo delimično uvažio Odluku i stav Ustavnog suda³¹ koji se odnosio na ocenu da je utvrđivanje rezultata izbora van biračkih mesta protivustavno. Uputstvo za sprovođenje izbora na Kosovu* predviđa utvrđivanje rezultata na biračkim mestima, ali predviđa i mogućnost da do toga ne dođe iz bezbednosnih razloga³². Budući da važeći izborni zakoni, niti drugi propisi ne prepoznaju ugrožavanje bezbednosti kao razlog za odstupanje od izbornih procedura, može se zaključiti da postoji osnov za sumnju da je navedeno rešenje iz Uputstva u suprotnosti sa zakonom i Ustavom Srbije.

Prilikom odlučivanja o izmeštanju biračkog mesta iz Orahovca u Peć (Kosovo*) samo dva dana pred izbore grubo je narušeno pasivno biračko pravo 772 birača koliko ih je upisano u birački spisak na biračkom mestu koje se izmešta. Donošenjem ovakve odluke, na osnovu dopisa Kancelarije za Kosovo i Metohiju, RIK je stavio u podređen položaj birače upisane na biračkom mestu u Orahovcu imajući u vidu činjenicu da oni nisu mogli da budu obavešteni na vreme o promeni biračkog mesta, kao i da su prinuđeni da putuju više od 60 km do mesta u koje je prebačeno biračko mesto da bi ostvarili svoje biračko pravo (prebčeno biračko mesto u Goraždevac).

U radu RIK-u nije bilo incidenata, osim u slučaju ulaska predsedničkog kandidata Saše Radulovića na sednicu RIK-a koja je održana 13. marta 2017. godine tokom rasprave o podnetoj kandidaturi Luke Maksimovića (prisustvo je dozvoljeno samo članovima RIK-a, ovlašćenim posmatračima i akreditovanim medijima, prema Poslovniku RIK-a. U navedenom slučaju, predsednički kandidat je ušao u salu toku trajanja sednice i svojim govorom zakratko prekinuo rad iste).

U procesu proglašenja kandidata za predsednika Republike, od ukupno 12 podnetih kandidatura 10

* Ovaj naziv ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o kosovskoj deklaraciji nezavisnosti.

³¹ IUo 149/2014

³² Član 10- Po završenom glasanju, birački odbor preduzima radnje u skladu sa članom 74. Zakona o izboru narodnih poslanika i Pravilima o radu biračkih odbora za sprovođenje izbora za predsednika Republike, raspisanih za 2. april 2017. godine, ukoliko za to postoje bezbednosni uslovi.

Kancelarija za Kosovo i Metohiju 2. aprila 2017. godine najkasnije u 19 časova, na osnovu informacija dobijenih od OEBS, obaveštava Republičku izbornu komisiju o tome da li postoje bezbednosni uslovi za preduzimanje radnji iz stava 1. ovog člana.

kandidatura je proglašeno bez zahteva za dopunom dokumentacije, dok je od dva kandidata tražena dopuna dokumentacije. Dopuna dokumentacije je zahtevana od kandidata Miroslava Parovića kome je nedostajalo 154 pravno valjana potpisa podrške i od kandidata Predraga Vučetića, kome je nedostajalo svih 10.000 potpisa podrške. Kandidat Miroslav Parović je u okviru zakonom predviđenih rokova ispravio nedostatke te se shodno tome i našao na listi kandidata, dok kandidat Predrag Vučetić nije dostavio nedostajuće potpise i njegova kandidatura je odbijena.

Legitimitet stalnog sastava RIK-a

Tokom predizbornog perioda, deo članova RIK-a, kao i predstavnici predlagača predsedničkog kandidata Saše Jankovića su izneli tvrdnje da postojeći stalni sastav RIK-a nije formiran u skladu sa Zakonom o izboru narodnih poslanika, konkretno, u odnosu na čl. 29 st. 4 koji glasi *“Nijedna politička stranka, stranačka koalicija ili druga politička organizacija ne mogu imati više od polovine članova u stalnom sastavu svih organa za sprovođenje izbora”*. Istovremeno, prema čl. 33. Zakona o narodnim poslanicima *„Republičku izbornu komisiju u stalnom sastavu čine predsednik i šesnaest članova koje imenuje Narodna skupština Republike Srbije na predlog poslaničkih grupa u Narodnoj skupštini Republike Srbije, a u proširenom sastavu i po jedan predstavnik proširocioc izborne liste“*.

Uvidom u raspoložive podatke na sajtu RIK-a, CRTA-GnS je zaključila da su se slične situacije oko članova RIK-a u stalnom sastavu dešavale i u ranijim izbornim ciklusima, odnosno da je *“skupštinska većina”* okupljena oko jednog kandidata uvek imala većinu u stalnom sastavu RIK-a, dok se taj odnos kasnije menjao izborom proširenog sastava RIK-a.

Protokom vremena, odnosno usvajanjem novih kandidatura predsedničkih kandidata, broj članova RIK-a se u značajnoj meri promenio, te je po proglašenju liste kandidata od 17. marta u RIK-u bilo 28 članova sa pravom glasa (15 većina za odlučivanje).

Sastav RIK-a, izvor: RIK

br	Stalni sastav RIK-a	br	Prošireni sastav RIK-a
1	predsednik Vladimir Dimitrijević, dipl. pravnik - zamenik predsednika Željka Radeta, dipl. pravnik	18	član Vesna Rakić - Vodinelić, dipl. pravnik - zamenik člana Ljiljana Benać - Šantić, dipl. pravnik
2	član Dragana Odović, dipl. pravnik - zamenik člana Veljko Perović, dipl. pravnik	19	član Marina Đukanović, dipl. pravnik - zamenik člana Srđan Vasković, dipl. pravnik
3	član Nataša Đukić, dipl. pravnik - zamenik člana Nemanja Popović, dipl. pravnik	20	član Bojana Bojić, dipl. pravnik - zamenik člana Uroš Kršić, dipl. pravnik
4	član Maja Pejčić, dipl. pravnik - zamenik člana Sonja Podunavac, dipl. pravnik	21	član Vesna Čirić, dipl. pravnik - zamenik člana Iva Đinđić Čosić, dipl. pravnik
5	član Marko Janković, dipl. pravnik - zamenik člana Miloš Srećković, dipl. pravnik	22	član Ognjen Đurić, dipl. pravnik - zamenik člana Bojan Bajčeta, dipl. pravnik
6	član Vesna Mizdrak, dipl. pravnik - zamenik člana Vesna Stojković, dipl. pravnik	23	član Ivan Ninić, dipl. pravnik - zamenik člana Vojin Biljić, dipl. pravnik
7	član Nikola Jelić, dipl. pravnik - zamenik člana Radoje Malidžan, dipl. pravnik	24	član Miloš Janić, dipl. pravnik - zamenik člana Nikola Todorović, dipl. pravnik
8	član Miljkan Karličić, dipl. pravnik - zamenik člana Zoran Militarov, dipl. pravnik	25	član Slobodan Popovac, dipl. pravnik - zamenik člana Borislav Mitrović, dipl. pravnik član Borislav Mitrović, dipl. pravnik * - zamenik člana Slobodan Popovac, dipl. pravnik * * od 13. aprila 2017. do 13. aprila 2017. godine
9	član Vladimir Tasić, dipl. pravnik - zamenik člana Ivan Todosijević, dipl. pravnik	26	član Miloš Jančić, dipl. pravnik - zamenik člana Petar Mijanović, dipl. pravnik
10	član Biljana Krsić, dipl. pravnik - zamenik člana Branislava Čolović, dipl. pravnik	27	član Bojan Pudar, dipl. pravnik - zamenik člana Jelena Zlojutro, dipl. pravnik
11	član Vladimir Gajić, dipl. pravnik - zamenik člana Miloš Pavlović, dipl. pravnik	28	član Nikolina Lipovšek, dipl. pravnik - zamenik člana Relja Joksimović, dipl. pravnik
12	član Darija Šajin, dipl. pravnik - zamenik člana Dragan Radulović, dipl. pravnik		
13	član Brankica Jović, dipl. pravnik - zamenik člana Jovo Popović, dipl. pravnik		član dr Miladin Kovačević, predstavnik republičke organizacije nadležne za poslove statistike
14	član Vladimir Jestratijević, dipl. pravnik - zamenik člana Snežana Rakočević, dipl. pravnik		sekretar Srđan Smiljanić, dipl. pravnik
15	član Marko Danilović, dipl. pravnik - zamenik člana Marko Pušica, dipl. pravnik		zamenik sekretara Branko Marinković, dipl. pravnik
16	član Ivana Petrin, dipl. pravnik - zamenik člana Dragan Ninković, dipl. pravnik		
17	član Ladóczki Gyula (Đula Ladocki), dipl. pravnik - zamenik člana Gordana Radić-Popović, dipl. pravnik		

Pregled novina u Uputstvu za sprovođenje izbora za predsednika republike

Obuka članova organa i tela za sprovođenje izbora

Uputstvom je detaljnije propisan način obuke radnih tela i biračkih odbora. Poseban akcenat obuke odnosi se na proceduru primopredaje izbornog materijala između biračkih odbora i radnih tela pre i posle glasanja. Takođe, potrebno je da se posebno obezbedi da članovi biračkog odbora budu upoznati sa pravilima popunjavanja zapisnika o radu biračkih odbora i pravilima sprovođenja računsko-logičkih operacija prilikom utvrđivanja rezultata glasanja.

Predlaganje članova biračkog odbora

Uputstvom za 2017. godinu je izričito propisana dužnost radnog tela da primi predlog za imenovanje članova biračkih odbora pre nego što od RIK-a primi spisak lica ovlašćenih za podnošene predloga. Dalje postupanje se odlaže do trenutka kada radno telo primi spisak i utvrdi da je lice koje je podnelo predlog na tom spisku. Osim toga, Uputstvom se preporučuje (ali ne nalaže) predlagачu da rodna struktura predloženih članova odbora bude ujednačena. Novina je i to da svaki član biračkog odbora mora imati identifikacionu karticu koju dostavlja RIK.

Prikupljanje izjava podrške

Pre nego što započnu sa prikupljanjem potpisa podrške birača predloženom kandidatu, politički subjekti moraju da overe koalicioni sporazum, odnosno sporazum o obrazovanju grupe građana. Izjave podrške kandidatu overava javni beležnik, a osnovni sud samo u onim opštinama za čiju teritoriju javni beležnik nije imenovan, što je posledica usklađivanja sa Zakonom o overi potpisa, rukopisa i prepisa.

Dužnost izlaganja biračkog spiska

O izlaganju biračkog spiska na uvid javnosti birači moraju biti obavešteni i putem medija ili na drugi prigodan način.

Obezbeđenje izbornog materijala sigurnosnom zatvornicom za pečaćenje vreće

U prisustvu članova radnog tela i biračkog odbora, vreće za odlaganje izbornog materijala po prvi put su bile obezbeđene sigurnosnom zatvornicom, čiji je serijski broj upisivan u zapisnike o primopredaji izbornog materijala.

Broj domaćih posmatrača koji mogu pratiti rad RIK i biračkih odbora

Uputstvom iz 2017. godine omogućeno je domaćim udruženjima da akredituju više posmatrača za praćenje rada jednog biračkog odbora na biračkom mestu. Za razliku od vanrednih parlamentarnih izbora 2016. godine, sada je jedino ograničenje da rad pojedinog biračkog odbora ne može istovremeno pratiti dva posmatrača ispred istog udruženja.

Novine u Pravilima o radu biračkih odbora

RIK je na sednici 6. marta 2017. godine usvojio Pravila o radu biračkih odbora za sprovođenje predsedničkih izbora 2017. godine, kako bi se bliže uredio rad biračkih odbora na sprovođenju izbora. **U Prilogu 3, na 71. strani su prikazane razlike između pravila o radu biračkih odbora 2016. i 2017. godine.**

Logičko-računske operacije i nadležnosti RIK-a

Uputstvom za sprovođenje izbora iz 2017. godine prvi put je javno regulisan proces verifikovanja i parafiranja Zapisnika o radu biračkih odbora od strane koordinatora RIK-a, iako je ovakva praksa postojala i tokom prethodnih izbornih ciklusa nakon 2000. godine. Uputstvom RIK-a dozvoljava se koordinatorima Komisije da, zajedno sa predstavnicima Republičkog zavoda za statistiku, parafiraju Zapisnik i time otklone omaške koje su primećene u samom Zapisniku pod uslovom da te izmene nikako ne utiču na utvrđivanje rezultata sa biračkog mesta.

Uslovi za verifikovanje Zapisnika su restriktivno predviđeni Uputstvom i trebalo bi da ni na koji način ne utiču na broj glasova koji su pojedini kandidati dobili na biračkom mestu. Verifikovanje Zapisnika nije moguće ukoliko se ne slažu računski/matematički podaci koji se tiču broja glasova koje su pojedini kandidati dobili. Osim toga, verifikovanje Zapisnika nije ni moguće u slučaju da se u glasačkoj kutiji našao veći broj glasačkih listića od broja birača koji su glasali a koji je utvrđen u izvodu iz biračkog spiska. Parafiranje zapisnika je moguće, prema Uputstvu, isključivo u slučaju logičko-računskih neslaganja.

Član 91. Uputstva predviđa pet slučajeva u kojima je moguće izvršiti verifikovanje Zapisnika:

1) nije naveden broj ukupno upisanih birača.

U ovom slučaju koordinator RIK samo upisuje ukupan broj upisanih birača na biračkom mestu.

2) upisan broj ukupno upisanih birača je manji od broja birača upisanih u izvod iz biračkog spiska i od broja birača koji su glasali, a svi ostali rezultati glasanja su logičko-računski ispravni;

Na biračkom mestu moguća je gore spomenuta situacija kada se broj upisanih birača ne slaže sa brojem birača iz izvoda iz biračkog spiska i broja glasalih. Dakle, ukoliko je tačan broj glasova koje je dobio svaki kandidat pojedinačno sa liste kandidata i ukoliko se taj broj u zbiru slaže sa brojem birača koji su glasali, koordinator RIK-a je ovlašćen da prepravi ukupan broj upisanih birača.

3) nije upisan broj važećih glasačkih listića, a zbir broja nevažećih glasačkih listića i broja glasova koje je pojedinačno dobio svaki kandidat za predsednika Republike je jednak broju glasačkih listića koji se nalaze u glasačkoj kutiji.

U ovoj situaciji članovi biračkog odbora su izostavili da upišu broj važećih glasačkih listića a zbir broja nevažećih listića i broja glasova koji je dobio svaki kandidat pojedinačno je jednak broju listića koji se nalaze u kutiji. Dakle, koordinator RIK-a nije ovlašćen da prepravljati broj nevažećih listića, niti broj listića u kutiju pa i sam broj važećih listića, već je samo ovlašćen da upiše broj važećih listića koji je očiglednom omaškom članova biračkog odbora izostavljen.

4) nije upisan broj nevažećih glasačkih listića, a zbir broja glasova koje je pojedinačno dobio svaki kandidat za predsednika Republike je jednak ili manji od broja glasačkih listića koji se nalaze u glasačkoj kutiji.

Slično kao i u prethodnom slučaju, koordinator RIK je ovlašćen samo da upiše broj nevažećih glasačkih listića. Ovakav scenario je moguć samo ukoliko je broj glasova koji je dobio svaki kandidat jednak ili manji od broja glasačkih listića koji se nalaze u kutiji. Ovakav zapisnik se prihvata iako je broj listića manji u glasačkoj kutiji zbog mogućnosti da određeni birač dobije glasački listić, ali ipak ne odluči da iskoristi svoje aktivno biračko pravo (tj. ne ubaci listić u kutiju) već ga ponese sa sobom izvan biračkog mesta. Ovde je bitno napomenuti da u slučaju iznošenja glasačkog listića sa jednog biračkog mesta nije ugrožena regularnost izbornog procesa, jer u slučaju pokušaja upotrebe iznetog glasačkog listića na drugom biračkom mestu, u zapisniku o radu biračkog odbora na tom biračkom mestu neće se slagati broj glasačkih listića u kutiji sa brojem izašlih birača i rezultati sa tog biračkog mesta će automatski biti poništeni.

5) Broj primljenih glasačkih listića nije jednak zbiru neupotrebljenih glasačkih listića i broja birača koji su izašli na izbore, a svi ostali rezultati glasanja su logičko-računski ispravni.

I poslednja situacija dozvoljava da koordinator RIK-a ispravi broj primljenih listića ukoliko se ne slaže zbir broja neupotrebljenih glasačkih listića i broj birača koji su glasali. Uputstvo naročito ističe da birački odbor mora da obrati pažnju da se, ukoliko je zalepljen jedan glasački listić na glasačku kutiju, i taj listić mora računati kao neupotrebljen.

Proces verifikovanja Zapisnika je neophodan i zbog elektronskog sistema Republičkog zavoda za statistiku koji pomaže RIK-u da utvrdi rezultate izbora u predviđenom roku. U izbornoj noći 24. aprila 2016. godine javnost je ostala zatečena neažurnošću Komisije prilikom saopštavanja preliminarnih rezultata glasanja. Ovakva pojava je velikim delom plod očiglednih omaški u zapisnicima o radu biračkih odbora koji su bili identifikovani u elektronskom sistemu RZS. Naime, elektronski sistem ne može da učita i procesuirati rezultate sa biračkih mesta ukoliko svi podaci iz Zapisnika nisu logičko-računski ispravni. Upravo zbog svih navedenih pojava RIK je odlučila da javno reguliše proces verifikovanja, tj. parafiranja Zapisnika.

Javnost rada i proces akreditacije posmatrača

Javnost rada Republičke izborne komisije je obezbeđena u skladu sa važećim propisima. Proces akreditacije domaćih posmatrača CRTA posmatračke misije "Građani na straži" je uspešno realizovan i to u kratkim rokovima. Osim samog procesa akreditacije uspešno je uspostavljena i redovna komunikacija sa ovlašćenim predstavnicima RIK-a i stručne službe. Posmatrači su obavestavani o najavama sednica putem SMS servisa.

Na polju javnosti rada ostala su određena ograničenja, koja su bila prisutna i u izbornom procesu 2016. godine, koja ograničavaju zainteresovanu javnost u praćenju rada RIK-a i biračkih odbora. Naime, samo udruženja čiji se ciljevi ostvaruju u oblasti izbora mogu da se akredituju za praćenje rada RIK-a i biračkih odbora. Ovakvo rešenje propisano je članom 93. Uputstva za sprovođenje izbora: "Zainteresovana registrovana udruženja čiji se ciljevi ostvaruju u oblasti izbora koja žele da prate rad organa za sprovođenje izbora za predsednika Republike podnose prijavu Republičkoj izbornoj komisiji do 27. marta 2017. godine". Sa druge strane, izmenom podzakonskih akata RIK-a, pre svega Uputstva za sprovođenje izbora, omogućeno je praćenje rada biračkih odbora na sam dan izbora po liberalnijem principu. Prema Uputstvu iz 2017. godine posmatračima je omogućeno da akredituju za jedno biračko mesto više posmatrača. Osim toga, ukinuta je ranija praksa koja je vezivala posmatrače za određeno biračko mesto, pa je sada bilo moguće akreditovati posmatrače za teritoriju celokupne opštine ili grada što je omogućilo svim akreditovanim posmatračima da na kvalitetniji i efikasniji način prate rad biračkih odbora.

*Sprovođenje izbora na Kosovu**

Na sednici održanoj 22. marta 2017. godine, Republička izborna komisija (RIK) usvojila je Uputstvo za sprovođenje glasanja na izborima za predsednika Republike, raspisanih za 02. april 2017. godine, na teritoriji Kosova*. S obzirom na to da se pravila koja Uputstvo propisuje donekle razlikuju od onih koja su važila na izborima 2016. godine, u Prilogu 4, na strani 75, je prikazan kratak pregled najznačajnijih promena. Pored promena prezentovan je i kratak pregled najbitnijih odluka koje Uputstvo za sprovođenje izbora na KiM razlikuju od generalnog Uputstva za sprovođenje izbora.

Odlukom Ustavnog suda utvrđena je neusaglašenost sa Ustavom i Zakonom odredbi Uputstva za sprovođenje glasanja na izborima za narodne poslanike, raspisanim za 16. mart 2014. godine, na Kosovu*, koje se odnose na način postupanja biračkih odbora posle završenog glasanja. Ovu odluku Sud je doneo tek 16. juna 2016. godine kada, ne samo da su izbori na koje se Uputstvo odnosilo uveliko okončani, već su po sličnom modelu održani i vanredni parlamentarni izbori 2016. godine.

Ocenjujući osporene odredbe Uputstva, Ustavni sud našao je da su one suprotne odredbama Zakona o izboru narodnih poslanika, budući da je Zakonom izričito propisano da birački odbor utvrđuje rezultat glasanja na biračkom mestu i da sam Zakon u tom pogledu ne predviđa bilo kakva odstupanja, a da su spornim odredbama Uputstva kao mesto utvrđivanja rezultata glasanja određene opština Raška i grad Vranje, a ne samo biračko mesto gde je glasanje sprovedeno. U obrazloženju odluke Sud je, takođe, istakao da se Uputstvom kao aktom niže pravne snage od Zakona, ne mogu menjati već samo konkretizovati odredbe Zakona.

Sud je pošao od stanovišta da, iako je osporeno Uputstvo faktički prestalo da važi, ono nije formalnoppravno stavljeno van snage te je nastavilo da proizvodi štetne posledice koje se ogledaju u tome što je i Uputstvo za sprovođenje glasanja na teritoriji AP KiM na izborima 2016. godine sadržalo odredbe istovetne onima koje je sud oglasio neustavnim.

Sud je istakao i svojstvo odluka Ustavnog suda, koje su izvršne i opšte obavezujuće za sve državne organe, dodajući da se ovakvim njenim dejstvom onemogućava donošenje novog akta RIK-a kojim bi se na budućim izborima propisivala identična, nezakonita pravila.

Način sprovođenja izbora na području Kosova* nije bio poznat sve do četvrtka, 23. marta 2017. godine (10 dana do početka izbora). Uputstvo za sprovođenje izbora na teritoriji Kosova* predviđa mogućnost da se rezultati sa birališta utvrđuju na samim biračkim mestima, kao i u sabirnim centrima u centralnoj Srbiji, u zavisnosti od bezbednosne procene Kancelarije za Kosovo i Metohiju. Ovakvo Uputstvo ostavljalo je prostor za različite scenarije tokom izbornog dana, i nije doprinosilo pravnoj sigurnosti aktera u procesu i dodatno je ugrožavalo integritet izbornog procesa u celini.

Uloga javnih beležnika u izbornom procesu

Overa potpisa, rukopisa i prepisa je od 1. marta 2017. godine u potpunosti poverena javnim beležnicima. Imajući u vidu predstojeći izborni proces Ministarstvo pravde je 14. februara 2017. godine donelo Pravilnik o naknadi za overu potpisa birača koji podržavaju predlog kandidata za predsednika Republike³³. Pravilnikom je propisana naknada za overu potpisa koja iznosi 50 dinara po overi jednog potpisa. Ono što Pravilnik posebno naglašava jeste da "potpis birača ne može biti overen pre nego što se plati naknada". Imajući u vidu da određeni broj lokalnih samouprava u Srbiji i dalje nema imenovanog javnog beležnika Pravilnik je predvideo da se potpisi u ovim lokalnim samoupravama mogu overavati kod nadležnih osnovnih sudova³⁴.

Prema Zakonu o izboru predsednika Republike predlog kandidata podnosi se Republičkoj izornoj komisiji najkasnije 20 dana pre dana izbora. Imajući u vidu da su izbori raspisani samo 30 dana pre dana održavanja izbora predsednički kandidati su imali svega 10 dana da prikupe svu neophodnu dokumentaciju i potrebne potpise podrške birača, što se može tumačiti kao svojevrsni pritisak na sve aktere u izbornom procesu. CRTA-GnS je došla do saznanja da su određeni kandidati imali poteškoća prilikom zakazivanja termina kod javnih beležnika, što je potkrepljeno i izjavama skoro svih opozicionih kandidata koji su isticali da su imali problema sa zakazivanjem termina za overu potpisa građana. CRTA-GnS nije došla do relevantnih dokaza u pogledu opstrukcija procesa overe potpisa od strane javno-beležničkih kancelarija, sem pojedinačnih navoda štabova kandidata o odbijanju pojedinih javnih beležnika da izađu na teren.

POJAVA „KAMPANJE PRE KAMPANJE“

Imajući u vidu da predsednički izbori nisu bili raspisani do početka marta različiti politički akteri su krenuli u

³³ Izvorni tekst pravilnika se nalazi [na sledećem linku](#).

³⁴ Spisak nadležnih notara JLS u kojima nisu imenovani notari je dostupan [na sajtu RIK-a](#). U ukupno 76 JLS nije imenovan javni beležnik.

kampanju i pre samog raspisivanja izbora. Prema Zakonu o finansiranju političkih aktivnosti, izborna kampanja započinje raspisivanjem izbora i traje do dana proglašenja konačnih rezultata izbora (predsednički izbori su raspisani 2. marta 2017. godine). Međutim, isti zakon dozvoljava političkim subjektima da u svrhu redovnog rada propagiraju svoje ideje, održavaju skupove, kao i da štampaju i distribuiraju publikacije. Sve radnje koje su potencijalni kandidati preduzimali tokom “nezvaničnog” dela kampanje ostale su van domašaja kontrole Agencije za borbu protiv korupcije, čija je nadležnost ograničena na vremenski interval koji zakon jasno precizira.

Osim toga, Zakon o elektronskim medijima propisuje obaveze pružalaca medijskih usluga u odnosu na programske sadržaje u skladu sa kojima je pružalac usluga dužan da poštuje zabranu političkog oglašavanja van predizborne kampanje. Shodno tome, može se zaključiti da su se kandidati kretali u okviru onoga što zakon ne zabranjuje i da su vešto koristili nedostatke važećih propisa.

KANDIDATURA ALEKSANDRA VUČIĆA

Predsedništvo Srpske napredne stranke (SNS) je 14. februara 2017. godine donelo odluku da kandidat za predsednika te stranke bude predsednik SNS-a i aktuelni premijer Aleksandar Vučić, što je on sam i prihvatio tokom narednih dana. Budući da je u trku za predsednika Srbije ušao sa mesta premijera, postavilo se pitanje da li je takva situacija zakonita, odnosno da li je Aleksandar Vučić morao da podnese ostavku pre zvaničnog kandidovanja za predsednika.

Pojam „funkcionera“ utvrđuje Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije, dok članom 28. određuje zabranu vršenja druge javne funkcije: „Funkcioner može da vrši samo jednu javnu funkciju, osim ako je zakonom i drugim propisom obavezan da vrši više javnih funkcija. Izuzetno od stava 1. ovog člana, funkcioner može da vrši drugu javnu funkciju, na osnovu saglasnosti Agencije“. Navedene odredbe u praksi znače da bi Aleksandar Vučić, ukoliko bude izabran za predsednika, morao da podnese ostavku na funkciju premijera pre polaganja zakletve.

Budući da zakon ne prepoznaje aktivnosti koje se odnose na vođenje kampanje, odnosno kandidaturu za bilo koju javnu funkciju, nije postojala zakonska obaveza Aleksandra Vučića da podnese ostavku na mesto premijera.

Međutim, imajući u vidu da vršenje javne funkcije samo po sebi omogućava korišćenje javnih resursa za obavljanje redovnih aktivnosti, postavlja se pitanje koliko je moguće u praksi sprečiti zloupotrebu javnih resursa i jasno razdvojiti redovan rad premijera i vođenje kampanje. U tom smislu, Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije određuje samo sledeće: “Funkcioner je dužan da uvek nedvosmisleno predoči sagovornicima i javnosti da li iznosi stav organa u kojem vrši javnu funkciju ili stav političke stranke, odnosno političkog subjekta” (član 29 stav 4). Svrha ovog člana je u tome da funkcioner, u vremenu kada ne vrši javnu funkciju, prilikom sprovođenja drugih aktivnosti mora jasno naglasiti u kom svojstvu se obraća javnosti, kako ne bi javnost doveo u zabludu.

A kako je je u praksi izgledala “funkcionerska kampanja” predsednika vlade Alkesandra Vučića, govore i podaci koje je CRTA-GnS prikupila. Nivo aktivnosti premijera od dana raspisivanje izbora 2. marta do početka preizborne tišine 30. marta bio je značajno intenzivniji u poređenju sa periodom pre početka kampanje. Tokom kampanje aktuelni premijer je za 28 dana imao 35 aktivnosti koje uključuju obilazak ili otvaranje fabrika, pogona i sl. kao i sastanke sa evropskim i stranim zvaničnicima, sportistima, itd. Od 35 aktivnosti 45 odsto (16 aktivnosti)³⁵ se odnose na obilaske fabrika, otvaranje fabrika ili nekih drugih investicija i sastanke sa investitorima. Ove aktivnost su posebno značajne jer imaju posebnu “kampanjsku” moć da utiču na birače. Upravo zbog toga u nekim zemljama je javnim funkcionerima 20 dana pred izbore zabranjeno da učestvuju u ovom vidu aktivnosti.

³⁵ Tokom marta 2017. godine premijer Aleksandar Vučić je prisustvovao puštanju u saobraćaj obnovljene deonice na Koridoru 10 od Ristovca do Vranjske banje, otvaranju novog pogona fabrike Kontinental, svečanom otvaranju Centra za objedinjene usluge Etihad Aviation grupe, zatim novog učeničkog bloka i fiskulturne sale voždovačke Osnovne škole “Vojvoda Степа”, Atletskog stadiona u Novom Pazaru kao i svečanom otvaranju novog pogona fabrike Hutchinson. Takođe, obišao je fabriku nameštaja Jela u Jagodini, hale u okviru nekadašnje fabrike “15. maj Eksporteks” nakon čije rekonstrukcije turska kompanija “Ormo grupa” treba da otvori fabriku tekstilne industrije, zatim fabriku čipsa Chips Way i kompaniju Weltex koja se bavi proizvodnjom konfekcije Čačku, fabriku namenske industrije u Velikoj Plani gde prisustvovao prezentaciji oklopnog vozila “Miloš”, privredno gazdinstvo u Titelu “Ćirić Agro MĐŽ”, kompaniju „Šnajder elektrik DMS“, gde je obišao prostorije i razgovarao sa rukovodstvom softverske IT kompanije kao i fabriku firme Milanović inženjering kod Kragujevca, koja se bavi proizvodnjom aluminijumskih komponenti za industriju šinskih vozila. Tokom marta premijer je imao i dva sastanka sa investitorima: u Leskovcu sa potencijalnim turskim investitorima, koji su zainteresovani za ulaganja na jugu Srbije i u Beogradu direktorom nemačke kompanije „Grammer AG“ za Srbiju Pjerom Luidijem Đijoneom. Izvor: najave novinske agencije Fonet i sajt Vlade Republike Srbije, [rubrika aktivnosti premijera](#).

CRTA-GnS je uporedila intenzitet aktivnosti premijera u martu 2017. sa decembrom 2016. godine³⁶. Tokom decembra 2016. godine premijer je imao ukupno sedam aktivnosti³⁷ koje uključuju obilazak ili otvaranje objekata. To pokazuje da je tokom kampanje 2017. godine, ova aktivnost duplirana zbog uticaja koji može da ima na birače.

Takođe, tokom kampanje premijer je imao i 10 sastanaka sa evropskim i drugim zvaničnicima uključujući i posete Nemačkoj i Moskvi tokom kojih se sastao sa kancelarkom Nemačke Angelom Merkel i predsednikom Rusije Vladimirom Putinom.

Aleksandar Vučić je u više navrata prilikom učešća na događajima u svojstvu premijera, govorio i o izbornim temama, uglavnom govoreći o protivkandidatima. Tako je, na primer, u Vranju 2. marta 2017. godine kao premijer učestvovao na događaju povodom puštanja u rad obnovljene deonice na Koridoru 10. Tom prilikom je «binu» sa koje se obraćao kao premijer, iskoristio i za obraćanje povodom izbora: “Ono što ja tražim od vas nije da stvari padaju sa neba, kao što vam govore ovi lažovi i prevaranti, ja vas molim da radimo još više.....Ja ne želim da se udvaram lažnoj eliti. Očekujem podršku naroda. A ti foteljaši koji čekaju nekome glavu da skinu, da se vozikaju avionom a da nisu videli narod... Jasno je meni bilo i pre čije oni glavu hoće...”³⁸

Takođe, analiza je pokazala i obrazac logistike predsedničke kampanje koju je Aleksandar Vučić vodio sa premijerske pozicije. Mitinzi Srpske naprede stranke na kojima je kao predsednički kandidat govorio Aleksandar Vučić održavani su istog dana u mestima u kojima je tokom dana kao premijer obilazio ili otvarao fabrike ili imao sastanke sa lokalnim investitorima.³⁹

Činjenica da je jedan predsednički kandidat u očigledno privilegovanom položaju kao vršilac javne funkcije i da ima uz sebe državni aparat svakako ne doprinosi fer i demokratskom izbornom nadmetanju kandidata na predsedničkim izborima, te iziskuje dodatnu potrebu za postojanjem institucionalnih kapaciteta za nadzor svih aspekata izbornog procesa. U odsustvu efikasne kontrole, jasno je da dominantni položaj nosioca javne funkcije u predizbornoj kampanji može narušiti integritet celokupnog izbornog procesa.

KANDIDATURA SAŠE JANKOVIĆA

Predsednički kandidat Saša Janković je na funkciju Zaštitnika građana izabran 29. juna 2007. godine, a položio je zakletvu 23. jula 2007. godine. Poslanici Narodne skupštine su ga ponovo izabrali 4. avgusta 2012. godine. Nakon 10 godina na mestu Zaštitnika građana, 7. februara 2017. godine podneo je ostavku, nakon čega je obavestio javnost da će se kandidovati za predsednika Republike.

U delu javnosti je pokrenuto pitanje da li je Saši Jankoviću podnošenjem ostavke prestala funkcija Zaštitnika građana i da li su samim tim činom nastupile pravne posledice koje ona proizvodi.

U skladu sa Zakonom o zaštitniku građana (čl. 9.) “sa funkcijom Zaštitnika građana, odnosno zamenika Zaštitnika građana nespojivo je obavljanje druge javne funkcije ili profesionalne delatnosti, kao i obavljanje druge dužnosti ili posla koji bi mogao uticati na njihovu samostalnost i nezavisnost.” Stoga se može zaključiti da bi učešće Zaštinika građana u predsedničkoj kampanji moglo da utiče na njegovu samostalnost i nezavisnost u obavljanju osnovne funkcije - zaštite prava i sloboda građana kroz kontrolu rada organa javnih vlasti.

Zakon o zaštitniku građana propisuje uslove za prestanak funkcije Zaštitnika građana. Između ostalih, funkcija prestaje ostavkom. U slučaju prestanka funkcije Zaštitnika građana Skupština bez rasprave donosi odluku kojom se konstatuje da su se stekli uslovi za prestanak funkcije Tumačenjem ove zakonske odredbe, odluka Narodne skupštine je deklarativne prirode i njom se samo konstatuje da je podneta ostavka. Skupština u ovom slučaju ne raspravlja, pa ova odluka nije konsitutivnog karaktera. Pravne posledice koje ona proizvodi odnose se pre svega na obavezu Narodne skupštine da izabere Zaštitnika građana u zakonom predviđenom roku od 6 meseci.

Saša Janković je podneo ostavku na mesto Zaštitnika građana, koja predstavlja jedan od načina prestanka funkcije Zaštitnika, propisanih Zakonom o Zaštitniku građana, i odredio zamenika koji će obavljati tu funkciju dok Narodna skupština najkasnije u roku od šest meseci od prestanka funkcije ranijeg Zaštitnika građana,

³⁶ Decembar je uzet kao referentna mesec za poređenje jer je Vlada, koja je formirana u avgustu; do tada bila u mogućnosti da radi u punom kapacitetu. S obzirom da je mart 2016. godine bio period predizborne kampanje za vanredne parlamentarne izbore, nismo uzimali taj mesec za poređenje.

³⁷ Tokom decembra 2016. godine premijer Aleksandar Vučić je obišao fabriku «Gorenje», aerodrom «Nikola Tesla», radove na izgradnji projekata «Beograd na vodi», Železaru Smederevo, Poresku upravu i otvorio jednu fiskulturnu salu u školi. Izvor: sajt Vlade Republike Srbije, [rubrika aktivnosti premijera](#).

³⁸ Nacionalni dnevnik TV PINK, 2. mart: <https://www.klippingmap.com/monitoring?1>

³⁹ Mitinzi Srpske napredne stranke: Vranje 2.3, Subotica 7.3, Jagodina 8.3, Leskovac 10.3, Čačak 11.3, Niš 22.3.

odnosno od donošenja odluke kojom se konstatuje prestanak funkcije Saše Jankovića kao zaštitnika građana⁴⁰.

Propisi koji regulišu sukob interesa funkcionera ne mogu se primeniti na situaciju u kojoj se Saša Janković nalazi, bilo kao kandidat za predsednika Republike, bilo u slučaju eventualnog stupanja na funkciju predsednika Republike, jer je podneo ostavku na funkciju Zaštitnika građana i funkciju više ne vrši.

POLITIČKE PORUKE, TEME I KANALI KOMUNIKACIJE

Iako je start za zvaničan početak izborne kampanje dat 2. marta raspisivanjem predsedničkih izbora, kampanja je već bila u toku jer su neki kandidati još ranije najavili kandidature i počeli da komuniciraju sa biračima. Upravo je ovaj preuranjeni početak neformalne kampanje nekih kandidata (pre svega opozicije), bio povod za mnoga sporenja na liniji vlast i opozicija koji je u komunikacionom smislu obeležio prvu fazu kampanje. Činjenica koja je došla u fokus interesovanja javnosti je da su zakoni po pitanju “kampanje pre kampanje” nedorečeni. Ne postoji zakonom predviđena zabrana predizbornih aktivnosti pre zvaničnog početka kampanje i mnoga pravila koja se odnose na ponašanje učesnika u zvaničnoj kampanji ne važe i za ove aktivnosti.

Dalje je komunikacionu atmosferu kampanje obeležio drugi sukob na liniji opozicija - vlast, povodom novog načina overe potpisa građana kao podrške kandidatima. Po Zakonu o overi potpisa, rukopisa i prepisa⁴¹ ta obaveza je sa sudova prešla na javne beležnike. Jedan od osnovnih komunikacionih zadataka štabova svih kandidata u prvoj fazi kampanje odnosio se upravo na prikupljanje potpisa. Stoga je komunikaciona strategija većine izbornih štabova bila da se ovo novo rešenje, koje je stupilo na snagu dan pre zvaničnog raspisivanja izbora, stavi pod sumnju zbog relativno malog broja javnih beležnika. Uprkos sumnjama javni beležnici su u roku od devet dana uspešno overili preko 165.000 potpisa, tako da su se strahovanja u vezi sa mogućim zloupotrebama ove službe pokazala neopravdanim.

Ovo je bila specifična kampanja u kojoj se za mesto predsednika države, koje samo po sebi nema veće formalne nadležnosti, takmičio sa mesta premijera neko ko ima svu realnu i operativnu moć u zemlji (vlast na svim nivoima). Tako i ne čudi što je prava tema ovih izbora bio – premijer Aleksandar Vučić i njegova kandidatura. Dok je Aleksandar Vučić koristio kampanju da istakne sve vrline svoje vlasti - od finansijske konsolidacije, privrednog oporavka, novih radnih mesta, podrške iz svetskih centara moći, uspeha u EU integracijama, sa snažnim naglaskom na brizi za običan narod i srpski interes, ostali učesnici su se fokusirali na pojedine aspekte Vučićeve politike koje smatraju neuspešnim ili je odbacuju u celini.

Primetno je da je čak pet kandidata na predsedničkim izborima bilo otvoreno antievropski i proruski orijentisano (Vojislav Šešelj, Boško Obradović, Milan Stamatović, Miroslav Parović i Aleksandar Popović), dok je samo jedan kandidat, Nenad Čanak, bez ostatka bio “prozapadno” orijentisan (priznao bi nezavisnost Kosova*, otvoren je za ulazak u NATO, EU po svaku cenu i što pre). Saša Janković se pokazivao kao kandidat centra koji pre svega insistira na pravnoj državi i ozdravljenju institucija, dok je Vuk Jeremić čvršće zagazio u desni, nacionalni centar i oštro kritikovao Briselske pregovore. U prvi plan isticao je svoje iskustvo, znanje, kontakte i međunarodne veze i smatrao da je baš takav profil neophodan Srbiji da bi ostvarila brži ekonomski rast. Osnovna poruka Saše Radulovića bila je da su ovi predsednički izbori referendum protiv Aleksandra Vučića, odnosno urušavanja Srbije i sistema jednog vođe. Njegov cilj i alternativa postojećem sistemu je uređen sistem oslobođen partokratije, sa naglašenim zalaganjem za sistem jednakih šansi za sve građane Srbije. Posebno mesto zauzeo je Luka Maksimović (“Ljubiša Beli Preletačević”), koji je parodirajući izvitoperenja političkog života uspeo da privuče veći broj pristalica pogotovo mlađe populacije, što su pokazivala i istraživanja javnog mnjenja koja u suštini ukazuju na visok stepen razočaranosti dobrog dela aktivnog biračkog tela političkom ponudom u Srbiji.

Sve ovo znači da je spisak tema u kampanji bio širok i da je daleko prevazilazio ingerencije budućeg predsednika države. Takođe, prema nalazima dugoročnih posmatrača CRTA posmatračke misije “Građani na straži” kandidati su se trudili da na svojim skupovima promovišu brigu za bolji život kao jednu od ključnih tema.

Kanali komunikacije

Po intenzitetu kampanje i prisutnosti, ali na daleko nižem nivou od kandidata vladajuće koalicije Aleksandra Vučića, koji je premijersku funkciju koristio za svoju predsedničku kampanju, izdvajale su se kampanje Vuka Jeremića, Saše Jankovića i, naročito po prisutnosti na društvenim mrežama, kampanja Saše Radulovića. Takođe zapažena je bila i kampanja Luke Maksimovića, alias Belog Preletačevića. Zanimljivo je da su Dveri koje su se

⁴⁰ Članovi 11 i 15 Zakona o zaštitniku građana

⁴¹ http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_overavanju_potpisa_rukopisa_i_prepisa.html

isticale snažnom kampanjom na društvenim mrežama na prošlogodišnjim vanrednim parlamentarnim izborima sada manje bile aktivne u promociji svog kandidata Boška Obradovića. Ostali kandidati su se sporadično pojavljivali, između ostalog u priložima posvećenim kampanji u elektronskim medijima, po čemu se zaključuje da su bili u neprestanoj turneji širom Srbije. Po izveštajima posmatrača CRTA-GnS neki od kandidata su se usmerili na njima tradicionalno naklonjene sredine (Vojislav Šešelji i Nenad Čanak u pojedinim delovima Vojvodine), dok su se žestoka nadmetanja vodila u onim opštinama u kojima se su se paralelno odvijali i lokalni izbori⁴².

Dva vida komunikacije su prepoznata kao karakteristična za kampanju za predsedničke izbore: javni događaji – pre svega različiti vidovi skupova i mitinga, i kampanje na internetu. Ove vidove kampanje praktikovali su gotovo svi predsednički kandidati.

U različitim delovima Srbije štabovi većine kandidata su mahom koristili svega nekoliko vidova komunikacije. U Vojvodini su se opredelili da koriste plakate, banere, javne skupove i u nešto manjoj meri štandove. U istočnoj, jugositočnoj i južnoj Srbiji kampanja se vodila najviše preko interneta (gde se isticala znatna aktivnost Preletačevića Belog preko njegovih mladih pristalica), a nešto manje preko bilborda i postera. Slično je bilo i u zapadnoj, centralnoj i jugozapadnoj Srbiji gde je jedino kandidat vladajuće koalicije koristio sva komunikacijska sredstva (bilborde u nešto manjem broju nego za vanredne parlamentarne izbore, postere i kampanju "od vrata do vrata"). I u ovom delu Srbije kampanja primećena je intenzivna kampanja na internetu, a najupadljiviji delovi kampanje su bili javni skupovi.

Na osnovu izveštaja dugoročnih posmatrača CRTA-GnS zaključuje se da se na lokalnu radilo o kampanji relativno niskog intenziteta koja je svoju kulminaciju doživljavala pred i u trenutku dolaska nekog od kandidata u konkretno mesto. Kampanja Aleksandra Vučića na lokalnu izazivala je najviše reakcija na javnim skupovima i mitinzima, koje su pratile desetine autobusa sa pristalicama Aleksandra Vučića iz svih krajeva Srbije. Istovremeno ove skupove u direktnom prenosu preuzimao je Dnevnik TV Pink, a pridruživala mu se i TV Prva, što je presedan u našoj medijskoj praksi i predstavlja teško ogrešenje o pravilo o ravnomernoj medijskoj zastupljenosti kandidata. Komunikacija sa glasačima putem slanja propagandnih SMS poruka i organizovanja debata su najmanje korišćeni vidovi kampanje Srpske napredne stranke.

Pored kampanje Aleksandra Vučića, na lokalnu su zapažene i kampanje kandidata Saše Jankovića, Vuka Jeremića i Luke Maksimovića. Na osnovu izveštaja dugoročnih posmatrača zaključuje se da je veoma nizak nivo kampanje bio u Vojvodini i Pčinjskom okrugu, pogotovo u delu koji je većinski nastanjen albanskim stanovništvom. Pored skupova, u manjem obimu je zabeleženo postavljanje štandova u pojedinim gradovima i opštinama Srbije (naročito u Beogradu).

Pored ovih vidova komunikacije, bilo je prisutno i masovno plakatiranje, dok su bilbordi, politički marketing na TV, radiju i štampanim medijima značajno manje bili zastupljeni. Ovaj vid kampanje klasičnog političkog marketinga je počeo 13. marta kada su se pojavili prvi bilbordi i počelo emitovanje prvih TV spotova i reklama u štampanim medijima. Ovaj vid kampanje najviše je bio prisutan u kampanji Aleksandra Vučića, ali po svemu sudeći u manjem obimu nego na prošlogodišnjim vanrednim parlamentarnim izborima. Od ostalih kandidata bilborde i TV reklame imao je i Vuk Jeremić ali u znatno manjem obimu od Aleksandra Vučića. Tek po neki bilbord Vojislava Šešelja i Aleksandra Popovića mogao je da se primeti. S tim u vezi primetno je da vladajuća koalicija imala znatno veće kapacitete od opozicionih kandidata da pokrije sve komunikacione segmente u odnosu na kampanje ostalih kandidata.

Dok je tradicionalni politički marketing u vidu medijskog oglašavanja značajno manje bio zastupljen nego u prethodnim kampanjama, obeležje ove kampanje je svakako bila kampanja na internetu. Skoro svi kandidati su komunicirali sa biračima i preko zvaničnih stranačkih web sajtova, ali i posebnih sajtova kreiranih za predsedničku kampanju.

Posebno je bila intenzivna kampanja na društvenim mrežama Facebook i Twitter. Skoro svi predsednički kandidati vodili su intenzivnu kampanju na Facebook-u, ali su se razlikovali prema interakcijama sa pratiocima i plaćenom oglašavanju. Oglašavanje na Facebook-u najviše je primećeno za kandidate Aleksandra Vučića i Vuka Jeremića. Tokom kampanje najveći porast "lajkova" imali su Luka Maksimović i Saša Janković. Kada je reč o Twitter-u najviše interakcija sa pratiocima imao je Saša Janković koga slede Saša Radulović, Aleksandar Vučić i Vuk Jeremić.

I ove godine zabeleženo je odsustvo debata u političkoj kampanji, što svakako ne pomaže biračima da steknu dobar uvid u stavove kandidata, kao i da na osnovu toga mogu da odluče kome da povere svoj glas. Predstavljanje svih kandidata je emitovano na Drugom programu RTS-a, koji daleko zaostaje po gledanosti za

⁴² Lokalni izborni u aprilu 2017. godine održani su u pet gradova i opština: Zaječaru, Kovinu, Vrbasu, Odžacima, Kosjeriću

njihovim Prvim programom.

NEGATIVNA KAMPANJA I GOVOR MRŽNJE

Negativna kampanja podrazumeva retoriku usmerenu na diskreditaciju drugih učesnika izbornog procesa umesto na sopstvene izborne programe. Pod govorom mržnje podrazumeva se izražavanje koje sadrži poruke netrpeljivosti prema nekoj rasnoj, nacionalnoj, etničkoj ili verskoj grupi ili njenim pripadnicima. Takođe, govor mržnje je onaj koji ima za cilj proizvođenje mržnje i netrpeljivosti prema polu, rodu i seksualnoj opredeljenosti, a pojam obuhvata i netrpeljivost prema različitom političkom i drugom mišljenju kao i nacionalnom i društvenom poretku.

Negativna kampanja je obeležila i ovu izbornu kampanju. Zahvaljujući prikazanoj i u medijima jasno artikulisanom želji vladajuće koalicije da izbore reše u prvom krugu, i vlast i opozicija pokušavale su da od ovih izbora naprave referendum o uspešnosti Vučićeve vladavine. Iz toga je i proistekla i "pregrejanost" poruka u ovim izborima, koja u pojedinim momentima je prelazila i u govor mržnje.

Vođenje negativne kampanje prema drugim kandidatima zabeleženo je najviše u kampanjama kandidata Aleksandra Vučića, Vojislava Šešelja i Saše Radulovića. Primer negativne kampanje koji je izazvao i najviše reakcija jeste i slučaj saopštenja za javnost potpredsednika Glavnog odbora Srpske napredne stranke Milenka Jovanova da je supruga Vuka Jeremića na čelu narko klana⁴³. Takođe, primećeno je da negativnu kampanju prema drugim kandidatima vode i koalicioni partneri Aleksandra Vučića kroz saopštenja za javnost u kojima iznose ozbiljne optužbe bez dokaza na račun drugih kandidata⁴⁴.

Vojislav Šešelj najviše „negativnih“ poruka upućivao je prema Saši Jankoviću i Vuku Jeremiću navodeći da su oni «dosovski kandidati» i «strani projekat». Štab Saše Radulovića negativnu kampanju je usmerio isključivo prema Aleksandru Vučiću⁴⁵ kroz navode da ga je «uhvatio da krade, i njega i njegovu familiju» i pogubne rezultate režima Aleksandra Vučića. Saša Janković i Vuk Jeremić su, iako daleko manje od drugih kandidata, takođe imali negativnih poruka u svojim kampanjama, a uglavnom su bile na računa Aleksandra Vučića, dok je Boško Obradović, pored napada na Aleksandra Vučića, sporadično imao negativne poruke i prema Saši Jankoviću i Vuku Jeremiću.

Govor mržnje je zabeležen najviše u nastupima Vojislava Šešelja.

POTKUP, PRITISCI NA BIRAČE I ZLOUPOTREBA JAVNIH RESURSA U KAMPANJI

Građani iz svih okruga u Srbiji sa kojima su predstavnici CRTA-GnS tokom predizbornog perioda razgovarali izrazili su zabrinutost i strepnju zbog pritiska u cilju podrške određenom kandidatu. Najveći broj informacija u vezi sa pritiscima na birače dovođeni su u vezu sa vladajućim strankama na lokalnom i nacionalnom nivou, odnosno u cilju podrške kandidatu vladajuće koalicije - Aleksandru Vučiću. Kampanja "od vrata do vrata" i prikupljanje tzv. sigurnih glasova, koji se sada zovu i "kapilarni glasovi", posmatrači su zabeležili gotovo isključivo kao organizovanu aktivnost predstavnika vladajućeg SNS-a.

CRTA-GnS je prikupljala informacije o raširenoj praksi pritiska na deo zaposlenih u javnim ustanovama (pre svih javna preduzeća i opštinske, odnosno gradske uprave), naročito one zaposlene koji su primljeni po ugovoru na određeno vreme. Po navodima do kojih su došli posmatrači, pojedini radnici su bili primoravani od strane svojih nadređenih da prikupljaju "kapilarne" glasove, gde se broj "sigurnih glasova" razlikovao u odnosu na hijerarhiju zaposlenog - viša pozicija značila je veći broj sigurnih glasova. Deo zaposlenih u javnim ustanovama, ali i u privatnim preduzećima čije poslovanje zavisi direktno od predstavnika javnih vlasti, odnosno partijskih krugova moći, naročito oni mlađi, bili su primoravani, da prisustvuju javnim skupovima kandidata Aleksandra Vučića. Pritisci su vršeni od strane nadređenih direktno, ali i indirektno od strane kolega koji su simpatizeri stranke (gotovo isključivo SNS, odnosno koalicionih partnera SNS).

Podmićivanje i kupovina glasova je prevashodno regulisana članom 156. Krivičnog zakonika. Predviđena kazna za ovo krivično delo je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je u slučaju kvalifikovanog oblika krivičnog dela (ako krivično delo izvrši član biračkog odbora) predviđena kazna zatvora od tri meseca do pet godina.

U članu 29. Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije navodi se da „funkcioner ne može da koristi javne resurse i skupove na kojima učestvuje i susrete koje ima u svojstvu funkcionera, za promociju političkih stranaka, odnosno političkih subjekata“. Prema Zakonu o finansiranju izbornih aktivnosti u Republici Srbiji zabranjeno je finansiranje političkog subjekta od strane: javnih ustanova, javnih preduzeća, privrednih društava

⁴³ <https://www.sns.org.rs/novosti/saopštenja/jovanov-najveca-kriminalna-banda-je-u-okruzenju-vuka-jeremica-na-celu-sa-sefom>

⁴⁴ <http://pokretsocijalista.rs/news/?id=2203>

⁴⁵ <http://dostajebilo.rs/radulovic-u-kursumliji-uhvatio-sam-vucica-da-krade/>

i preduzetnika koji obavljaju usluge od opšteg interesa; ustanova i preduzeća sa učešćem državnog kapitala; drugih organizacija koje vrše javna ovlašćenja; sindikata; udruženja i drugih nedobitnih organizacija; crkava i verskih zajednica; priređivača igara na sreću; uvoznika, izvoznika i proizvođača akciznih proizvoda. Član 70 Zakona o javnim preduzećima u delu upotrebe resursa i aktivnosti u političke svrhe definiše: „Zabranjeno je korišćenje imovine, aktivnosti, imena i vizuelnog identiteta javnog preduzeća u svim aktivnostima vezanim za političke stranke i izborne kampanje, kao i svaka druga upotreba javnih preduzeća u političke svrhe. Javno preduzeće koje nema konkurenciju na tržištu u delatnosti od opšteg interesa, ne može se oglašavati bez saglasnosti osnivača“. Takođe, zabranjeno je finansiranje političkog subjekta od strane pravnog ili fizičkog lica koje vrši delatnosti od opšteg interesa po osnovu ugovora sa organima Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, kao i javnim službama čiji su oni osnivači, za vreme dok postoji takav ugovorni odnos i dve godine nakon prestanka ugovornog odnosa.

Postojanje opisanog pravnog okvira nije sprečilo pojavu korišćenja javnih resursa u kampanji, čiju je prisutnost CRTA-GnS konstatovala i tokom trajanja predizborne kampanje za vanredne parlamentarne izbore 2016. godine.

Predizborna kampanja za predsedničke izbore je pokazala da je ovaj fenomen postao deo političke kulture koji se veoma praktikuje od strane stranaka na vlasti.

CRTA-GnS je zabeležila pokretanje socijalnih ili humanitarnih programa i drugih vrsta davanja od strane partija na vlasti, kao i slučajeva korišćenja državnih resursa u vidu prostorija, vozila, električne energije, opreme i slično. Zabeleženi su i slučajevi da su državni službenici vodili ili učestvovali u kampanji u korist predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića tokom radnog vremena.⁴⁶ Takođe su zabeleženi slučajevi otvaranja fabrika, uređenja delova gradova, bolnica i slično tokom radnog vremena, nakon čega su istog dana, samo van radnog vremena, održavani i predizborni mitinzi i skupovi.

Otkrivanje i dokazivanje ovih krivičnih dela prevazilazi kapacitete i ovlašćenja jedne građanske posmatračke misije. Međutim, imajući u vidu broj navoda o različitoj lepezi zloupotreba javnih ovlašćenja, fondova, socijalnih programa, subvencija poljoprivrednicima, dotacija sportskim klubovima, pritisaka itd. koji se dovode u vezu sa podrškom kandidatu za predsednika, govori u prilog oceni da je predizborna kampanja bila nefer i nedemokratska, a pre svega jer su institucije koje su zadužene za zaštitu javnog interesa bile primetno odsutne.⁴⁷ Čak i pod pretpostavkom da su svi navodi o različitim zloupotrebama i pritiscima netačni, efekat koji se stvorio u javnosti je negativan, tj. posledice po poverenje u izborni proces i slobodu izbora su evidentne, ali u kom obimu teško je doneti zaključak bez nedvosmislenog stava nadležnih institucija.

IZBORNI DAN

IZBORNA ADMINISTRACIJA

Tokom izbornog dana, Republička izborna komisija je sprovodila aktivnosti u skladu sa zakonom i donetim izbornim propisima. U odnosu na izborni dan 2016. godine, unapređen je način obaveštavanja javnosti o obrađenim podacima sa biračkih mesta. Obaveštavanje se vršilo putem televizora koji je stajao ispred sale za sednice RIK-a i za razliku od prethodnog izbornog ciklusa, nije bilo uočenih problema u predstavljanju obrađenih rezultata od strane predstavnika zavoda za statistiku. U tom smislu, zaključuje se da je rad Republičke izborne komisije (RIK) tokom izbornog dana bio zakonit i transparentan.

Republička izborna komisija je tokom izbornog dana, 2.4.2017. godine, održala ukupno 5 konferencija za medije i javnost. Konferencije su održane u 11, 15, 19, 22 i 23 časova i 30 minuta. Na konferencijama tokom izbornog dana saopštavana je izlaznost birača na biračkim mestima. Dok su poslednje dve konferencije, nakon zatvaranja biračkih mesta, bile rezervisane za preliminarne rezultate izbora. Tako je na poslednjoj konferenciji saopšteno da je obrađeno ukupno 56.5% biračkih mesta. Izborna noć je u odnosu na izbore 2016. godine prošla mirno i bez većih problema. Ovakvoj situaciji doprinela je i sama RIK koja je redovno objavljivala procenite izlaznosti birača tokom izbornog dana, kao i preliminarne rezultate izbora nakon zatvaranja biračkih mesta. Transparentan rad RIK nastavljen je i prvog dana nakon izbora kada su održane dve konferencije za medije. Na prvoj konferenciji u 10 časova RIK je saopštala da je obrađeno 92% biračkih mesta i da materijali sa određenih biračkih mesta i dalje pristižu.

⁴⁶ Najbizarniji vid pritiska na birače zabeležen je u Kikindi. CRTA-GnS je primila informaciju od strane dugoročnog posmatrača da lekar hitne pomoći u kikindskoj bolnici uslovljava pružanje lekarske pomoći podrškom Aleksandru Vučiću. CRTA-GnS je podnela prijavu inspekciji pri Ministarstvu zdravlja, o čemu do objave izveštaja nije dobijen odgovor.

⁴⁷ CRTA-GnS je podnela dve krivične prijave zbog sumnje u kupovinu glasova na sam dan izbora. 22. maja pravni tim CRTA-GnS je dobio poziv od inspektora iz Policijske uprave u Novom Sadu u cilju davanja izjava u vezi sa okolnostima i navodima iz krivičnih prijava.

OTVARANJE BIRAČKIH MESTA

Otvaranje biračkih mesta za glasanje na predsedničkim izborima prošlo je uglavnom u skladu sa propisanim procedurama. Svim posmatračima CRTA-GnS je dozvoljen pristup biračkim mestima.

Ukupno 87 odsto biračkih mesta otvoreno je na vreme, 11 odsto otvoreno je pre vremena, dok je dva odsto otvoreno sa zakašnjenjem. Na osnovu informacija prikupljenih od CRTA posmatrača jedno biračko mesto u Valjevu je otvoreno sa dva sata zakašnjenja.

Na svim biračkim mestima vreća sa izbornim materijalom bila je osigurana zatvornicom prilikom prijema izbornog materijala, a kontrolni listić ubačen u sve kutije na posmatranim biračkim mestima. Dva odsto biračkih mesta u Srbiji nije pripremljeno u skladu sa propisanim procedurama i to uglavnom na jugu Srbije. Na pet odsto biračkih mesta nisu zabeležene u zapisnik sve aktivnosti o radu biračkog odbora i to širom Srbije. Prilikom otvaranja, na 12 odsto biračkih mesta nisu bili prisutni svi članovi stalnog sastava biračkog odbora. Najviše takvih slučajeva bilo je na jugu Srbije, ali i u Beogradu i Vojvodini, značajno više od proseka za Srbiju.

Ukupno 56 odsto biračkih mesta nije bilo dostupno za osobe sa invaliditetom što je za tri odsto manje u odnosu na prošlogodišnje parlamentarne izbore. Ovo je pozitivan pomak, ali u ovom trenutku nije moguće utvrditi da li je ovo rezultat napora izborne administracije da uredi biračka mesta u odnosu na zahteve organizacija koje zastupaju poštovanje prava osoba sa invaliditetom i veću pristupačnost za njih, ili se pak radi samo o slučajnosti.

Nepravilnosti poput nekontrolisanja ličnih isprava birača pre glasanja, nekorišćenja UV lampe i propagandne kampanje na manje od 50 metara od biračkih mesta, zabeležene su na jedan odsto biračkih mesta. Sve navedene nepravilnosti odnosile su se na izolovane slučajeve i nisu se mogle smatrati trendom.

PROCES GLASANJA

Na osnovu informacija sa uzorka, proces glasanja tokom izbornog dana je prolazio bez većih problema, uglavnom u skladu sa procedurama. Ukupan procenat biračkih mesta na kojima su evidentirane nepravilnosti koje mogu da utiču na tok glasanja iznosio je tri odsto.

U ovih tri odsto biračkih mesta ulaze nepravilnosti koje su se odnosile na glasanje bez ličnih dokumenata, nekorišćenje nevidljivog spreja, zatim vođenje kampanje u krugu manjem od 50 metara od biračkog mesta, kao i vođenje paralelnog spiska sa ličnim podacima građana. Tokom dana, na inicijativu biračkih odbora zabeležen je pozitivan trend koji se odnosi na smanjenje vođenja kampanje u krugu manjem od 50 metara od biračkog mesta i na kraju izbornog dana iznosio je manje od jednog procenta.

Nepravilnosti koje su do kraja dana bile zabeležene mogu da budu okarakterisane samo kao pojedinačni, izolovani slučajevi i ne mogu biti smatrane trendom.

CRTA-GnS je na osnovu informacija dobijenih od mobilnih timova podnela tri krivične prijave zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršeno krivično delo davanja i primanja mita u vezi sa glasanjem. Sve tri krivične prijave podnete su u vezi sa glasanjem na teritoriji Vojvodine (Temerin, Novi Sad i Beočin).

Takođe, CRTA posmatračkoj misiji „Građani na straži” tokom dana su se redovno javljali građani kako bi dostavili informacije o potencijalnim nepravilnostima. Mobilni tim posmatračke misije je po prijavi građana posetio biračka mesta broj 73 i 75 u Zemun polju i utvrdio da se vodi paralelna evidencija glasača van biračkog mesta, kao i da neovlašćeno lice uvodi birače da glasaju dajući im posebne hemijske olovke sa zelenim mastilom.

CRTA-GnS” zabeležila je nekoliko pojedinačnih slučajeva u kojima birač nije mogao da glasa na biračkom mestu jer je uvidom u birački spisak utvrđeno da je neko već glasao umesto njega. Dva ovakva slučaja zabeležena su u Leskovcu i dva u Novom Sadu, i po jedan u Smederevu i Somboru. Biračima u Novom Sadu, Smederevu i Somboru, kao i biraču na jednom biračkom mestu u Leskovcu je zatim dozvoljeno da glasaju tako što su se potpisali na drugo mesto u biračkom spisku.

Bilo je prijavljeno i nekoliko slučajeva neuobičajno velikog broja prijavljenih za glasanje van biračkog mesta u Kovinu, Dolovu, Starčevu, Alibunaru, kao i na Savskom vencu u Beogradu.

Zabeležen je jedan slučaj fizičkog nasilja na biračkom mestu broj 16 u Leskovcu kada je aktivista jedne stranke napao predsednika biračkog odbora i naneo mu lakše povrede. Na lice mesta su došli policija i hitna pomoć. Na biračkom mestu broj 67 u Pančevu takođe je intervenisala policija zbog okupljanja ekstremističkih grupa ispred biračkog mesta.

Građani koji imaju isteklu ličnu kartu su mogli da glasaju na ovim izborima samo uz potvrdu iz MUP-a da je proces izdavanje lične karte u toku. U Zaječaru, Alibunaru i Knjaževcu su vanredno otvorene policijske stanice radi izdavanja potvrda da je proces izdavanja nove lične karte u toku. Mobilni tim CRTA posmatračke misije potvrdio je da je u Alibunaru 50 osoba organizovano odvedeno od strane nepoznatih lica kako bi im bile izdate potvrde da su njihove lične karte u procesu izdavanja.

„Kupovina glasova“ tokom izbornog dana

Tokom izbornog dana posmatrači CRTA-GnS posmatračke misije primetili su nekoliko događaja koji potencijalno predstavljaju radnju izvršenja krivičnog dela davanje i primanje mita u vezi sa glasanjem propisanog čl. 156. stavom 1. i 2. Krivičnog zakonika. Nadležnom javnom tužilaštvu podnete su krivične prijave u vezi sa onim događajima za koje podnosioci prijave smatraju da postoji visok stepen verovatnoće da predstavljaju radnju izvršenja pomenutog krivičnog dela.

Tako, tokom sprovođenja glasanja na izborima za predsednika Republike na biračkom mestu 3 u Beočinu, NN

lice koje se nalazilo u vozilu poznatih registarskih oznaka dočekivalo je birače koji su odlazili na pomenuto biračko mesto i koja su sa biračkih mesta izlazili, te je biračima davalo nepoznatu sumu novca.

Takođe, u blizini biračkog mesta 90 Novi Sad, Ul. Čenejska br. 54, nalazilo se lice koje je davalo je kovertu biračima koji su odlazili na pomenuto biračko mesto.

Sličan scenario odigravao se i ispred biračkih mesta 1,3 i 4 u Temerinu, gde je, u vremenu od 09:30h do 10:15h, lice koje se nalazilo u kombiju dočekivalo birače koji su odlazili na nabrojana biračka mesta i davalo im određeni novčani iznos kao i ispred biračkog mesta 7 u Titelu gde su se nepoznata lica nalazila u vozilima poznatih registarskih oznaka koji su biračima davali kovertu sa novcem. U istoj opštini, meštani su kovertu sa nepoznatim novčanim iznosom dobijali i u kući koja se nalazi na adresi dostavljenoj nadležnom tužilaštvu.

U svim navedenim slučajevima, podnete su krivične prijave Osnovnom javnom tužilaštvu u Novom Sadu, kome su dostavljene registracione oznake pomenutih vozila, kao i snimci/ fotografije opisanih događaja.

Podnosioci prijave su dana 22.05.2017. godine dobili poziv od nadležnog inspektora PU u Novom Sadu kako bi dali dalja objašnjenja u vezi sa predmetnim događajima.

Problemi sa biračkim spiskom na dan glasanja

Na 16 odsto biračkih mesta je bilo slučajeva gde su ljudi prijavljivali da su se nalazili u elektronskom biračkom spisku, a nisu bili nađeni u izvodu iz biračkog spiska. Međutim, ukupan broj birača na koje se odnosila ova nepravilnost iznosio je 0,2 odsto. Pored ovog problema posmatrači su izvestili sa dodatnih 11 odsto biračkih mesta da su postojali pojedini slučajevi gde birači nisu mogli da pronađu svoje ime u izvodu biračkog spiska što u zbiru ukazuje na pojedinačne probleme s biračkim spiskom na 27 odsto biračkih mesta u Srbiji. S tim u vezi ponovo ne može da se govori o problemu koji onemogućava veliki broj građana da ostvare svoje biračko pravo, već se radi o raširenosti problema na teritoriji Srbije. CRTA-GnS ne može da tvrdi da li su birači pogrešili biračko mesto ili postoji problem s biračkim spiskom.

CRTA-GnS je dobila više od 20 prijave od strane građana da su preminula lica upisana u birački spisak. Za neke od prijava su dostavljeni materijalni dokazi u vidu fotografija ličnih podataka birača u biračkom spisku i umrlice istog lica.

CRTA-GnS nema potvrdu o tome da su preminula lica „glasala“, što znači da nije moguće utvrditi značajnije povrede izbornog zakona kao ni sistemske nepravilnosti koje utiču na rezultat glasanja.

Svi ovi slučajevi nedvosmisleno ukazuju na manjkavosti biračkog spiska o čemu je CRTA-GnS govorila nakon vanrednih parlamentarnih izbora 2016. godine i smatra da je ovaj problem neophodno dodatno istražiti i otkloniti.

Tokom izbornog dana, CRTA posmatračkoj misiji „Građani na straži“ se javio određen broj građana koji žive u inostranstvu i imaju pravo glasa u Srbiji, koji su iskazali zabrinutost da bi činjenica da nisu u mogućnosti da ispune svoje glasačko pravo mogla biti zloupotrebljena tako da neko drugi glasa u njihovo ime.

PROCES ZATVARANJA BIRAČKIH MESTA I PREBROJAVANJE GLASOVA

Zatvaranje biračkih mesta nakon završetka glasanja na predsedničkim izborima u Srbiji prošlo je uglavnom u skladu sa propisanim procedurama. Zabeleženo je nekoliko slučajeva ozbiljnijih nepravilnosti, koje ne utiču na regularnost izbornog procesa.

Na dva odsto biračkih mesta zabeleženo je prisustvo birača nakon 20 časova, ali je na samo 2,9 odsto tih biračkih mesta dozvoljeno biračima da glasaju nakon 20 časova.

Na 1,3 odsto biračkih mesta u određenom periodu tokom procesa glasanja bila su prisutna neovlašćena lica. Na 1 odsto biračkih mesta (4 slučaja) bilo je zvaničnih prigovora biračkom odboru.

CRTA-GnS posmatrači nisu registrovali prisustvo policije na biračkim mestima, kao ni značajnije probleme sa procedurama zatvaranja biračkih mesta.

PERIOD NAKON IZBORNOG DANA

IZLAZNOST I REZULTATI – CRTA/RIK

Saglasno Odluci RIK-a o utvrđivanju i objavljivanju konačnog broja birača u Republici Srbiji, usvojenoj na 33. sednici RIK-a, održanoj 31. marta 2017. godine, konačan broj birača za sve jedinice lokalne samouprave na dan 30. marta 2017. godine iznosio je 6.724.949 birača, raspoređenih na 8.396 biračkih mesta.

Na osnovu rezultata prikupljenih sa 450 biračkih mesta iz CRTA-GnS uzorka na predsedničkim izborima 2. aprila 2017. godine, glasalo je **54,4 odsto birača** upisanih u birački spisak, uz statističku grešku od **+/- 1 odsto**. Zvaničan broj birača koji je glasao na predsedničkim izborima, kako je saopštio RIK je 3,654,014, odnosno **54,34 odsto birača**.

PRESEDNIČKI IZBORI 2017

POREĐENJE PROJEKTOVANIH REZULTATA CRTA-GNS
I ZVANIČNIH REZULTATA RIK

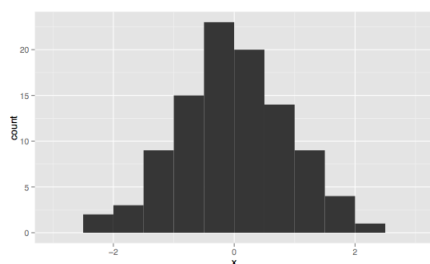
	CRTA-GNS	GR:	Razlika:	RIK
1. ALEKSANDAR VUČIĆ – (SNS, SPS, SDPS, JS- PUPS, PS, SPO, Pokret Snaga Srbije, SVM)	54.66%	1,5%	0,41%	55.07%
2. SAŠA JANKOVIĆ – GG "ZA SRBIJU BEZ STRAHA"	16.35%	1,1%	0,01%	16.36%
3. LUKA MAKSIMOVIĆ – GG "LJUBIŠA PRELETAČEVIĆ BELI, BELI- SAMO JAKO"	9.54%	0,5%	-0,12%	9.42%
4. VUK JEREMIĆ – GG "MORAMO BOLJE"	5.77%	0,3%	-0,11%	5.66%
5. VOJISLAV ŠEŠELJ – SRPSKA RADIKALNA STRANKA	4.42%	0,2%	0,07%	4.49%
6. BOŠKO OBRADOVIĆ – SRPSKI POKRET DVERI	2.35%	0,2%	-0,06%	2.29%
7. SAŠA RADULOVIĆ – GG "DOSTA JE BILO"	1.40%	0,1%	0,01%	1.41%
9. NENAD ČANAK – LIGA SOCIJALDEMOKRATA VOJVODINE	1.20%	0,2%	-0,07%	1.13%
8. MILAN STAMATOVIĆ – GG "ZA ZDRAVU SRBIJU - MILAN STAMATOVIĆ"	1.15%	0,2%	0,01%	1.16%
10. ALEKSANDAR POPOVIĆ – DEMOKRATSKA STRANKA SRBIJE	1.15%	0,1%	-0,11%	1.04%
11. MIROSLAV PAROVIĆ – NARODNO SLOBODARSKI POKRET	0.31%	0,1%	0,01%	0.32%
NEVAŽEĆI LISTIĆI	1.70%	0,2%	0,05%	1.65%

IZBORNA FORENZIKA

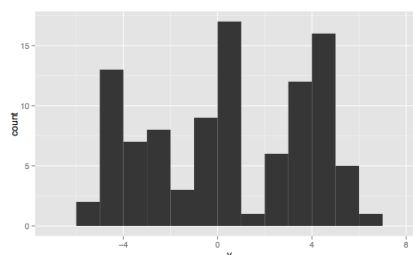
U cilju provere konačnih rezultata izbora, tj. da li zvanično objavljeni rezultati odražavaju volju birača i uzimajući u obzir procenat biračkih mesta sa identifikovanim nepravilnostima koje utiču na rezultate izbora (tri odsto), CRTA-GnS je sprovedla statističku analizu konačnih izbornih rezultata po biračkim mestima.

Korišćen je metod histogramске provere normalne distribucije numeričkih podataka⁴⁸ u ravnomernim intervalima.

Primer normalne distribucije

Primer distribucije sa devijacijom

Ovaj metod se koristio u mnogim državama za statističku proveru zvaničnih izbornih rezultata po biračkim mestima⁴⁹, uključujući i 2016. godine za rezultate vanrednih parlamentarnih izbora od strane CRTA-GnS.

Na osnovu histogramskog modela apsolutnih glasova osvojenih od strane kandidata na predsedničkim izborima u ravnomernim intervalima **izlaznosti od jednog procenta**

može se zaključiti da nije narušena normalna distribucija predviđena histogramskim modelom.

Imajući u vidu da u histogramskom modelu nije narušena normalna distribucija, može se zaključiti da statistička analiza rezultata predsedničkih izbora potvrđuje zaključke posmatračke misije CRTA-GnS, da uprkos uočenim nepravilnostima tokom izbornog dana, rezultati izbornog procesa na izborni dan u velikoj meri odražavaju volju birača.

IZBORNA ADMINISTRACIJA

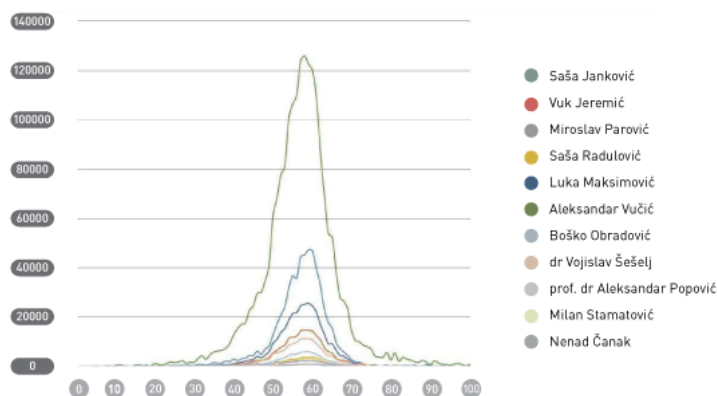
Period posle izbornog dana, u pogledu rada administracije su obeležili: razmatranje pristiglih prigovora, anuliranje rezultata sa pojedinih biračkih mesta, javno otvaranje vreća sa izbornim materijalom, ponavljanje izbora na pojedinim biračkim mestima, kao i proglašenje konačnih rezultata izbora za predsednika Republike Srbije 20. aprila. U svom radu, RIK je postupao zakonito i u skladu sa svojim ovlašćenjima. U radu RIK-a je u nekoliko navrata zabeleženo neslaganje članova oko predloga odluka, kao i diskusije koje su izlazile iz opsega nadežnosti RIK-a (političke diskusije i kvalifikacije članova, nastupi iz ugla stranačke pripadnosti).

CRTA-GnS je 10. aprila podnela zahtev za uvid u zapisnike sa 450 biračkih mesta koja su se nalazila u uzorku posmatračke misije. Na navedeni zahtev, RIK nije odgovorio, niti omogućio uvid u zapisnike o radu biračkih odbora.

S druge strane, prve nedelje nakon izbornog dana održano je čak 8 sednica RIK i 10 konferencija za medije. Konferencije za medije su održavane sa ciljem upoznavanja javnosti sa procesom prebrojavanja glasova i

⁴⁸ <https://en.wikipedia.org/wiki/Histogram>

⁴⁹ <http://www.pnas.org/content/109/41/16469.full>

samom izlaznosti tokom izbornog dana i noći i kasnijeg procesa utvrđivanja privremenih rezultata izbora. Glavne teme sednica RIK u datom periodu bile su odlučivanje o prigovorima podnetim zbog nepravilnosti u procesu sprovođenja izbora na sam izborni dan, kao i odlučivanje o rezultatima izbora na onim biračkim mestima na kojima nije bilo moguće utvrditi izbornu volju birača - *proces verifikovanja i anuliranja rezultata*.

Shodno tome RIK je odlučivao o ukupno 49 prigovora i doneo odluku o otvaranju džakova u kojima se nalazi izborni materijal sa 70 biračkih mesta. Na osnovu odluka RIK-a i Upravnog suda izbori su bili ponovljeni na ukupno 11 biračkih mesta i to u dva izborna dana (11.04. i 17.04).

Takođe, na osnovu procesa otvaranja džakova sa izbornim materijalom, rezultati sa 11 biračkih mesta bili su anulirani. Bitno je napomenuti da je u datom vremenskom periodu RIK donosila odluke i rešenja koja su neophodna kako bi se sproveli ponovljeni izbori, *Odluku o određivanju oblika, izgleda, boje i sadržine glasačkog listića i kontrolnog lista i Rešenje o obrazovanju biračkih odbora za sprovođenje ponovljenog glasanja*. Kao još jedna pojava koja je okarakterisala možda i ceo izborni proces jeste odlučivanje RIK-a da otvori džakove sa izbornim materijalom koji je već utvrđen kao pravilan. Naime, na osnovu medijskih naslova i izjava određenih izbornih kandidata, i to nakon njihovog prava u uvid u celokupan izborni materijal, RIK je odlučio da otvori džakove sa 2 biračka mesta u Novom Pazaru. RIK je na sednici uz povećano prisustvo medija otvorio materijal sa ovih biračkih mesta i započeo iznova proces prebrojavanja celokupnog materijala. Na osnovu ponovnog prebrojavanja materijala utvrđeno je da kandidat pod rednim brojem 6. ima 4 glasa više nego što je navedeno u Zapisnicima o radu biračkih odbora. Međutim, kako su rezultati na ovim biračkim mestima već bili utvrđeni i postali pravnosnažni, nije postojala mogućnost da se konačni rezultati upodobu sa stvarnim stanjem nakon prebrojavanja izbornog materijala. Ovakva situacija ponovila se na još jednom biračkom mestu i prouzrokovala je sumnju u celokupan izborni proces iz razloga što se, nakon prebrojavanja izbornog materijala od strane RIK-a, brojčano stanje iz Zapisnika nije podudaralo sa rezultatima dobijenim prebrojavanjem na biračkom mestu. Nakon toga predstavnici opozicije su pre početka svake sednice zahtevali da se prebroje materijali sa svih biračkih mesta u Srbiji. Nijedan predlog nije usvojen jer nije imao neophodnu većinu za donošenje odluke (15 glasova).

U periodu nakon izbora, RIK je donela i odluku kojom se ovlašćuje sekretar RIK-a da sve prigovore o nepravilnostima na biračkim mestima u kojima podnosilac prigovora izražava sumnju u postojanje krivičnog dela prosledi nadležnom organu.

Takođe, pred sam kraj izbornog procesa, veliku pažnju izazvalo je i odlučivanje o izmeni Rešenja o utvrđivanju predstavnika predlagača Milana Stamatovića za predsednika Republike u prošireni sastav RIK-a, kada je na osnovu zahteva predlagača Milana Stamatovića, odlučeno da dotadašnji zamenik člana Borislav Mitrović postane član a da zamenik člana postane Slobodan Popovac, dotadašnji član. Iako je Rešenje doneto jednoglasno, donošenju ove odluke prethodila je žučna rasprava članova RIK-a o uticaju političkih stranaka na stavove koji u radu Komisije izražavaju njeni članovi.

U više navrata članovi RIK-a su tražili su opunu dnevno-reda tačkom koja bi se odnosila na obavezu RIK-a da preliminarne rezultate izbora u elektronskoj formi dostavi članovima, ali ovi predlozi nijednom nisu dobili potrebnu većinu glasova.

Ponavljanje izbora

Odlučujući o prigovorima birača na 34. i 35. sednici, RIK je poništila izbore na 8 biračkih mesta, na kojima je glasanje ponovljeno 11. aprila 2017. godine. Glasanje je na biračkom mestu 18. u Topoli ponovljeno nakon što je RIK uvidom u Zapisnik o radu biračkog odbora i izvod iz biračkog spiska utvrdila da je u izvod iz biračkog spiska birač dopisan u toku glasanja. Osnov za ponavljanje glasanja na BM 5. u Vrbasu bila je povreda zakonske odredbe koja predviđa da birač može glasati samo jedanput, jer je utvrđeno da je na ovom biračkom mestu jedan birač u kutiju ubacio dva listića. Na BM 11. u Bačkoj Palanci poništeni su izbori nakon što je utvrđeno da identitet jednog birača nije pravilno utvrđen, budući da JMBG iz njegove lične karte nije bio istovetan onom koji se pored njegovog imena nalazio na biračkom spisku. Na biračkom mestu 77. u Mirijevu, postojala je razlika u broju primljenih listića koji je konstatovan pre otvaranja BM u odnosu na broj primljenih listića koji je utvrđen Zapisnikom o radu BO, zbog čega nije moglo biti nedvosmisleno utvrđeno da li su rezultati izbora na ovom biračkom mestu pravilno utvrđeni. Nakon što je, postupajući po prigovorima birača, RIK uvidom u zapisnike o radu BO i birački materijal utvrdila da je broj listića u glasačkoj kutiji veći od broja birača koji su izašli na izbore, ponovljeni su izbori na biračkim mestima 48. u Vršcu, 11. u Pančevu, 11. u Zrenjaninu i 10. u Kraljevu.

Izbori su, na osnovu odluka RIK-a i Upravnog suda povodom prigovora i žalbi birača, poništeni na još 3 biračka mesta, na kojima je glasanje ponovljeno 17. aprila 2017. godine. Utvrđeno je da je na BM 62. u Trsteniku broj listića u glasačkoj kutiji bio veći od broja birača koji su izašli na izbore, dok je na biračkim mestima 75. u

Leskovcu i 178. u Novom Sadu po jednom biraču onemogućeno da iskoriste svoje biračko pravo zbog toga što je pored njihovog imena na izvodu iz biračkog spiska već postojao potpis koji nije njihov.

Proglašenje konačnih rezultata predsedničkih izbora

Izveštaj o konačnim rezultatima izbora za predsednika Republike, RIK je utvrdila je na sednici održanoj 20. aprila 2017. godine. Za ovu odluku glasalo je 19 članova RIK-a dok je protiv bilo njih 9. Utvrđivanju Izveštaja prethodilo je iznošenje razloga onih članova koji su bili protiv njegovog usvajanja, i koji su se odnosili na nezakonitost sprovođenja izbora na Kosovu*, odricanje REM-a i ABPK od svojih nadležnosti, nepostojanje Nadzornog odbora za sprovođenje izbora, kao i na nezakonit sastav stalnog sastava RIK-a.

Na osnovu konačnih rezultata, Republička izborna komisija utvrdila je da je za predsednika Republike izabran Aleksandar Vučić sa dobijenih 2 012 788 glasova, odnosno većine glasova od 3 654 014 birača koji su glasali.

Nakon ovoga, u skladu sa zakonom, raspušten je prošireni sastav RIK-a, a na preostale dve sednice RIK je radio u stalnom sastavu. Na ovim sednicama odlučivano je o 3 prigovora protiv Izveštaja o konačnim rezultatima izbora za predsednika Republike, i sva tri odbijena su kao neosnovani.

Na poslednjoj sednici, održanoj 11. maja 2017. godine usvojen je Izveštaj o sprovedenim izborima za predsednika Republike, na osnovu koga će novoizabranom predsedniku Aleksandru Vučiću, pre inauguracije, biti dostavljeno Uverenje o izboru za predsednika Republike.

Pitanje anuliranja i verifikovanja

Uputstvo za sprovođenje izbora za Predsednika Republike Srbije raspisanih za 2. april 2017. godine (u daljem tekstu: Uputstvo), bliže uređuje postupak za sprovođenje izbora za predsednika republike.⁵⁰ Ovim Uputstvom jasno su definisani organi i njihove nadležnosti tokom izbornog postupka. Ovim pravnima aktima su jasno definisane nadležnosti organa za sprovođenje izbora, Republičke izborne komisije – RIK i biračkih odbora. Kada uporedimo ove akte možemo uočiti da je Uputstvom, utvrđena nadležnost RIK-a koja se u pomenutim zakonima ne spominje, odnosno nije regulisana i time izlazi iz okvira ovlašćenja koja ima RIK, tačnije, samim uputstvom su ovlašćenja Republičke izborne komisije proširena. Taj deo, se odnosi na utvrđivanje izbornih rezultata. Naime, član 91. Uputstva daje mogućnost koordinatorskom RIK-a da u saradnji sa predstavnikom Republičkog zavoda za statistiku, izvrši ispravku logičko – računске greške u zapisniku o radu biračkih odbora i ujedno je parafira, kada su te greške posledica očigledne omaške u popunjavanju zapisnika, a koje ne utiču na utvrđivanje rezultata izbora. Uputstvo predviđa pet situacija u kojima su te ispravke moguće.⁵¹

Ne ulazeći detaljno u analizu ovih pet situacija u kojima se mogu vršiti logičko-računske ispravke i njihovoj opravdanosti, ono što je upitno sa stanovišta regularnosti je ovlašćenje koordinatorskog RIK-a i predstavnika Republičkog zavoda za statistiku u prepravljavanju odnosno bilo kakvom uticaju na podatke iz Zapisnika o radu biračkog odbora (u daljem tekstu: Zapisnik). Naime, kako je Republička izborna komisija kolegijalni organ, koji odlučuje većinom glasova svojih članova u pitanjima iz svoje nadležnosti, ovom odredbom Uputstva, preneti su ovlašćenja na lica koja u svođenju logičko-računskih ispravki po slobodnom uverenju vrše izmene podataka iz zapisnika o radu biračkih odbora, pri čemu treba imati u vidu da je zapisnik javna isprava. U vezi sa ovim, treba napomenuti da birački odbori utvrđuju rezultate izbora na biračkim mestima i da sve radnje koje su obavezni da spovode a koje su zakonom taksativno određene, unose u zapisnik o radu biračkog odbora. Pravilnikom o radu biračkih odbora za sprovođenje izbora za predsednika Republike je napravljen i korak više, a u cilju da se izbegnu greške u zapisnicima, time što je predviđeno da popunjavanju Zapisnika, prethodi popunjavanje kontrolnog formulara za proveru logičko – računске ispravnosti rezultata glasanja na biračkom mestu, kako bi se izbegle, odnosno svele na najmanju meru, greške u zapisnicima koje mogu dovesti do ponavljanja izbora na biračkom mestu, ispravki logičko-računskih grešaka od strane RIK-a ili anuliranju glasova na određenom biračkom mestu.

Sa druge strane, u skladu sa Poslovnikom o radu RIK-a, članovi većinom glasova odlučuju o predlozima po raznim tačkama dnevnog reda, pa su tako odlučivali o ispravkama logičko – računskih grešaka u zapisnicima o

⁵⁰ Uputstvo za sprovođenje izbora za predsednika republike (02 Broj: 013-63/17). Republička izborna komisija je 02. marta 2017. godine usvojila ovo uputstvo. Treba imati u vidu da je Uputstvo usvojeno od strane stalnog sastava koji broji 17 članova od kojih je vladajuća koalicija imala 12, što je protivno čl. 29 Zakona o izboru narodnih poslanika jer politička partija, stranačka koalicija ili druga politička organizacija ne mogu imati više od polovine članova u stalnom sastavu svih organa za sprovođenje izbora.

⁵¹ Član 91. Uputstva za sprovođenje izbora za predsednika Republike: 1) nije upisan broj ukupno upisanih birača; 2) upisan broj ukupno upisanih birača je manji od broja birača upisanih u izvod iz biračkog spiska i od broja birača koji su glasali, a svi ostali rezultati glasanja su logičko-računski ispravni; 3) nije upisan broj važećih glasačkih listića, a zbir broja nevažećih glasačkih listića i broja glasova koje je pojedinačno dobio svaki kandidat za predsednika Republike je jednak broju glasačkih listića koji se nalaze u glasačkoj kutiji; 4) nije upisan broj nevažećih glasačkih listića, a zbir broja glasova koje je pojedinačno dobio svaki kandidat za predsednika Republike je jednak ili manji od broja glasačkih listića koji se nalaze u glasačkoj kutiji; 5) broj primljenih glasačkih listića nije jednak zbiru neupotrebljenih glasačkih listića i broja birača koji su izašli na izbore, a svi ostali rezultati glasanja su logičko-računski ispravni.

radu biračkih odbora na sprovođenju glasanja i utvrđivanju rezultata glasanja za izbor predsednika Republike. RIK prema zakonu, pre svega Zakonu o izboru narodnih poslanika, ima brojna ovlašćenja koja proizilaze iz njegovih nadležnosti tokom izbora, kao što su utvrđivanje pravila za sprovođenje izbora i objavljivanje izbornih rezultata. Član 34. stav 1. tačka 14, posebno navodi, da RIK utvrđuje i objavljuje rezultate izbora. Ova odredba se treba tumačiti restriktivno ceneći duh zakona kojima se uređuju nadležnosti RIK jer u suprotnom bi RIK preuzeo ovlašćenja biračkih odbora. Ovo je veoma važno jer tumačenjem i pozivanjem na ovu odredbu, dolazi do proširenja nadležnosti RIK-a van zakonskih okvira, što se pokazalo kao veliki problem prilikom odlučivanja o anuliranju glasova na pojedinim biračkim mestima ili uvidom u izborni materijal otvaranjem džakova i prebrojavanjem glasačkih listića od strane članova RIK-a. Ovo dovodi do neujednačene prakse i do otpora pojedinih članova RIK-a. Sledi objašnjenje kako je to izgledalo u praksi.

Republička izborna komisija je na 37. sednici, održanoj 6. aprila, odlučivala o logičko – računskim greškama u zapisnicima o radu biračkih odbora pri čemu je odlučila da se za 70 od ukupno 76 biračkih mesta, otvore džakovi i izvrši uvid u izborni materijal, na osnovu čega su koordinatori podneli izveštaj Komisiji o utvrđenom stanju, a komisija je odlučivala o statističkoj obradi svakog biračkog mesta. Nakon uvida u izborni materijal sa 70 biračkih mesta, za 56 zapisnika je bilo moguće utvrditi volju birača, dok za 14 nije bio moguće. Koordinatori komisije podneli su izveštaj za svako od biračkih mesta, te je Komisija odlučila da se na tri biračka mesta rezultati prihvate a da se rezultati na 11 biračkih mesta anuliraju.⁵²

U vezi sa ovom stvari, treba napomenuti da je i Upravni sud svojom presudom, kojom je poništio rešenje Republičke izborne komisije, u jednom od slučajeva, istovremeno naložio Republičkoj izbornoj komisiji da u cilju utvrđivanja izbornih rezultata sa jednog biračkog mesta, izvrši uvid u izborni materijal i na taj način potpuno utvrdi činejnično stanje. Interesantno je da po nalazima Upravnog suda, Republička izborna komisija svoju odluku zasnovala na ispravljenom Zapisniku o radu biračkog odbora bez navođenja pravnog osnova za ispravku i bez kontrole izbornog materijala (ispravka je izvršena parafom predsednika biračkog odbora).⁵³

Anuliranje, koje je već spomenuto, nije predviđeno ni u jednom propisu koji reguliše izborni proces. Na prethodnim izborima, kao i tokom izbornog procesa 2017. godine, anuliranje je praksa koja je prihvaćena iako se njom derogiraju glasovi birača. Najčešći razlog koji dovodi do anuliranja su neuredni zapisnici koji sadrže “teške” greške po kojima se ne može postupiti, odnosno, na osnovu kojih se ne mogu utvrditi rezultati glasanja. Zakon o izboru narodnih poslanika u Članu 89. propisuje da se ponovni izbori sprovedu ako Republička izborna komisija poništi izbore zbog nepravilnosti u sprovođenju izbora u slučajevima utvrđenim ovim zakonom. Ove nepravilnosti se odnose na situacije tokom glasanja ali zakonska regulativa nigde ne reguliše postupanje u slučaju neurednih zapisnika. Uputstvom je, naizgled, ovaj deo delimično rešen i to u pogledu, već pomenutih, ispravki logičko – računskih grešaka.

U skladu sa svim navedenim, ceneći propise koji regulišu izborni proces, postupak i karakter odluka Republičke izborne komisije kojima će se u određenim slučajevima vršiti ispravke logičko- računskih grešaka, anuliranje ili verifikovanje zapisnika ostaje nedorečeno i dovodi do pravne nesigurnosti. Iako se radi o malom procentu biračkih mesta na kojima su nedostaci u zapisnicima utvrđeni i koji nemaju uticaj na konačne rezultate izbora 2017. godine, treba se podsetiti parlamentarnih izbora održanih 2016. godine, kada je samo od nekoliko glasova zavisilo da li će jedna politička stranka učestvovati u raspodeli mandata ili ostati bez poslaničkih mesta u Skupštini. S toga bi trebalo u Zakonu o izboru narodnih poslanika, što bi bilo preporučljivo, ili barem Uputstvom za sprovođenje izbora, urediti slučajeve i postupanje Republičke izborne komisije u situacijama kada se ne mogu utvrditi rezultati glasanja na biračkim mestima usled nedostataka u zapisnicima biračkih odbora, što bi olakšalo rad i odlučivanje članova RIK, smanjilo tenzije i povećalo poverenje javnosti u izborni proces.

Uvid u izborni materijal

Zakonom o izboru narodnih poslanika predviđeno je da **predstavnicima podnosilaca izbornih lista i kandidati za poslanike imaju pravo uvida u izborni materijal**, a naročito u izvode iz biračkih spiskova, zapisnike biračkog odbora, zapisnike Republičke izborne komisije i glasačke listiće. Uvid se vrši u službenim prostorijama Republičke izborne komisije, kao i kod organa kod kojih se izborni materijal nalazi. Uvid u izborni materijal može se izvršiti **u roku od pet dana od dana održavanja izbora** (član 64).

Ovaj rok je takav da njegovim prekoračenjem lica ovlašćena da vrše uvid u izborni materijal gube pravo da zahtevaju uvid. U konkretnom slučaju, nakon izbora održanih 2. aprila 2017. godine, rok je istekao 7. aprila 2017. u ponoć. Međutim, materijal sa biračkih mesta širom zemlje pristizao je sve do 7. aprila u popodnevним satima, tako da su predstavnici predlagača kandidata imali svega nekoliko sati da izvrše uvid u izborni materijal.

⁵² Zvanični sajt Republičke izborne komisije <http://www.rik.parlament.gov.rs/aktivnosti-sednice.php#a109>

⁵³ 5 UŽ 21/17 od 10.04.2017. godine

Zakon predviđa da po utvrđivanju rezultata glasanja birački odbor bez odlaganja, a najkasnije u roku od 18 časova od časa zatvaranja biračkog mesta, dostavlja Republičkoj izbornoj komisiji: zapisnik o radu, izvod iz biračkog spiska; neupotrebljene i, odvojeno, upotrebljene glasačke listiće; nevažeće i, odvojeno, važeće glasačke listiće, kao i preostali izborni materijal (član 77).

Za propuštanje ovog roka nisu predviđene nikakve negativne pravne posledice, ali je, svakako, od velike važnosti da birački odbori što pre dostave materijale kako bi predstavnici predlagača kandidata mogli pravovremeno da izvrše uvid ali i kao bi Republička izborna komisija u zakonom predviđenom roku utvrdila i objavila konačne rezultate izbora.

CRTA-GnS je podnela ukupno 18 prigovora RIK-u - pregled se nalazi u Prilogu broj 5, na strani 78.

CRTA-GnS aplikacija „Da li je neko glasao umesto vas?“

Nakon izbornog dana Posmatračkoj misiji CRTA-GnS javio se veliki broj građana koji imaju pravo glasa a nisu glasala na izborima za predsednika Republike izražavajući sumnju da je u njihovo ime glasalo drugo lice. Osim toga, budući da je veliki broj preminulih lica i dalje upisan u birački spisak, posmatračkoj misiji obraćali su se i njihovi srodnici želeći da znaju kako mogu da utvrde da li je umesto njih neko glasao.

Kako bi građanima olakšala postupak dobijanja informacije od Republičke izborne komisije (RIK) o tome da li postoji svojeručni potpis pored imena i prezimena u izvodu iz biračkog spiska na biračkom mestu za koje se nalaze u izvodu iz biračkog spiska. CRTA-GnS je pokrenula aplikaciju RIK.GrađaniNaStrazi.rs putem koje Zahtev za ostvarivanje prava u vezi sa obradom podataka o ličnosti može da se popuni ličnim podacima ili podacima preminule osobe čiji je podnosilac zakonski naslednik.

Korisnici aplikacije su informisani kroz aplikaciju o tome da RIK ima rok od 30 dana od dana predaje Zahteva da im dostavi traženu informaciju, i poučeni o pravu da izjave žalbu Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti u slučaju da RIK ne odgovori u roku od 30 dana ili da odgovor na njihov zahtev bude negativan.

CRTA-GnS nema podatak o tome koliko je lica Zahtev dostavilo RIK-u (usled nemogućnosti da se zahtev podnosi elektronskim putem, što je jedna od CRTA-GnS preporuka za unapređenje efikasnosti rada RIK-a), ali o velikom interesovanju za ovo pitanje govori činjenica da je sa pomenute aplikacije Zahtev preuzet 198 puta.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE IZBORNOG PROCESA

OPŠTE PREPORUKE

Osim specifičnih preporuka koje ukazuju na potrebu da se unaprede nedostaci trenutno važećeg izbornog sistema, CRTA-GnS predlaže i set opštih preporuka za uspostavljanje kvalitetnijeg, fer i slobodnog izbornog procesa u Srbiji.

Pre svega, stoji preporuka da se izborna zakonodavstva kodifikuje u jedinstveni izborni zakon koji bi na jednom mestu obuhvatio odredbe koje sa jedne strane čine celokupno pozitivno izborna zakonodavstva, a sa druge strane odredbe iz drugih zakona koje se neposredno odnose na izborni proces. Ovakav način objedinjavanja izborne materije u jedinstven zakon, bio bi od značaja za ostvarenje pravne sigurnosti u oblasti izbornog prava.

U cilju ravnopravnosti svih učesnika u izbornom procesu potrebno je izdvojiti posebne etape u izbornom procesu. Izmjenama zakona potrebno je razgraničiti posebne procese koji se vode do izbornog dana. Takođe, ovakvim rešenjem rad izborne administracije bio bi efikasniji i u mnogome olakšan.

CRTA-GnS ukazuje i na to da je, u skladu sa najboljom uporednom praksom, neophodno regulisati zakonom položaj kratkoročnih i dugoročnih posmatrača. Na ovaj način, akreditovanim organizacijama bilo bi omogućeno kvalitetnije i sveobuhvatnije praćenje izbornog procesa kao i kontinuirano angažovanje posmatrača i posmatračkih misija.

Osim toga, izbori na Kosovu* održavaju po proceduri propisanoj posebnim uputstvom koja odstupa od pravila propisanih Zakonom o izboru narodnih poslanika, iako zakon takva odstupanja ne dopušta. Neodrživost ovog rešenja izražena je u presudi Ustavnog suda⁵⁴ i morala bi da podstakne nadležne organe da pristupe pronalaženju dugoročnog rešenja koje ne bi dovodilo u pitanje zakonitost izbora na Kosovu*.

Bitno je istaći i da je u izbornom procesu 2017. godine, od dana raspisivanja izbora do njihovog sprovođenja prošlo 30 dana, što je minimum koji Zakon o izboru predsednika dozvoljava. Kako je u praksi ovako kratak rok za posledicu imao skraćivanje rokova za brojne druge radnje koje se u izbornom procesu sprovode i potencijalno ugrozio ostvarivanje kako pasivnog tako i aktivnog biračkog prava CRTA-GnS smatra da je potrebno izjednačavanje minimalnog roka za trajanje izborne kampanje sa rokovima koji su predviđeni Zakonom o izboru narodnih poslanika (45-60 dana kampanje).

#1 - Sistematizovati izbornu pravnu materiju kroz jedinstven izborni zakon

Nadležni: Ministarstvo pravde i NSRS

Usvojiti jedinstveni izborni zakon koji bi objedinio i sistematizovao izbornu pravnu materiju koja se sada nalazi u više zakona: Zakonu o izboru narodnih poslanika, Zakonu o izboru predsednika Republike i Zakonu o lokalnim izborima, ali i delom u Zakonu o opštem upravnom postupku, Zakonu o političkim strankama, Zakonu o finansiranju političkih aktivnosti i Zakonu o Agenciji za borbu protiv korupcije.

#2 - Razdvojiti proces predaje kandidatura i zvaničnog početka izborne kampanje

Nadležni: Ministarstvo pravde i NSRS

Izmjenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika i Zakona o izboru predsednika Republike trebalo bi razdvojiti proces predaje kandidature i prikupljanja potpisa od same kampanje, tako da kampanja zvanično počinje tek kada RIK usvoji zbirnu izbornu listu (kada bude poznata lista kandidata/izbornih lista). Predaja izbornih lista bi bila poseban proces koji traje odvojeno od izborne kampanje (trajanje od 30 do 60 dana) i traje određeno vreme (30 dana). Ravnopravnost svih učesnika u kampanji je razlog za realizaciju ove preporuke. Dok traje predaja izbornih lista, bile bi zabranjene sve aktivnosti u okviru vođenja predizborne kampanje.

#3- Regulisati položaj posmatrača kao zakonsku kategoriju

Nadležni: Ministarstvo pravde, MDULS, NSRS i RIK⁵⁵

Dopuniti Zakon o izboru narodnih poslanika i Zakon o lokalnim izborima tako da se normira položaj posmatrača, kako kratkoročnih tako i dugoročnih posmatrača (posmatrača izborne kampanje i aktivnosti izborne administracije).

#4 - Sprovoditi izbore na Kosovu* u skladu sa Zakonom i odlukama Ustavnog suda

Nadležni: Ministarstvo pravde, NSRS, RIK i Ustavni sud

Kroz otvoren dijalog i debatu ustanoviti kvalitetno rešenje, izbornim zakonodavstvom, za sprovođenje izbora na teritoriji Kosova*, koje će uvažiti Odluku Ustavnog suda iz 2016. godine. S tim u vezi, potrebno je formirati

⁵⁴ [Vest na sajtu Ustavnog suda](#)

⁵⁵ Institucije nadležne za sprovođenje preporuka

mešovitu radnu grupu sa predstavnicima: Ministarstva pravde, RIK, Ustavnog suda, Kancelarije za KiM i predstavnika civilnog društva, koja bi imala zadatak da sačini predlog rešenja koje reguliše organizovanje i sprovođenje izbornog procesa na Kosovu*. Takvo rešenje bi kasnije svoje mesto našlo i u Zakonu o izboru narodnih poslanika.

#5 - Izjednačiti rokove za sprovođenje izbora

Nadležni: *Ministarstvo pravde i NSRS*

Izmeniti i dopuniti Zakon o izboru predsednika Republike - čl 4 stav 5, tako da glasi "Od dana raspisivanja izbora, do dana glasanja ne može proteći manje od 45 dana ni više od 60 dana."

#6 - Uvesti kratke rokove za odlučivanje Agencije i REM po prijavama

Nadležni: *Minisartstvo pravde, NSRS i Agencija i REM*

Kako bi kontrola predizborne kampanje bila delotvorna neophodno je propisati kratke rokove u kojima Agencija za borbu protiv korupcije i Regulatorno telo za elektronske medije (REM) u toku kampanje postupaju po prijavama, što je moguće uraditi kroz dopune Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije i Zakona o elektronskim medijima.

PRIGOVORI RIK-U

I pored činjenice da su izborni procesi pod sve većom lupom javnosti, kao i da raste nepoverenje građana u izborni proces, to se ne odražava kroz povećanje broja prigovora podnetih povodom nepravilnosti na sam izborni dan RIK-u (2016. bilo je 65 prigovora, a 2017. 49 prigovora).

CRTA-GnS prepoznala je kratke rokove za podnošenje prigovora kao jedan od glavnih uzroka zbog kojeg se birači uzdržavaju od zaštite svog izbornog prava. Pored toga, podnošenje prigovora elektronskim putem do sada nije bilo moguće u postupku zaštite izbornog prava, što ovaj postupak čini komplikovanim za birače. Budući da novi Zakon o upravnom postupku (ZUP), koji će u celosti stupiti na snagu 1. juna 2017, poznaje ovakav način podnošenja podnesaka, znači da će ubuduće i prigovori RIK-u, odnosno žalbe Upravnom sudu moći da se podnose u elektronskoj formi (uz kvalifikovani elektronski potpis).

Sa stanovišta ocene dokaza od strane RIK-a u postupku po prigovorima, potrebno je istražiti mogućnost pribavljanja drugih dokaznih materijala, kako Zapisnik o radu biračkog odbora ne bi bio jedini validan dokaz nepravilnosti. S tim u vezi potrebno je omogućiti i stranci koja je podnela prigovor da prisustvuje sednici RIK-a kada je njen prigovor na dnevnom redu. Takođe, potrebno je razmotriti da li su postojeći zakonski okviri za ponavljanje glasanja, potrebni i dovoljni za zakonito sprovođenje izbora, te otvoriti prostor izbornim komisijama da u vezi sa nepravilnostima za koje saznaju mimo prigovora ovlašćenih lica postupaju po službenoj dužnosti.

Pored toga, značajno je da postupke ocene zakonitosti i ustavnosti opštih akata RIK-a, Ustavni sud rešava kao svojevrstne izborne sporove, odnosno da postupanje u ovakvim slučajevima bude hitno, kako bi se obezbedilo da ustavnosudska kontrola ovih akata bude pravovremena i delotvorna.

#7 - Produžiti rok za donošenje odluka i dostavljanje prigovora

Nadležni: *Ministarstvo pravde i NSRS*

Izmeniti Zakon o izboru narodnih poslanika i to čl 95 stav 3 tako da izmenjen glasi: "Prigovor iz st. 1. i 2. ovog člana podnosi se u roku od 48 časa od časa kad je doneta odluka odnosno izvršena radnja koju podnosilac prigovora smatra nepravilnom, odnosno od časa kad je učinjen propust."

Osim toga potrebno je uskladiti rokove za odlučivanje nadležnih organa u skladu sa principima najbolje međunarodne prakse (od 2 do 5 dana). Shodno tome potrebno je npr. produžiti rokove potrebne za proglašenje kandidature ili izborne liste, za utvrđivanje konačnih rezultata, dostavljanje izbornog materijala nakon izbora, dostavljanje izvoda iz biračkog spiska, odlučivanje po prigovoru ili žalbi.

#8 - Omogućiti slanje prigovora elektronskim putem

Nadležan: *RIK*

Republička izborna komisije (RIK) treba da dozvoli slanje prigovora elektronskim putem, odnosno potrebno je da uskladi sve akte koje donosi u vezi sa izbornim procesom, sa novim Zakonom o opštem upravnom postupku

#9 - Obavezati Ustavni sud da u roku od 5 dana donese odluku o izbornim predmetima

Nadležni: *Ministarstvo pravde i NSRS*

Dopuniti Zakon o Ustavnom sudu sa odredbom koja bi obavezala Ustavni sud da u roku od 5 dana od dana podnošenja inicijative za ocenu ustavnosti ili zakonitosti opšteg akta, a koja se odnose na izbornu materiju, donese odluku.

#10 - Proširiti mogućnosti RIK-u da proaktivno utvrđuje činjenice po prigovorima*Nadležan: RIK*

Izmeniti praksu RIK tako da u postupanju po prigovorima građana, pored uvida u Zapisnike o radu biračkih odbora sa biračkih mesta, RIK istraži mogućnost pribavljanja drugih dokaznih materijala (izjave članova biračkih odbora, akreditovanih posmatrača i po potrebi zvaničnih predstavnika drugih institucija).

#11 - Ponoviti izbore u slučaju neslaganja Zapisnika o radu biračkih odbora i utvrđenog činjeničnog stanja*Nadležni: Ministarstvo pravde, MDULS i NSRS*

Dopuniti Zakon o izboru narodnih poslanika i Zakon o lokalnim izborima u pravcu obaveznog ponavljanja izbora na biračkom mestu u slučaju kada RIK ili Upravni sud utvrdi da se rezultati iz Zapisnika o radu biračkog odbora ne podudaraju sa stvarnim stanjem izbornog materijala

#12 - Omogućiti izbornim komisija postupanje po službenoj dužnosti i produžiti rokove za proglašenje konačnih rezultata*Nadležni: Ministarstvo pravde, MDULS, NSRS i Upravni sud*

U Zakon o izboru narodnih poslanika i Zakon o lokalnim izborima definisati uslove u kojima je moguće postupanje izbornih komisija po službenoj dužnosti od dana raspisivanja izbora do 5 dana nakon dana isticanja roka za uvid u izborni materijal. Pored toga potrebno je produžiti rok za proglašenje konačnih rezultata izbora (član 86 ZINP i član 44 ZLI) na 10 dana (Zakon o izboru narodnih poslanika i Zakon o izboru predsednika republike).

TRANSPARENTNOST IZBORNOG PROCESA I DOSTUPNOST PODATAKA

Izborni procesi iz 2016. i 2017. godine su pokazali nisko poverenje građana u integritet izbornog procesa. Jedan od načina da se povрати poverenje građana u izborni proces, kao i poverenje u rad institucija za sprovođenje izbora je povećanje transparentnosti celog procesa, odnosno pravovremeno objavljivanje svih relevantnih podataka u mašinski čitljivom formatu, pogodnom za dalju upotrebu. Osim toga, potrebno je, zarad potpunog i transparentnog informisanja javnosti, kao i omogućavanja efikasne kontrole, omogućiti svim građanima da prate sednice RIK uživo na sajtu RIK.

U cilju transparentnog izbornog procesa potrebno je unaprediti praksu RIK prilikom postupanja po predstavkama građana, a u vezi sa njihovim aktivnim biračkim pravom. Zbog povećanog interesovanja građana za izborni proces neophodno je unaprediti praksu RIK-a u cilju sprečavanja eventualnih zloupotreba biračkog prava i ličnih podataka građana.

#13 - Pravovremeno objavljivati preliminarne i konačne rezultate izbora po biračkim mestima na sajtu RIK-a*Nadležan: RIK*

U Odeljku Uputstva za sprovođenje izbora „Statistička obrada i objavljivanje rezultata izbora“ dodati odredbu: „Republička izborna komisija objavljuje preliminarne i konačne rezultate izbora po biračkim mestima odmah po utvrđivanju na sajtu RIK-a u CSV formatu”.

#14 - Pravovremeno objavljivati skeniranje Zapisnike o radu biračkih odbora na sajtu RIK-a*Nadležan: RIK*

U Uputstvu za sprovođenje izbora u Odeljku „Statistička obrada i objavljivanje rezultata izbora“ treba dodati odredbu: „Po objavljivanju preliminarne rezultata izbora i po prijemu Zapisnika o radu biračkih odbora sa svih biračkih mesta, zapisnici se objavljuju na sajtu Republičke izborne komisije”.

Objavljeni zapisnici bi trebalo da poseduju meta podatke ili na drugi način omogućenu pretragu zapisnika na nivou biračkih mesta.

#15 - Pravovremeno objavljivati sva dokumenta sa plenarnih i sednica radnih grupa na sajtu RIK-a*Nadležan: RIK*

Izmeniti praksu RIK kako bi svi materijali i dokumenti sa plenarnih sednica RIK i sastanaka radnih tela RIK bili objavljeni u formatu pogodnom za dalju upotrebu (npr. CSV, DOC, XLS) na sajtu RIK.

#16 - Prenositi uživo sednice RIK-a i pravovremeno objavljivati steno beleške i rezultate glasanja*Nadležan: RIK*

Unaprediti tehničke kapacitete i resurse RIK-a kako bi svaka sednica mogla da bude dostupna na sajtu RIK-a uživo. Uz prenos uživo putem interneta, potrebno je obezbediti i arhivu snimaka koji će biti dostupni na sajtu RIK-a. Osim toga potrebno je dopuniti Poslovnik o radu RIK-a odredbom koja predviđa objavljivanje

stenograma sa svake sednice RIK-a na sajtu RIK-a, kao i rezultata glasanja u formatu pogodnom za dalju upotrebu (npr. CSV, DOC, XLS).

#17 - Omogućiti proveru upotrebe ličnih podataka po zahtevu birača

Nadležan: RIK

Izmeniti praksu postupanja RIK-a u pravcu omogućavanja biračima da po zahtevu izvrše uvid u izvod iz biračkog spiska i/ili u druge dokumente u kojima se navode lični podaci građana.

#18 - Unaprediti interni sistem za dostavljanje materijala za sednice RIK-a

Nadležan: RIK

Standardizovati proces, rokove i format dostavljanja materijala za sednice i sastanke članovima RIK i akreditovanim posmatračima kroz dopunu Poslovnika o radu RIK.

AŽURNOST BIRAČKOG SPISKA

Iako postojeći propisi daju dovoljan zakonski okvir za tačnost i ažurnost biračkog spiska, pokazalo se da je potrebno uložiti dodatne napore kako bi i u praksi birački spisak bio pouzdan i kako bi svi građani koji su upisani u birački spisak mogli da ostvare svoje biračko pravo. Još jedan od problema koji je evidentiran jeste neažurno uklanjanje preminulih lica iz biračkog spiska. U tom smislu potrebno je uspostaviti bolju koordinaciju između matičnih službi, službi nadležnih za evidenciju prebivališta i službi nadležnih za vođenje biračkog spiska, te dosledno primeniti kaznene mere za one koji se ne pridržavaju odredbi propisanih Zakonom o matičnim knjigama, Zakonom o prebivalištu i boravištu građana i Zakonom o jedinstvenom biračkom spisku.

U cilju uspostavljanja poverenja građana u birački spisak i izborni proces, potrebno je sprovesti otvoren dijalog svih institucija u cilju ažuriranja i unapređenja kvaliteta podataka u biračkom spisku, uz učešće zainteresovane javnosti.

#19 - Ažurirati birački spisak

Nadležni: MUP, MDULS, RIK i organizacije civilnog društva

Oformiti stručnu radnu grupu koju bi činili svi relevantni akteri sa ciljem unapređenja mehanizma za redovno i sveobuhvatno ažuriranja i reviziju biračkog spiska. Navedena radna grupa bi imala za cilj da utvrdi najbolja rešenja koja će obezbediti kvalitetno ažuriranje biračkog spiska i stabilnu i redovnu komunikaciju između svih relevantnih državnih organa i službi.

#20 - Objaviti na sajtu MDULS informacije o procesu ažuriranja biračkog spiska

Nadležan: MDULS

Potrebno je da MDULS na svom sajtu objavi informacije o toku procesa unosa promena, održavanja i ažuriranja biračkog spiska, nadležnostima rukovaoca biračkim spiskom i pravima građana u pogledu prijave izmena podataka u biračkom spisku, kao i kontakt detalje lica zaduženog za birački spisak u MDULS.

#21 - Organizovati kontinuiranu obuku za službenike koji ažuriraju birački spiskak

Nadležni: MDULS, Služba za upravljanje kadrovima i organizacije civilnog društva

Kreirati i organizovati treninge za sve zaposlene u MDULS i jedinicama lokalne samouprave koji ažuriraju jedinstveni birački spiskak u cilju sprečavanja eventualnih problema u ažuriranju ili revizije biračkog spiska.

#22 - Unaprediti nadzor nad radom lica koja rukuju biračkim spiskom

Nadležni: MDULS i Upravni inspektorat

Unaprediti postupanje Upravnog inspektorata u pravcu redovnog i vanrednog upravnog nadzora rada službenika koji učestvuju u procesu ažuriranja biračkog spiska.

#23 - Unaprediti koordinaciju između matičnih službi i službi nadležnih za birački spisak

Nadležni: MDULS i Upravni inspektorat

Potrebna je bolja koordinacija između matičnih službi i službi nadležnih za vođenje biračkog spiska, kao i dosledna primena kaznenih odredbi prema odgovornom licu u organu nadležnom za ažuriranje biračkog spiska, ako ne obezbedi njegovu tačnost i ažurnost, u skladu sa Zakonom o jedinstvenom biračkom spisku.

#24 - Olakšati proceduru građanima za ažuriranje podataka u biračkom spisku

Nadležni: MDULS, JLS

U tom smislu, potrebno je da MDULS ali i sve lokalne samouprave objave obrazac za upis u birački spisak na svojim internet stranicama i obaveste građane o mogućnostima da popunjen obrazac sa kopijom validnog ličnog dokumenta pošalju i elektronski.

EFIKASNIJI RAD RIK-A

Rad Republičke izborne komisije je i ove godine izazvao različite ocene aktera, ali i celokupne javnosti, posebno u smislu sastava, donošenja odluka i nezavisnosti.

Iz tog razloga, treba razmotriti reformisanje RIK-a u formu koja će unaprediti samostalnost i nezavisnost ovog organa za sprovođenje izbora. Imajući u vidu praksu održavanja izbora u Republici Srbiji, kao i obim i vrstu poslova sa kojom se susreću organi za sprovođenje izbora, **potrebno je profesionalizovati RIK**. Takođe, potrebno je proširiti opis koji definiše kakve kvalifikacije moraju imati članovi RIK-a u pravcu definisanja kvalifikacija koje se odnose na profesionalnost, etičnost i iskustvo rada u državnim institucijama.

U cilju primene načela nezavisnosti i nepristrasnosti i većem poverenju građana u izborni proces potrebno je definisati jasan odnos između Republičke izborne komisije i gradskih i opštinskih izbornih komisija po principu direktne hijerarhije. Jedna od preporuka je i ukidanje radnih tela RIK-a i preuzimanje nadležnosti i obaveza od strane opštinskih i gradskih izbornih komisija u cilju kvalitetnijeg sprovođenja zadataka u restriktivnim rokovima.

#25 - Reformisati RIK u nezavisni i profesionalni organ za sprovođenje izbora

Nadležni: Ministarstvo pravde i NSRS

Budući da je sastav RIK-a fundamentalno značajan za rad te institucije, CRTA-GnS smatra da je neophodno sprovesti sistemsku i sistematičnu promenu načina izbora članova RIK-a kako bi se u punoj meri obezbedila nezavisnost i nepristrasnost u odlučivanju.

Izmeniti Zakon o izboru narodnih poslanika u pravcu definisanja RIK-a kao profesionalnog organa za sprovođenje izbora. Osim toga potrebno je izmeniti i dopuniti Zakon kako bi definisao uslove i kriterijume koji svaki član RIK treba da ispuni. S druge strane u cilju poštovanja načela nezavisnosti potrebno je definisati uslove i kriterijume koji su potrebni da ispune budući članovi RIK-a.

Ovako formiran RIK bi bio stalno telo, sa nadležnostima i u organizovanju i sprovođenju izbora i na lokalnom nivou, kao i u obuci stalnog sastava biračkih odbora.

#26 - Urediti zakonom uvid u vreće sa izbornim materijalom

Nadležni: Ministarstvo pravde, MDULS, Upravni sud i NSRS

Izmeniti i dopuniti Zakon o izboru narodnih poslanika i Zakon o lokalnim izborima odredbom koja bi propisivala da je izborna komisija (RIK i OIK/GIK) ovlašćena da vrši uvid u vreće sa izbornim materijalom u slučajevima kada je prethodno utvrđeno postojanje logičko računskih grešaka u zapisnicima o radu biračkih odbora.

#27 - Reorganizovati sistem izborne administracije

Nadležni: Ministarstvo pravde, MDULS, RIK i NSRS

Izmeniti Zakon o izboru narodnih poslanika i Zakon o lokalnim izborima na način u kome bi se propisala hijerarhijska struktura između izbornih organa. Prema novoj strukturi RIK bi bio organ koji je neposredno nadređen opštinskim i gradskim izbornim komisijama. S tim u vezi potrebno je ukinuti radna tela RIK jer bi njihovu ulogu preuzele lokalne izborne komisije.

RAD BIRAČKIH ODBORA

Trenutna obaveza održavanja obuke članovima biračkih odbora je predviđena Uputstvom za sprovođenje izbora. CRTA-GnS smatra da je ovu obavezu potrebno zakonski definisati zato što trenutni način sprovođenja obuka i njihovi efekti ne daju očekivane rezultate u praksi. Naime, trenutni način sprovođenja obuka se vrši u jako kratkim rokovima (nekoliko dana pred izbore) i od strane veoma ograničenog broja ljudi. I pored napora koje je RIK preduzeo u izbornom procesu 2017. godine u smislu boljeg organizovanja edukacija, postoji potreba za preciznijim i detaljnijim regulisanjem ove obaveze, kao i primene najbolje međunarodne prakse.

Sistematska edukacija, ali i testiranje, članova biračkog odbora koja bi bila propisana Zakonom o izboru narodnih poslanika je prepoznata kao važna preporuka čije realizovanje može doprineti kvalitetnijem radu stalnog i proširenog sastava biračkih odbora u narednim izbornim ciklusima. Novim pravilima, član stalnog sastava može biti samo osoba koja je prošla obuku i uspešno uradila test.

Izborni proces 2016. godine je stavio u prvi plan praksu prepravljavanja/parafiranja Zapisnika o radu biračkih odbora od strane RIK i koordinatora RIK. Ono što donekle baca senku na izborni proces 2017. godine jeste prepravljavanje/parafiranje Zapisnika o radu i od strane predsednika biračkog odbora i posle javnog isticanja zapisnika na biračkom mestu. Potrebno je ukinuti ovakvu praksu zbog nemogućnosti da se utvrde legitimni preliminarni, a kasnije i konačni rezultati izbora, kao i zbog činjenice da se građani/birači dovode u zabludu - u slučaju naknadnog parafiranja, menjaju se zapisnici o radu biračkih odbora i činjenično stanje u njima ne

odgovara onome koje je javno istaknuto.

#28 - Zakonom uvesti obavezne obuke i testiranja članova biračkog odbora

Nadležni: Ministarstvo pravde, NSRS i RIK

Dopuniti član 34 Zakona o izboru narodnih poslanika, u kome su propisana ovlašćenja RIK-a, sa novim ovlašćenjem da u predizbornom procesu obavezno organizuje obuku članova biračkih odbora o pravilima i procedurama za rad biračkog odbora. Naročito je važno uvesti sistem testiranja kandidata za članove stalnog sastava biračkog odbora kojim se doprinosi većem kapacitetu BO da sprovede izbore.

#29 - Usvojiti Pravilnik za edukatore za obuku članova biračkih odbora

Nadležan: RIK

Porebno je da RIK kao podzakonski akt usvoji Pravilnik o procedurama i kriterijumima za izbor i angažovanje konsultanata, trenera i edukatora za obuku članova biračkih odbora. Usvajanje Pravilnika je potrebno kako bi obuka biračkih odbora bila sprovedena od strane nezavisnih eksperata u oblasti izbornog zakonodavstva.

#30 - Zabraniti naknadne izmene Zapisnika o radu biračkih odbora

Nadležan: RIK

U Pravilniku o radu biračkih odbora navesti: Naknadne izmene zapisnika o radu biračkih odbora od strane članova biračkih odbora nakon javnog objavljivanja primerka zapisnika nisu dozvoljene.

GLASANJE U INOSTRANSTVU

Na proteklim predsedničkim izborima za glasanje u inostranstvu otvoreno je 53 biračka mesta u 32 države, na kojima je pravo glasa moglo ostvariti 11.590 birača. Da bi glasali u inostranstvu, ovi birači su prethodno podneli zahtev za upis u birački spisak da će glasati u inostranstvu. Potrebno je primeniti manje restriktivne metode glasanja u inostranstvu a u cilju omogućavanja svim državljanima Republike Srbije da ostvare svoje aktivno biračko pravo. Očekujući dva izborna kruga, značajan broj birača bio je u dilemi da li bi na ponovljenom glasanju (tzv. drugi krug) mogli da glasaju po mestu prebivališta u Srbiji ako su u prvom krugu glasali po mestu boravišta u inostranstvu i obrnuto. Imajući u vidu da pozitivne pravne norme daju dovoljno osnova za promenu mesta glasanja između dva izborna kruga, potrebno je izmeniti praksu MDULS i RIK i omogućiti i tim biračima da ostvare svoje izbornu pravo.

#31 - Liberalizovati uslov za otvaranje biračkog mesta u inostranstvu

Nadležni: RIK, MSP, Ministarstvo pravde i NSRS

Izmeniti Zakon o izboru narodnih poslanika tako da postoji obaveza da na dan održavanja izbora bude otvoreno za glasanje svako diplomatsko-konzularno predstavništvo Republike Srbije u inostranstvu. Osim toga potrebno je izmeniti i Uputstvo za sprovođenje izbora - član 53. kako bi bilo moguće da u inostranstvu budu otvorena biračka mesta u Ambasadama i konzulatima bez ograničenja u broju prijavljenih birača.

#32 - Omogućiti promenu mesta glasanja između dva kruga glasanja na predsedničkim izborima

Nadležni: RIK, MDULS, JLS

Izmeniti praksu MDULS i lokalnih samouprava kako bi građanima bilo omogućeno da promene svoje biračko mesto između prvog i drugog kruga predsedničkih izbora, shodno izmeni mesta boravka.

ZLOUPOTREBA JAVNIH RESURSA I FUNKCIONERSKA KAMPANJA

Na polju korišćenja javnih resursa u predizbornoj kampanji neophodno je da se zakonodavstvo Republike Srbije usaglasi sa međunarodnim standardima i primerima dobre prakse.

U cilju zabrane zloupotrebe javnih resursa za potrebe političke kampanje potrebno je jasnije definisati anti-korupcijske propise kako bi bila sprečena dalja zloupotreba novca poreskih obveznika tokom budućih izbornih procesa. S tim u vezi neophodno je radi ravnopravnosti učesnika u izbornoj trci ukinuti mogućnost funkcionerske kampanje koja je sve više prisutna u izbornim procesima.

Na kraju, potrebno je uspostavljanje efikasnog mehanizma praćenja i pravovremenog reagovanja u slučajevima korišćenja javnih resursa tokom predizborne kampanje, a sve u cilju jednakog tretmana svih učesnika izbornog procesa.

Najveći broj prijava podnetih Agenciji i veliki broj onih podnetih REM-u tokom predizborne kampanje odnosili su se upravo na zloupotrebu javnih resursa i vođenje funkcionerske kampanje. Iako su podnosioci prijava ukazivali na brojne primere kršenja člana 29 Zakona o agenciji za borbu protiv korupcije kojim je propisano da funkcioner ne može da koristi javne resurse i skupove na kojima učestvuje i susrete koje ima u svojstvu funkcionera, za promociju političkih stranaka, odnosno političkih subjekata te da je funkcioner dužan da uvek

nedvosmisleno predoči sagovornicima i javnosti da li iznosi stav organa u kojem vrši javnu funkciju ili stav političke stranke, na osnovu malobrojnih odluka koje su ova dva tela donela povodom podnetih prijava, ispostavilo se da kršenja propisa nije bilo.

Kako bi se sprečilo diskreciono odlučivanje nadzornih organa od slučaja do slučaja, a u skladu sa preporukama Venecijanske komisije i primerima iz uporednih zakonodavstava, potrebno je relevantnim propisima izričito zabraniti funkcionerima da u toku predizborne kampanje pokreću projekte koji se finansiraju iz budžetskih sredstava (započinjanje izgradnje dečijeg igrališta i sl.) o čemu je u preporukama već bilo reči. Potrebno je i zabraniti funkcionerima učešće na skupovima koja tokom izborne kampanje organizuju organi vlasti, uključujući tu i dobrotvorne aktivnosti finansirane iz budžeta, osim kada je nedvosmisleno stavljeno do znanja da je reč o aktivnosti koju sprovodi politička stranka odnosno kandidat koji učestvuje u kampanji.

#33 - Bliže odrediti pojam javnih resursa i adekvatnih sankcija u Zakonu o agenciji za borbu protiv korupcije

Nadležni: Ministarstvo pravde, NSRS i Agencija za borbu protiv korupcije

Potrebno je preciznije definisati pojam javnih resursa u okviru Zakona o agenciji za borbu protiv korupcije. Ovako definisani pojam bi ujedno bio u skladu sa najboljom uporednom praksom u kontekstu sprečavanja zloupotrebe javnih resursa i javnih funkcija. Na ovaj način bilo bi omogućeno dosledno sprovođenje člana 29 Zakona i ujedno postojala bi adekvatna zakonska osnova za izricanje sankcija. Osim postojećih novčanih kazni treba razmotriti povećanje istih kao i disciplinske mere, što je takođe moguće dopunom Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije.

#34 - Definirati koje aktivnosti se mogu uvrstiti u troškove izborne kampanje

Nadležni: Ministarstvo pravde, NSRS i Agencija za borbu protiv korupcije

Dopuniti član 23 Zakona o finansiranju političkih aktivnosti sa konkretnim slučajevima koji propisuju koje vrste aktivnosti se mogu podvesti pod trošak izborne kampanje. Imajući u vidu da Zakon predviđa vrste troškova koji podrazumevaju trošak redovnog rada političkog subjekta, potrebno je isto normirati vrste troškova izborne kampanje.

#35 - Uvesti sankciju za zloupotrebu imovine, imena i aktivnosti javnih preduzeća u političke svrhe

Nadležni: Ministarstvo pravde, NSRS i Agencija za borbu protiv korupcije

Predvideti, kroz dopunu Zakona o javnim preduzećima, sankciju za političke subjekte i odgovorna lica u javnom preduzeću u slučaju povrede člana 70 Zakona o javnim preduzećima koji propisuje zabranu korišćenja imovine, aktivnosti, imena i vizuelnog identiteta javnog preduzeća u svim aktivnostima vezanim za političke stranke i izborne kampanje, kao i svaka druga upotreba javnih preduzeća u političke svrhe;

#36 - Zabraniti učestvovanje svih državnih funkcionera u izbornoj kampanji

Nadležni: Ministarstvo pravde, NSRS i Agencija za borbu protiv korupcije

Izmeniti zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije tako da svim državnim funkcionerima i nameštenicima bude zabranjeno da tokom trajanja izborne kampanje učestvuju na javnim okupljanjima koja imaju za povod započinjanje izgradnje ili puštanje u upotrebu objekata koji su izgrađeni sredstvima iz budžeta ili javnih fondova, ili od strane drugih pravnih lica koja raspolazu državnim kapitalom. U slučaju kršenja ove pravne norme potrebno je predvideti odgovarajuće prekršajne kazne za državne funkcionere i nameštenike.

#37 - Agencija da koristi zakonska ovlašćenja po službenoj dužnosti u cilju zaštite javnog interesa

Nadležni: Agencija za borbu protiv korupcije

Neophodno je izmeniti praksu Agencije za borbu protiv korupcije kako bi postupanje Agencije bilo u skladu sa zakonskim ovlašćenjima i primerima najbolje međunarodne prakse. Imajući u vidu da Agencija, na osnovu relevantnih propisa, ima mogućnost da pokreće postupke u slučaju kršenja zakona i po službenoj dužnosti potrebno je da dobijeno zakonsko ovlašćenje primenjuje u praksi. Naime, tokom izbornog ciklusa Agencija imenuje posmatrače koji su fokusirani na praćenje izborne kampanje, s toga je neophodno da u slučaju kršenja zakona Agencija pokreće postupke i izriče mere odmah tokom izbornog ciklusa, a ne eventualno nakon završetka izbornog procesa. Isto tako potrebno je periodično objavljivati nalaze i izveštaje tokom posmatranog perioda izborne kampanje.

PRITISCI NA BIRAČE

Različite vrste pritisaka na birače od strane kandidata/učesnika na izborima predstavljaju sve veći problem u izbornom procesu. U tom smislu, preporuke Venecijanske komisije⁵⁶ predviđaju da državni organi mogu sačiniti

⁵⁶ <http://www.osce.org/odihr/elections/227506?download=true>, str. 10. „Where necessary, public authorities could make clear

jasna uputstva koja bi predviđala da se nikakav pritisak na službenike neće tolerisati, da niko ne treba da strahuje za svoje zaposlenje zbog toga što podržava ili ne podržava određenog kandidata ili političku stranku, te da službenici moraju uživati zaštitu od bilo kakvog zastrašivanja ili pritiska.

#38 - Uvesti zakonsku zabranu pritiska na zaposlene u javnim preduzećima i javnoj upravi

Nadležni: Ministarstvo pravde, MDULS i NSRS

Dopunom Zakona o javnim preduzećima i dopunom Zakona o lokalnoj samoupravi uvesti zabranu pritiska na zaposlene u javnoj upravi i javnim preduzećima, kao i obavezati javnu upravu i javna preduzeća da svojim internim aktima dodatno propišu sankcije za slučajeve pritiska na zaposlene.

EFIKASNA REGULACIJA MEDIJA

Regulatorno telo za elektronske medije (REM) je i pre izbora najavilo da neće prikupljati statističke podatke o proporciji zastupljenosti pojedinih kandidata u reklamama i informativnom programu. Nisu donete nikakve posebne regulative ili uputstva u pogledu praćenja predsedničkih izbora. REM je, prema izjavama članova Saveta, suzio svoj rad na postupanje, tj. odlučivanje isključivo po prijavama građana.

Prema Zakonu o elektronskim medijima REM ima jasnu obavezu da vodi računa da ne dođe do narušavanja principa jednake zastupljenosti učesnika izbora u medijima. Istovremeno, ponašanje Saveta REM-a ukazuje na to da ova institucija nije želela da iskoristi sve kapacitete koji su joj stajali na raspolaganju da bi vršila svoju zakonom predviđenu dužnost.

Pomenuti zakon uvodi obavezu REM-a u pogledu zaštite principa jednake zastupljenosti u medijima, ali bliže ne određuje na koji način će taj princip biti zaštićen, što su pojedini zvaničnici REM-a javno iskoristili kao izgovor da se REM ne meša u svoj posao regulatora. Upravo zbog toga postoji potreba da se odrede precizniji načini, tj. aktivnosti koje REM mora preduzeti kako bi u punom kapacitetu vršio zakonom predviđenu funkciju. CRTA-GnS smatra da Zakon o elektronskim medijima u tom smislu treba dopuniti i precizirati da bi se ovakva praksa REM-a onemogućila.

Tokom predizbornog perioda je, takođe, primećena praksa Saveta REM-a da pri odlučivanju o prijavama građana ne uzima u obzir izveštaj Stručne službe zadužene za nadzor i praćenje rada emitera, i po pravilu se u takvim slučajevima donosi odluka da nema osnova za pokretanje postupka/ili da prekršaj ne postoji. Ovakav način odlučivanja dodatno budi sumnje javnosti u objektivno, profesionalno i odgovorno postupanje članova Saveta REM-a.

Prijave u kojima je kao osnov navedena povreda opšteg interesa, REM je prema Pravilniku o radu dužan da razmotri, ali ne i da po njima postupa (čl 5 stav 3 Pravilnika), odnosno da „navode uzme u obzir prilikom pokretanja postupka po službenoj dužnosti“. Ovo u praksi znači da bi navodi iz prijave u kojima se ukazuje na povredu opšteg interesa trebalo da budu ispitani u smislu prikupljanja dodatnih informacija od emitera. Tek posle toga, REM odlučuje da li će pokrenuti postupak za utvrđivanje odgovornosti emitera, ili ne.

Zakonom niti bilo kojim drugim pravnim aktom nije propisana obaveza REM-a da pokreće postupak u slučajevima kada je u prijavi naveden kao osnov „povreda opšteg interesa“, već samo da je u obavezi da zatraži izjašnjenje emitera po navodima iz prijave. Na osnovu izjašnjenja emitera i na osnovu pregleda sadržaja, REM pokreće postupak ili odlučuje da nema elemenata za pokretanje postupka i o tome onda obaveštava podnosioca prijave. Ovakvo zakonsko rešenje u praksi je dovelo do toga da REM postupa isključivo kao posrednik između emitera i građana, što je daleko od početne zamisli zakonodavca da REM štiti javni interes i reguliše rad elektronskih medija.

Imajući u vidu prethodno opisan način rada i odlučivanja REM-a koji nije doprineo efikasnom vršenju zakonom poverenih dužnosti, CRTA-GnS predlaže sledeće:

#39 - Obavezati REM na izveštavanje javnosti o radu emitera tokom i nakon predizborne kampanje

Nadležni: REM, Ministarstvo kulture i informisanja, NSRS

Uvesti obavezu REM-u da periodično, preporučeno na svake dve nedelje tokom trajanja kampanje, izdaje pisane izveštaje o praćenju i analizi rada elektronskih medija tokom predizborne kampanje. Izveštaji moraju sadržati nalaze stručne službe REM-a u vezi sa ravnomernom zastupljenošću kandidata, odnosno izbornih lista

statements and issue written instructions that no pressure on civil servants will be tolerated and that no civil servant or citizen should fear for their employment or social services as a result of supporting or not supporting any political party or candidate. Civil servants should accordingly benefit from protection against any intimidation or pressure. Civil servants as well as their relatives should be protected against (hidden) sanctions, pressure or intimidation when they disclose an alleged fraud or misuse of administrative resources. If the law does not protect whistleblowers in general, there should be specific rules in the context of electoral processes.”

u medijima, izveštavanja medija o aktivnostima kandidata, evidenciju javnih nastupa izbornih aktera u ulozi državnih funkcionera i kandidata, kao i druge važne aspekte rada medija koji mogu imati uticaj na objektivno i sveobuhvatno informisanje građana o kandidatima i izbornim programima.

Dalje, REM-u treba uvesti obavezu da najkasnije u roku od mesec dana od proglašenja konačnih rezultata objavi konačan izveštaj o radu elektronskih medija tokom izborne kampanje.

#40 - Uvesti obavezu pisanja obrazloženja Odluka za prijave povrede opšteg interesa

Nadležni: REM

Uvesti obavezu REM-a da na osnovu svake prijave u kojoj se ukazuje na povredu opšteg interesa izradi obrazloženi izveštaj o prijemu prijave, kako bi se dobilo obrazloženje stava REM-a po datoj prijavi – promena REM-ovog Pravilnika o načinu izricanja mera pružaocima medijskih usluga.

#41 - Uvesti obavezu uključivanja izveštaja stručne službe za nadzor i analizu u obrazloženje

Nadležni: REM

Uvesti obavezu REM-a da u obrazloženju, obaveštenju ili odluci navede i izveštaj stručne službe za nadzor i analizu koja direktno obavlja poslove praćenja programa emitera.

#42 - Uvesti jasne indikatore za procenu rada Saveta REM-a

Nadležni: NSRS

Dopuniti Zakon o elektronskim medijima tako što će se u okviru godišnjeg izveštavanja o radu REM-a uvesti i obaveza izveštavanja o ispunjenosti indikatora uspešnosti rada Saveta REM-a. Ovakvo zakonsko rešenje, u smislu dopune obaveznog godišnjeg izveštaja REM-a, može dati argumentovan osnov Narodnoj skupštini za procenu i ocenu rada članova Saveta REM-a. U pogledu poverenja celokupne javnosti, ovakvo rešenje može doprineti porastu poverenja u instituciju REM-a.

O CRTI

CRTA je organizacija civilnog društva koja zajedno sa građanima utiče na povećanje otvorenosti i odgovornosti institucija i javnih funkcionera kroz praćenje njihovog rada. U svom zalaganju za primenu koncepta odgovornog ponašanja u društvu CRTA razvija različite mehanizme za praćenje i procenu stepena otvorenosti institucija i odgovornosti nosilaca vlasti, pre svega kroz upotrebu novih tehnologija i inovativnih tehnoloških rešenja. CRTA istražuje i edukuje građane i donosiocce odluka o konceptu transparentnosti i odgovornosti, i zastupa njihovu primenu kao osnovnih vrednosti demokratskog društva.

Cilj posmatračke misije CRTA-GnS u toku izborne kampanje 2016. godine je da efikasno isprati i analizira primenu zakona i međunarodnih standarda tokom pripreme i sprovođenja izbora, informiše građane o kvalitetu i demokratičnosti izbornog procesa i dešavanja tokom kampanje, i obezbedi brzu reakciju na kršenja izbornih procedura i procesa u lokalnim sredinama širom Srbije.

+381 11 24 000 62

office@crtars

www.crtars i www.gradjaninastrazi.rs

@nastrazi i @crtars

PRILOG 1 – PRIKAZ PRIJAVA REM-U

REGULATORNO TELO ZA ELEKTORNSKE MEDIJE				
- Prikaz primljenih prijava				
DATUM	PODNOŠILAC PRIJAVE	EMITER	DELO	ODLUKA
16.3.2017.	Pokret Dveri	RTS, RTV	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Neosnovana
20.3.2017.	Pokret Dosta je bilo	RTS	Neravnomerna zastupljenost kandidata, Nepotpuno izveštavanje o kandidatu	Neosnovana
23.4.2017.	Danko Manojlović	RTS	Neorganizovanje javnog sučeljavanja predsedničkih kandidata	Neosnovana
24.4.2017.	Dveri	RTS, RTV	Neorganizovanje javnog sučeljavanja predsedničkih kandidata	Neosnovana
27.3.2017.	Pokret Dosta je bilo	RTS	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Neosnovana
27.3.2017.	Milutin Janković	RTS	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Odbijena
27.3.2017.	Milan Đekić	RTS	Prikriveno prikazivanje predizbornog programa kao informativnog	Neosnovana
27.3.2017.	Nikola Marković	TV Pink	Prikriveno prikazivanje predizbornog programa kao informativnog	Neosnovana

DATUM	PODNOŠILAC PRIJAVE	EMITER	DELO	ODLUKA
27.3.2017.	Ranko Španović	TV Pink	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Odbijena
27.3.2017.	Stanislav Babin	TV Pink	Prikriveno prikazivanje predizbornog programa kao informativnog	Odbijena
27.3.2017.	Snežana Kurjega	TV Pink	Govor mržnje	U procesu
27.3.2017.	Vladana Jaraković	TV Palma plus	Neregularnost u predizbornom programu	U procesu
27.3.2017.	Slađana V. Petrović, "Kultura za 5, Požega"	TV Požega	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu
27.3.2017.	Dragana Lukać Zečević, Slobodan Osmorović, Milan Novaković	TV Pink	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu
27.3.2017.	Aleksandar Gavrilović, Damir Tatalović, Una Draganić	TV Pink	Prikriveno prikazivanje predizbornog programa kao informativnog	U procesu
28.3.2017.	Dušan Mirković	TV Požega	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu
27.3.2017.	Miroslav Grujić	RTS RTV Pink, B92, Studio B	Neobjektivno prikazivanje kandidata	Odbijena
28.3.2017.	Radoljub Tomić	TV Pink	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu
28.3.2017.	Mirko Popović	RTS	Prikriveno prikazivanje predizbornog programa kao informativnog	Neosnovana
28.3.2017.	Milica Kralj	Studio B	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu

DATUM	PODNOŠILAC PRIJAVE	EMITER	DELO	ODLUKA
28.3.2017.	Boris Belingar	RTS	Uvredljiv i diskriminatoran predizboran spot	Neosnovana
28.3.2017.	Milica Đorđević	TV Požega	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu
28.3.2017.	Milan Đekić	Studio B	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu
28.3.2017.	Snežana Boškov	TV Pink	Prikriveno prikazivanje predizbornog programa kao informativnog	U procesu
30.3.2017.	Pokret Dosta je bilo	TV Pink	Neobeležavanje predizbornog programa, prikriveno emitovanje predizbornog programa kao informativog, neravnomerna zastupljenost kandidata	Odbijena
31.3.2017.	Petar Petrović, Strahinja Stamatović, "Kultura za 5, Požega", Slađana Varagić Petrović, Borko Stefanović	TV Požega	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu
31.3.2017.	14 prijava	TV Happy (Emisija Ćirilica)	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Odbijena
31.3.2017.	Ivan Radojević	TV Pink	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu
3.4.2017.	Aleksandar Gavrilović	TV Prva	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Neuredna prijava
3.4.2017.	Ivana Pavlović	TV Pink	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Odbijena
5.4.2017.	Aleksandra Ivanović	TV Happy, TV Pink	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Odbijena

DATUM	PODNOŠILAC PRIJAVE	EMITER	DELO	ODLUKA
5.4.2017.	Katarina Baletić	TV Prva	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Odbijena
5.4.2017.	Radmilo Marković	TV KCN	Neravnomerna zastupljenost kandidata	U procesu
5.4.2017.	Radmilo Marković	TV Pink	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Neuredna prijava
5.4.2017.	Katarina Baletić	RTS, RTV	Neravnomerna zastupljenost kandidata	Odbijena

* Prijave koje su označene kao „neuredne“, na sednici Saveta 26.5.2017. odbijene su kao nepotpune. Prijave koje su „u procesu“, na istoj sednici, nakon razmatranja izveštaja Službe za nadzor i analizu, Savet jednoglasno donosi odluku da nema mesta pokretanju postupka. Odluke nisu objavljene na sajtu u predviđenom prostoru za prijave i odluke, već su vidljive samo u zapisniku sa sednice.

PRILOG 2 – CRTA-GNS PRIJAVE AGENCIJI ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE

PRIJAVE PODNETE AGENCIJI ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE

Povreda Funkcionerska kampanja

Opis

Dana 14. marta 2017. godine u Baču, predsednik opštine Bač i visoki funkcioner Srpske napredne stranke, Dragan Stašević **podelio je ugroženim građanima brikete za ogrev**. Predmetni briketi nabavljeni su u postupku javne nabavke i plaćeni su sredstvima SO Bač. O ovom događaju, zajedno sa drugim predizbornim aktivnostima, Opštinski odbor Srpske napredne stranke - Bač, obavestio je javnost putem svoje zvanične internet prezentacije.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - OO BAČ

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa

Obaveštenje o ishodu postupanja po prijavi od 09.05.2017. godine - Nije povređen čl. 27. i čl. 29. Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije – Ocenjeno da je nabavka briketa sprovedena u skladu sa postupkom javnih nabavki a da je informacija samo objavljena na sajtu SNS.

Povreda NedoVOLJENE aktivnosti političkog subjekta

Opis

U organizaciji opštinskog odbora Srpske napredne stranke – Kruševac, **organizovana je dodela paketa sa osnovnim životnim namirnicama**. Paketi koji su dodeljeni najsiromašnijim Kruševljanima bili su oblepljeni posterima sa obeležjima koja u tekućoj kampanji koristi predsednički kandidat Aleksandar Vučić. U dodeli paketa učestvovala je omladina SNS kao i visoki funkcioner ove stranke, narodni poslanik Ivan Manojlović.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS – OO Kruševac

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa

/

Povreda Funkcionerska kampanja, NedoVOLJENE aktivnosti političkog subjekta

Opis

Visoki funkcioneri Srpske napredne stranke, Anrea Radulović – član GO SNS, Aleksandar Jovičić – potpredsednik IO SNS ujedno i predsednik gradske opštine Palilula, zatim Jelena Mijatović predsednica OO SNS Palilula, Elena Bilić i Dragoslav Šolak **posetili su dve socijalno ugrožene porodice u Borči i predali im poklone u hrani i garderobi**, kako je navedeno, obezbeđenih iz ličnih sredstava.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS – OO Palilula

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa

/

Povreda NedoVOLJENE aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 11. marta 2017. godine u Beogradu u organizaciji opštinskog odbora Srpske napredne stranke – Novi Beograd, **organizovan je besplatan izlet za penzionere**. Opštinski odbor SNS Novi Beograd organizovao je celodnevni izlet za 110 penzionera, i obilazak kulturno – istorijskih mesta u Topoli, Bukovičkoj banji i drugim mestima. Događaju su prisustvovali narodna poslanica Sonja Vlahović i potpredsednik Opštinskog odbora SNS Novi Beograd. Tokom izleta korisnicima ove usluge kao podenjen je propagandni materijal sa obeležjima Srpske napredne stranke.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - 00 Novi Beograd

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda NedoVOLJENE aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 19.03. u Jakovu i Bojčinskoj šumi u organizaciji Srpske napredne stranke organizovan je **izlet za penzionere** sa područja gradske opštine Zvezdara. Radi potrebe sprovođenja izleta korišćeni su autobusi saobraćajnog preduzeća Lastra i prostorije Kluba S u Jakovu.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda NedoVOLJENE aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 15-og marta u Beogradu, u ulici Radoja Dakića br. 13 u organizaciji Opštinskog odbora SNS Novi Beograd, organizovana je **zamena ulaznih vrata na zgradi** u ulici Radoja Dakića broj 13. Na inicijativu 00 SNS Novi Beograd i u saradnji sa JKP „Gradsko stambeno“ zamenjena su vrata na zgradi u ulici Radoja Dakića br. 13 koja predstavlja zajedničku svojinu vlasnika posebnih stambenih jedinica. Navedene aktivnosti su podrazumevale troškove demontaže starih vrata, izradu novih vrata i njihovo postavljanje. Nije poznato ko je snosio ove troškove ali se može pretpostaviti da su radovi finansirani sredstvima 00 SNS Novi Beograd pri čemu se postavlja pitanje ko je zaključio ugovor sa JKP „Gradsko Stambeno“ i na koji način su plaćene ove usluge.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - 00 Novi Beograd

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Nedoovoljene aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 11. marta u 11:00 časova u Beogradu u prostorijama opštinskog odbora Srpske napredne stranke - Novi Beograd, u organizaciji opštinskog odbora Srpske napredne stranke, **organizovana je humanitarna akcija dobrovoljnog davanja krvi**. Akciji je prethodio poziv stanovnicima Novog Beograda da navedenog dana dođu u prostorije opštinskog odbora SNS-a – Novi Beograd. Tokom sprovođenja ove akcije prostorije opštinskog odbora bile su oblepljene stranačkim obeležjima Srpske napredne stranke.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - 00 Novi Beograd

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Nedoovoljene aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 13. marta u prepodnevnom satima u Beogradu u prostorijama Skupštine opštine Voždovac u organizaciji opštinskog odbora Srpske napredne stranke - Voždovac organizovana je **tribina o prevenciji raka i preventabilnom slepilu**. Savet za zdravstvo opštinskog odbora Srpske napredne stranke – Voždovac je u saradnji sa SO Voždovac, mesnim odborima Šumice, Dušanovac, Tešića kupatilo, Pašino brdo i Vinogradi organizovao zdravstvenu tribinu za građane. Imajući u vidu da u ovoj opštini većinu čini koalicija okupljena oko Srpske napredne stranke, pružena je direktna pomoć organa opštine i angažovani kapaciteti lokalne samouprave u cilju promocije jednog političkog subjekta, konkretno srpske napredne stranke.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - 00 Voždovac

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Zabranjeno finansiranje političkog subjekta od strane javnog preduzeća

Opis

Autobus autoprevoznika Strela Obrenovac, koji po osnovu ugovora o pružanju usluga vanlinijskog prevoza koji je EPS zaključila sa ovim prevoznikom, a koji svakodnevno prevozi radnike EPS-a na relaciji Novi Beograd- termoelektrana N. Tesla, Obrenovac, počev od 1. marta 2017. **označen je logom predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića**.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - 00 Voždovac

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Nedoovoljeno stranačko delovanje u ustanovi i korišćenje prostora ustanove u te svrhe, Funkcionerska kampanja

Opis

Dana 07.03.2017. godine, Osnovnu školu „Branu Petrović“ iz Konjuha- područno odeljenje u Ljubavi posetili su narodni poslanici iz Rasinskog okruga, članovi Srpske napredne stranke: Dragana Barišić, Vesna Rakonjac, Milena Turk i Ivan Manojlović koji su donirali Osnovnoj školi kompjuter iz sopstvenih sredstava. Tom prilikom, što je zabeleženo TV kamerama i prikazano na RTV Kruševac, Ivan Manojlović izjavio je da je ovaj čin dobre volje poslanika iniciran od strane člana predsedništva SNS-a B. Gašića, a događaj je bio praćen predizbornim materijalom – plakatom predsedničkog kandidata A.Vučića, koji je postavljen u učionici osnovne škole.

Politički subjekt / drugi prekršilac Osnovna škola „Branu Petrović“ iz Konjuha-područno odeljenje u Ljubavi

Nadležnost Prosvetna inspekcija- Kruševac, ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Nedoovoljene aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 18. i 19. marta Opštinski odbor SNS Mladenovac organizovao je besplatne izlete u Vrnjačku banju za 222 mladenovačkih penzionera, kao i obilazak Žiče i manastira Svete Petke u mestu Stubal kod Trstenika. Nakon obilaska Vrnjačke banje, izletnici su imali besplatan ručak uz druženje i muziku. Tom prilikom, predsednik gradske opštine Mladenovac i jedan od koordinatora OO SNSa u Mladenovcu, Vladan Glišić rekao je da će lokalni odbor SNS ovakve izlete organizovati i u narednom periodu.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - OO Mladenovac

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Nedoovoljene aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 25. marta u prostorijama Opštinskog odbora Srpske napredne stranke, održana je akcija dobrovoljnog davanja krvi. U saopštenju dostupnom na internet prezentaciji SNS-Opštinski odbor Novi Beograd navedeno je: „Građani i aktivisti SNS su učestvovali u akciji dobrovoljnog davanja krvi 25. marta 2017. godine, održanoj na inicijativu Mesnog odbora Sava, koju je podržao Opštinski odbor SNS Novi Beograd. Članovi Srpske napredne stranke su još jednom pokazali svoju humanost i spremnost da pomognu onima kojima je to najpotrebnije. Zahvaljujemo Novobeograđanima što su učestvovali u akciji davanja krvi, a Opštinski odbor SNS Novi Beograd će nastaviti da podržava i organizuje ovakve inicijative.“

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS – OO Novi Beograd

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Nedoovoljene aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 19. marta 2017. godine u organizaciji Unije žena Srpske napredne stranke – Mladenovac, organizovana podela poklona socijalno ugroženoj porodici. Predstavnice Unije žena SNS Mladenovac posetile su socijalno ugroženu osmočlanu porodicu Petrović iz Mladenovca i tom prilikom im predale poklone u slatkišima, garderobi, pelenama i kozmetici za bebe.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - 00 Mladenovac

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Nedoovoljene aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 21. marta u **Leskovcu** u prostorijama gradskog odbora Srpske napredne stranke - Leskovac, u organizaciji gradskog odbora Srpske napredne stranke - Leskovac, organizovan je **besplatni zdravstveni pregled (kontrola sluha i sinusa)**. Preglede su vršili prof. dr Miško Živić sa Medicinskog fakulteta u Nišu i direktor ORL klinike u tom gradu, i Vladimir Marković, načelnik Službe za ORL Opšte bolnice u Leskovcu. Pregledima je prisustvovala i predsednica odbora za zdravstvo GO SNS – Leskovac Mina Cvetanović. Tokom sprovođenja ove akcije, prostorije gradskog odbora SNS Leskovac bile su oblepljene stranačkim obeležjima Srpske napredne stranke i slikama predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - 00 Leskovac

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Nedoovoljene aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana 25. marta u **Leskovcu u prostorijama Mesne zajednice Hisar**, u organizaciji Saveta za zdravstvo gradskog odbora Srpske napredne stranke - Leskovac, organizovan je **besplatni zdravstveni pregled (kontrola sluha i sinusa)**. Preglede su vršili prof. dr Miško Živić sa Medicinskog fakulteta u Nišu i direktor ORL klinike u tom gradu, kao i Vladimir Marković, načelnik Službe za ORL Opšte bolnice u Leskovcu. Pregledima je prisustvovala i predsednica odbora za zdravstvo GO SNS – Leskovac Mina Cvetanović. Tokom sprovođenja ove akcije prostorije gradskog odbora SNS Leskovac bile su oblepljene stranačkim obeležjima Srpske napredne stranke i slikama predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića.

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - 00 Leskovac

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Nedozvoljene aktivnosti političkog subjekta

Opis

Dana **25. marta** u prostorijama Opštinskog odbora Srpske napredne stranke, održana je akcija dobrovoljnog davanja krvi. U saopštenju dostupnom na internet prezentaciji **SNS- Opštinski odbor Novi Beograd** navedeno je : „Građani i aktivisti SNS su učestvovali u **akciji dobrovoljnog davanja krvi** 25. marta 2017. godine, održana na inicijativu Mesnog odbora Sava, koju je podržao Opštinski odbor SNS Novi Beograd. Članovi Srpske napredne stranke su još jednom pokazali svoju humanost i spremnost da pomognu onima kojima je to najpotrebnije. Zahvaljujemo Novobeograđanima što su učestvovali u akciji davanja krvi, a Opštinski odbor SNS Novi Beograd će nastaviti da podržava i organizuje ovakve inicijative.“

Politički subjekt / drugi prekršilac SNS - OO Novi Beograd

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Funkcionerska kampanja

Opis

Dana 25.marta 2017. Palilulsku pijacu su posetili predsednik opštine Palilula Aleksandar Jovičić, poverenik OO SNS Palilula Jelena Mijatović i direktor JKP „Gradske pijace“ Ivan Sočo. Tom prilikom delili su građanima poklone, u vidu pijačnih torbi.

Politički subjekt / drugi prekršilac Aleksandar Jovičić, predsednik opštine Palilula, Ivan Sočo direktor JKP „Gradske pijace“

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Funkcionerska kampanja

Opis

Dana 26. marta 2017. direktor JKP „Zelenilo-Beograd“ Zoran Stanojević obišao je Višnjičku banju i razgovarao sa građanima o unapređenju uslova života u samom naselju. Ovaj događaj podeljen je na fejsbuk profilu SNS - OO Palilula u okviru vesti o predizbornoj kampanji, pod sloganom #Brže #Jače #Bolje 6.#AleksandarVučić

Politički subjekt / drugi prekršilac Direktor JKP „Zelenilo-Beograd“ Zoran Stanojević

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Funkcionerska kampanja

Opis

Direktor JKP „Mladenovac“, pojedini članovi Veća GO Mladenovac, predsednik opštine, upravnik JKP Pijace Mladenovac prisustvovali su poseti Milosava Miličkovića i Slavka Gaka gradskog sekretara. Tom prilikom oni su posetili štandove SNS-a i pozvali građane da glasaju na predstojećim izborima za kandidata SNS-a.

Politički subjekt / drugi prekršilac Direktor JKP „Mladenovac“; Predsednik opštine Mladenovac – Vladan Glišić

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

Povreda Funkcionerska kampanja

Opis

Dana 29.03.2017, u svojstvu predsednika opštine Ćuprija, Ninoslav Erić pozvao je sugrađane da na predstojećim izborima glasaju za predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića. Ovaj poziv predsednik opštine je uputio putem video snimka emitovanog na TV Pomoravlje, snimljenog u radno vreme u prostorijama opštine.

Politički subjekt / drugi prekršilac Ninoslav Erić – predsednik opštine Ćuprija

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa

Obaveštenje o ishodu postupanja po prijavi od 24.04.2017. godine - Nema povrede čl. 29 Zakona o borbi protiv korupcije – Ocenjeno da “Erić nije najavljen kao gradonačelnik”

Povreda Funkcionerska kampanja

Opis

U toku predizborne kampanje za izbore za predsednika Republike raspisane za 02. 04. 2017. godine, dana 30. marta 2017. godine u Somboru, gradonačelnica Sombora Dušanka Golubović iskoristila je zvaničnu internet prezentaciju grada Sombora kako bi pozvala sugrađane da glasaju na predstojećim predsedničkim izborima za Aleksandra Vučića.

Politički subjekt / drugi prekršilac Gradonačelnica Sombora Dušanka Golubović

Nadležnost ACAS

Odgovor nadležnog organa /

PRILOG 3 – RAZLIKE U UPUTSTVIMA O RADU BO 2016/17

UPOREDNI PREGLED – PRAVILA O RADU BIRAČKIH ODBORA za vanredne parlamentarne izbore 2016.godine i predsedničke izbore 2017.godine

Za koje izbore birački odbori sprovode izbore?

- 2017 Birački odbori sprovode izbore za predsednika Republike.
- 2016 Birački odbori su sprovodili parlamentarne, lokalne i pokrajinske izbore (ukoliko su se birački odbori nalazili na teritoriji Vojvodine).

Identifikacija članova biračkih odbora

- 2017 Članovi biračkih odbora dužni su da nose identifikacione kartice tokom rada na biračkom mestu.
- 2016 Identifikacione kartice nisu bile deljene članovima biračkih odbora. Njihova identifikacija je vršena samo na osnovu rešenja o formiranju biračkih odbora.

Utvrđivanje glasova

- 2017 Birački odbor dobija i kontrolni formular koji služi da pomogne članovima biračkog odbora da izvrše logičko-računsko slaganje rezultata glasanja na samom biračkom mestu. Birački odbor prvo popunjava kontrolni formular i tek nakon toga se rezultati glasanja unose u Zapisnik o radu biračkog odbora. Takođe, drugačiji je redosled unošenja podataka u zapisnik o radu biračkih odbora.
- 2016 Birački odbor unosi rezultate glasanja samo u Zapisnik o radu biračkog odbora.

Obezbeđivanje biračkog materijala

- 2017 Birački materijal se pečati i zatvara specijalnom sigurnosnom zatvornicom. Zatvornica se obavezno nakon završetka glasanja predaje radnom telu RIK-a. Serijski broj zatvornice se upisuje u posebnu evidenciju.
- 2016 Birački materijal se pečati samo voskom.

Zabrana političke propagande

2017

Na biračkom mestu i 50 metara od biračkog mesta zabranjeno je istaći oznake kandidata za predsednika Republike, simbole predlagača kandidata (političkih stranaka, stranačkih koalicija, grupa građana) i drugi izborni propagandni materijal.

2016

Na biračkom mestu i 50 metara od biračkog mesta zabranjeno je istaći simbole podnosioca izbornih lista (političkih stranaka, stranačkih koalicija, grupa građana) i drugi izborni propagandni materijal.

Prisustvo članova biračkog odbora

2017

Predsednik biračkog odbora je dužan da u Zapisnik o radu unese imena prisutnih članova i zamenika članova biračkog odbora pre otvaranja biračkog mesta.

2016

Svi članovi biračkog odbora morali su da budu prisutni samo tokom zatvaranja biračkog mesta i procesa prebrojavanja glasova.

Utvrđivanje identiteta birača

2017

Birač može glasa sa važećom ličnom kartom, važećim pasošem, kao i važećom vozačkom dozvolom na čijem je obrascu naveden JMBG. Osim toga birač može da glasa i sa ličnom kartom kojoj je istekao rok važenja, pod uslovom da priloži potvrdu MUP-a o podnetom zahtevu za izdavanje nove lične karte.

2016

Pravila o radu biračkih odbora za 2016. godinu detaljno objašnjavaju koja lična karta se smatra važećom, pa je tako važeća lična karta:

- lična karta na starom obrascu izdata pre 27. januara 2007. godine, kojoj nije istekao rok važenja naveden u ličnoj karti;
- lična karta na starom obrascu izdata nakon 27. januara 2007. godine, u kojoj je kao rok važenja upisan datum „27. jul 2011. godine“;
- lična karta izdata na novom obrascu, sa kontaktnim mikrokontrolerom-čipom, kojoj nije istekao rok važenja naveden u ličnoj karti;
- lična karta izdata na novom obrascu, bez kontaktnog mikrokontrolera-čipa, kojoj nije istekao rok važenja naveden u ličnoj karti.

Potpisivanje u izvod iz biračkog spiska

2017

Birač koji usled telesne ili senzorne onesposobljenosti (birač sa invaliditetom) nije u stanju da svojeručno napiše svoje ime i prezime u izvodu iz biračkog spiska, potpisuje se tako što će na odgovarajuće mesto u izvodu iz biračkog spiska otisnuti pečat koji sadrži podatke o njegovom ličnom identitetu, odnosno pečat sa ugraviranim potpisom. Birač koji nije pismen, odnosno birač sa invaliditetom koji ne poseduje pečat koji sadrži podatke o njegovom ličnom identitetu, odnosno pečat sa ugraviranim potpisom, ne potpisuje se u izvodu iz biračkog spiska već to umesto njega čini njegov pomagač kojeg dovodi sa sobom na biračko mesto radi popunjavanja glasačkog listića.

2016

Pravila o radu biračkog odbora ne predviđaju kako se potpisuju lica koja su onesposobljena da se upišu u birački spisak ili nepismena lica. Međutim, slepa, nepismena i invalidna lica mogu sa sobom na biračko mesto povesti pomagača koji im može pomoći da popune glasački listić.

Potpisivanje u izvod iz biračkog spiska

2017

Birač koji usled telesne ili senzorne onesposobljenosti (birač sa invaliditetom) nije u stanju da svojeručno napiše svoje ime i prezime u izvodu iz biračkog spiska, potpisuje se tako što će na odgovarajuće mesto u izvodu iz biračkog spiska otisnuti pečat koji sadrži podatke o njegovom ličnom identitetu, odnosno pečat sa ugraviranim potpisom. Birač koji nije pismen, odnosno birač sa invaliditetom koji ne poseduje pečat koji sadrži podatke o njegovom ličnom identitetu, odnosno pečat sa ugraviranim potpisom, ne potpisuje se u izvodu iz biračkog spiska već to umesto njega čini njegov pomagač kojeg dovodi sa sobom na biračko mesto radi popunjavanja glasačkog listića.

2016

Pravila o radu biračkog odbora ne predviđaju kako se potpisuju lica koja su onesposobljena da se upišu u birački spisak ili nepismena lica. Međutim, slepa, nepismena i invalidna lica mogu sa sobom na biračko mesto povesti pomagača koji im može pomoći da popune glasački listić.

Upisivanje u izvod iz biračkog spiska

2017

Pravilima o radu biračkog odbora naglašeno je da birački odbor ne sme da dopiše u izvod iz biračkog spiska lice koje nije upisano u izvod bez obzira na to što tvrdi da glasa na tom biračkom mestu, ili što ga članovi biračkog odbora lično poznaju.

2016

Pravila o radu biračkih odbora ne predviđaju izričitu zabranu dopisivanja u izvod iz biračkog spiska. Međutim, na biračkom mestu mogu glasati samo lica koja su upisana u birački spisak.

Evidencija glasalih lica koja su nepismena, sa invaliditetom ili slepa

2017

U zapisnik o radu biračkog odbora upisuje se broj glasača koji su glasali a da su slepa lica, nepismena lica i lica sa drugim vidovima invaliditeta.

2016

U zapisnik o radu biračkog odbora se upisuje ukupan broj birača koji su glasali - ne vodi se evidencija o broju slepih, nepismenih i invalidnih lica koji su glasali.

Glasanje van biračkog mesta

2017

Van biračkog mesta mogu da glasaju samo nemoćna i sprečena lica (to su lica koja iz zdravstvenih razloga nisu u mogućnosti da dođu na biračko mesto, osobe sa invaliditetom i nemoćna stara lica). Pravila o radu biračkog odbora naglašavaju da se nemoćnim i sprečenim licima ne smatraju lica koja zbog prirode posla koji obavljaju nisu u mogućnosti da u vreme dok je biračko mesto otvoreno obave glasanje na biračkom mestu.

2016

Glasanje van biračkog mesta bilo je omogućeno i licima koja nisu slepa, nepismena ili lica sa invaliditetom.

Glasanje uniformisanih lica

2017

Pravilima o radu biračkih odbora omogućeno je uniformisanom policajcu da uđe na biračko mesto za koje je upisan u izvod iz biračkog spiska kako bi glasao, pod uslovom da ne nosi oružje i druga sredstva prinude.

2016

Pravila o radu nisu uređivala glasanje uniformisanih lica.

Logičko-računske operacije i utvrđivanje rezultata

2017

Birački odbor mora da obrati pažnju da kontrolni list slučajno ne ubroji među glasačke listiće. Osim toga, u slučaju da birački odbor zalepi jedan glasački listić na glasačku kutiju, taj glasački listić nakon glasanja treba da ubroji među neupotrebjene glasačke listiće. Birački odbor prvo izvršava logičko-računsko slaganje pa tek onda utvrđuje rezultate izbora.

2016

Birački odbor najpre utvrđuje rezultate izbora pa nakon toga izvršava logičko-računsko slaganje.

Predaja biračkog materijala nakon glasanja

2017

Svi članovi i zamenici članova biračkog odbora imaju pravo da prisustvuju primopredaji izbornog materijala radnom telu Republičke izborne komisije posle glasanja.

2016

Pravila o radu ne regulišu ko ima pravo da prisustvuje predaji materijala radnom telu nakon glasanja.

PRILOG 4 – RAZLIKE U UPUTSTVIMA O IZBORIMA NA KOSOVU*

UPOREDNI PREGLED - RAZLIKE IZMEĐU UPUTSTVA
O SPROVOĐENJU IZBORA NA TERITORIJI AP KiM
za vanredne parlamentarne izbore 2016. godine
i predsedničke izbore 2017. godine

Izbori na koje se Uputstvo odnosi

UPUTSTVO KiM 2016

UPUTSTVOM SE BLIŽE UREĐUJE SPROVOĐENJE GLASANJA NA IZBORIMA
ZA POSLANIKE NARODNE SKUPŠTINE, NA TERITORIJI AP KIM

UPUTSTVO KiM 2017

UPUTSTVOM SE BLIŽE UREĐUJE SPROVOĐENJE GLASANJA NA IZBORIMA
ZA PREDSEDNIKA REPUBLIKE NA TERITORIJI AP KIM

Koliko članova ima birački odbor, i koji je sastav biračkog odbora?

UPUTSTVO KiM 2016 / za poslanike narodne skupštine

Birački odbor ima 3 člana.

Birački odbor se imenuje na predlog poslaničkih grupa u Narodnoj skupštini, srazmerno njihovoj zastupljenosti u Narodnoj skupštini na dan raspisivanja izbora.

Sastav biračkog odbora- nijedna poslanička grupa, ili više poslaničkih grupa koju čine političke stranke koje su osnovale koaliciju političkih stranaka, ne može da ima više od polovine članova u svakom biračkom odboru.

UPUTSTVO KiM 2017 / za predsednika republike

Birački odbor ima 3 člana.

Birački odbori se imenuje na predlog poslaničkih grupa u Narodnoj skupštini, srazmerno njihovoj zastupljenosti u Narodnoj skupštini na dan raspisivanja izbora.

Sastav biračkog odbora- koalicija političkih stranaka čije poslaničke grupe zajedno imaju više od polovine od ukupnog broja narodnih poslanika može da u svakom biračkom odboru ima samo po jednog člana, dok se po preostala dva mesta u biračkim odborima raspodeljuju ostalim poslaničkim grupama, srazmerno njihovoj zastupljenosti u Narodnoj skupštini na dan raspisivanja izbora.

Koliko članova ima radno telo RIK i kako se imenuju?

UPUTSTVO KiM 2016 / za poslanike narodne skupštine

Radno telo za svaki upravni okrug čini šest članova. Radno telo čine članovi imenovani na predlog poslaničkih grupa u Narodnoj skupštini srazmerno njihovoj zastupljenosti u Narodnoj skupštini na dan raspisivanja izbora, pri čemu nijedna poslanička grupa, ili više poslaničkih grupa koju čine političke stranke koje su osnovale koaliciju političkih stranaka, ne može da ima više od polovine članova u svakom radnom telu.

UPUTSTVO KiM 2017 / za predsednika republike

Radno telo za svaki upravni okrug čini 11 članova. Radno telo čine članovi imenovani na predlog predlagača kandidata za predsednika Republike. Svaki predlagač kandidata može imenovati po jednog člana radnog tela.

Kako se vrši primopredaja materijala za biračka mesta pre izbora?

UPUTSTVO KiM 2016 / za poslanike narodne skupštine

Izborni materijal za glasanje na teritoriji AP KiM koordinatori RIK predaju neposredno biračkim odborima u Raškoj i Vranju.

UPUTSTVO KiM 2017 / za predsednika republike

Koordinatori RIK-a izborni material za biračka mesta predaju neposredno biračkim odborima u opštini Raška, odnosno u gradu Vranju.

Kako se vrši primopredaja materijala za biračka mesta pre izbora?

UPUTSTVO KiM 2016 / za poslanike narodne skupštine

Izborni materijal za glasanje na teritoriji AP KiM koordinatori RIK predaju neposredno biračkim odborima u Raškoj i Vranju.

UPUTSTVO KiM 2017 / za predsednika republike

Koordinatori RIK-a izborni material za biračka mesta predaju neposredno biračkim odborima u opštini Raška, odnosno u gradu Vranju.

Kako se obezbeđuje birački materijal pre/ posle izbornog dana?

UPUTSTVO KiM 2016 / za poslanike narodne skupštine

Birački materijal se pečati samo voskom.

UPUTSTVO KiM 2017 / za predsednika republike

Nakon predaje izbornog materijala biračkim odborima pre izbora, izborni materijal se stavlja u vreću za odlaganje izbornog materijala, koja se u prisustvu članova radnog tela i biračkog odbora pečati sigurnosnom zatvornicom, čiji se serijski broj upisuje u zapisnik o primopredaji. Nakon predaje biračkog materijala vreća sa materijalom se obavezno obeležava nalepicom koja sadrži naziv grada/opštine i redni broj biračkog mesta.

Kako postupaju članovi biračkog odbora po završetku glasanja na biračkom mestu?

UPUTSTVO KiM 2016 / za poslanike narodne skupštine

Pošto zatvore biračko mesto, članovi biračkog odbora dužni su da sprovedu sledeće radnje:

- 1) da neupotrebljene glasačke listiće za izbor narodnih poslanika Narodne skupštine stave u poseban koverat i da ga zapečate;
- 2) da zapečaćenu glasačku kutiju sa svim upotrebljenim glasačkim listićima, zajedno sa izvodom iz biračkog spiska i zapečaćenim kovertom u kojem se nalaze neupotrebljeni glasački listići bez odlaganja odnesu u Rašku i Vranje, gde je predaju koordinatorima RIK.

UPUTSTVO KiM 2017 / za predsednika republike

Po završenom glasanju birački odbor pristupa utvrđivanju rezultata glasanja na biračkom mestu, ukoliko za to postoje bezbednosni uslovi.

Kancelarija za KiM na dan održavanja izbora najkasnije u 19 časova, na osnovu informacija dobijenih od OEBS, obaveštava RIK o tome da li postoje bezbednosni uslovi.

Ukoliko članovi biračkog odbora, iz bezbednosnih razloga, nisu bili u mogućnosti da utvrde rezultate glasanja na biračkom mestu (na teritoriji AP KiM) izborni materijal se transportuje do Raške i Vranja gde se predaje koordinatoru RIK.

Ko i gde broji glasove?

UPUTSTVO KiM 2016 / za poslanike narodne skupštine

Birački odbori u Raškoj/Vranju.

Koordinatori RIK organizovaće da članovi biračkih odbora u Raškoj i Vranju otvore glasačke kutije, utvrde rezultate izbora za poslanike Narodne skupštine, popune zapisnike o radu biračkog odbora.

UPUTSTVO KiM 2017 / za predsednika republike

Birački odbor na biračkom mestu, ukoliko za to postoje bezbednosni uslovi.

Ukoliko nisu ispunjeni bezbednosni uslovi predstavnici OEBS treba da utvrde kada postoje uslovi za bezbedan transport izbornog materijala sa biračkog mesta koji se transportuje do Raške i Vranja.

Ukoliko članovi biračkog odbora, iz bezbednosnih razloga, nisu bili u mogućnosti da popune Zapisnik o radu biračkog odbora, birački odbor i radno telo, u prisustvu koordinatora RIK, na osnovu stanja izbornog materijala popunjavaju Zapisnik o radu biračkog odbora.

Koje su nadležnosti OEBS-a?

UPUTSTVO KiM 2016 / za poslanike narodne skupštine

OEBS se brine o bezbednom transportu materijala od administrativnog prelaza do biračkog mesta i nazad.

UPUTSTVO KiM 2017 / za predsednika republike

OEBS brine o bezbednom transportu materijala od administrativnog prelaza do biračkog mesta i nazad.

Takođe OEBS daje informacije Kancelariji za KiM o postojanju bezbednosnih uslova za brojanje glasova na biračkom mestu.

PRILOG 5 – CRTA-GNS PODNETI PRIGOVORI RIK-U

PREGLED PODNETIH PRIGOVORA od strane predstavnika CRTA posmatračke misije “Građani na straži”

BIRAČKO MESTO - BM 20 Stara Pazova

OPIS PRIGOVORA

Potpisane osobe u zapisniku o radu BO i kontrolnom listiću nisu osobe iz Rešenja o imenovanju čl. BO.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Uvidom u zapisnik utvrđeno da su bile prisutne sve predviđene osobe čl. BO i na početku i na kraju glasanja, prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA /

SIŽE ODLUKE /

BIRAČKO MESTO - BM 11 Beočin

OPIS PRIGOVORA

Potvrde o izbornom pravu pojedinih glasalih van BM nisu bile potpisane.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Nema primedbi u Zapisniku o radu BO, kaže BO da je sve proteklo bez problema, odbijeno.

ODLUKA SUDA /

SIŽE ODLUKE /

BIRAČKO MESTO - BM 62 Valjevo

OPIS PRIGOVORA

BM otvoreno u 9h, kasnilo se sa otvaranjem, nije produženo glasanje 2 sata, koliko je po Pravilu o radu BO trebalo (čl.32).

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Kašenjenje početka glasanja se ne može protumačiti kao prekid. Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA Už. 20/17 – Žalba se odbija

SIŽE ODLUKE

Upravni sud je utvrdio da nije povređen zakon budući da to što biračko mesto nije otvoreno u vreme koje je zakonom propisano, ne predstavlja nepravilnost koja po zakonu predstavlja osnov za obavezno poništavanje izbora na takvom biračkom mestu. Pri tom, kako sami birači sa navedenog biračkog mesta nisu smatrali da im je kasnijim otvaranjem biračkog mesta povređeno izborno pravo, zaključak je da nisu učinjene nepravilnosti koje bi dovele do poništavanja glasanja na tom biračkom mestu.

Iako je odredbom člana 57. Zakona o izboru narodnih poslanika propisana dužnost biračkog odbora da produži glasanje za onoliko vremena koliko je kasnio, sud nalazi da ove odredbe nisu od uticaja na donošenje drugačije odluke.

BIRAČKO MESTO - BM 62 Trstenik

OPIS PRIGOVORA

Prema zapisniku koji je javno objavljen, broj listića u kutiji je veći od broja birača koji su glasali.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Prepravljen i parafiran broj nevažećih listića sa 7 na 6 od strane predsednika BO, čime je izvršeno računsko slaganje. Prepravka izvršena posle javnog objavljivanja. Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA UŽ 17/17 – žalba se prihvata, ponavljaju se izbori.

SIŽE ODLUKE

Sud izvršio uvid u vreće i utvrdio da se broj glasalih i broj listića u kutiji ne slažu (288:286 poptisanih). Prepravljen i parafiran broj nevažećih listića je bio povod da sud traži uvid u birački materijal, te je zbog na taj način utvrđenih činjenica poništio rezultate glasanja na BM.

BIRAČKO MESTO - BM 36 Novi Sad

OPIS PRIGOVORA

Prema zapisniku koji je objavljen javno, broj primljenih listića se ne podudara sa brojem birača koji su izašli na izbore i brojem neupotrebljenih listića, kao i broj važećih i nevažećih se ne slažu.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Prepravljen i parafiran broj glasova za Sašu Jankovića sa 266 na 268 i Vuka Jeremića sa 53 na 54, Nenada Čanka sa 30 na 31 čime je onda došlo do slaganja. Parafirane i promene broja primljenih glasačkih listića, broja nevažećih i važećih. Prepravka izvršena posle javnog objavljivanja. Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA /

SIŽE ODLUKE /

BIRAČKO MESTO - BM 27 Čačak

OPIS PRIGOVORA

Prema zapisniku koji je objavljen javno, utvrđen veći broj glasačkih listića koji su primljeni, u Zapisniku o radu BO u odnosu na broj primljenih listića u Zapisniku o primopredaji (1188 u Zapisniku o primopredaji, a 1202 u Zapisniku o radu).

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Prepravljen i parafiran broj glasačkih listića i broj neupotrebljenih listića, nema primedbi u Zapisniku o radu BO, Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA UŽ 22/17 – Žalba se odbija

SIŽE ODLUKE

Upravni sud je utvrdio da nije povređen zakon na štetu podnosioca žalbe. Naime, sud je utvrdio da su u tačkama 12.2. i 12.3. Zapisnika o radu biračkog odbora na sprovođenju glasanja i utvrđivanju rezultata glasanja, ispravljene podaci o broju primljenih glasačkih listića, kao i o broju neupotrebljenih glasačkih listića. Ispravka podatka u rubrici 12.2. je izvršena precrtavanjem broja 1188 i upisivanjem broja 1202, a u rubrici 12.3. precrtavanjem broja 450 i upisivanjem broja 475. Utvrđenom smatra činjenicu da je ispravku Zapisnika o radu biračkog odbora izvršio predsednik biračkog odbora.

Po oceni Upravnog suda nisu ispunjeni uslovi iz člana 74. Zakona o izboru narodnih poslanika za raspuštanje biračkog odbora i ponavljanje glasanja na ovom biračkom mestu.

BIRAČKO MESTO - BM 18 Topola

OPIS PRIGOVORA

Dopisivanje u izvod iz biračkog spiska.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Raspušta se BO i ponavljaju se izbori 11. aprila.

ODLUKA SUDA /

SIŽE ODLUKE /

BIRAČKO MESTO - BM 68 Novi Sad

OPIS PRIGOVORA

Glasački listić koji je važeći je proglašen nevažećim.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Rik stao na stanovište da je isključiva nadležnost BO da odredi šta su važeći a šta nevažeći listići i pored primeđbe članova BO u zapisniku, da nije isti kriterijum primenjen prilikom određivanja važećeg i nevažećeg listića (1 za br. 6 i po 1 za br.1 i 5). Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA Už. 23/17 – Žalba se odbija

SIŽE ODLUKE

Upravni sud je utvrdio da nije povređen zakon na štetu podnosioca žalbe. Sud je stao na stanovište da je nedokazana tvrdnja prigovarača da su glasački listići prihvaćeni kao nevažeći, odnosno nisu prihvaćeni važeći listići te stoga nije doveo u sumnju činjenično stanje utvrđeno u postupku u kome je doneto ožalbeno rešenje.

BIRAČKO MESTO - BM 7 Trstenik

OPIS PRIGOVORA

Veći broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji od broja birača upisanih u izvod iz biračkog spiska.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Rik izvršio uvid u Zapisnik o radu BO i proverom nije utvrđeno računsko neslaganje. Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA /

SIŽE ODLUKE /

BIRAČKO MESTO - BM 7 Gornji Milanovac**OPIS PRIGOVORA**

Najmanje 30 birača glasalo bez lične karte, odnosno UV lampom nije proveravano da li je glasao ili nije.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Rik izvršio uvid u Zapisnik o radu BO, navodi se da podnosilac prigovora nije učinio verovatnom ni izvesnom okolnost na koju se poziva u prigovoru. Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA Už. 19/2017 – Žalba se odbija

SIŽE ODLUKE

Upravni sud je našao da nije povređen zakon budući da iz Zapisnika o radu biračkog odbora proizlazi da se glasanje na tom biračkom mestu odvijalo u potpunom redu; da u posebnoj rubrici Zapisnika nisu navedene nepravilnosti ni događaji koji bi bili od uticaja na glasanje; da su na biračkom mestu bili prisutni posmatrači i da u rubrici za naznaku primedaba nisu konstatovane primedbe članova biračkog odbora na postupak sprovođenja glasanja na biračkom mestu, kao i da su Zapisnik, bez primedaba, svojeručno potpisali svi članovi biračkog odbora.

Sud je navode žalbe kojima žalilac ukazuje da su na označenom izbornom mestu birači glasali bez važeće lične isprave i bez prethodne kontrole da li su već prethodno glasali, ocenio kao paušalne tvrdnje kojima se ne dovodi u sumnju činjenično stanje utvrđeno u postupku u kome je doneto ožalbeno rešenje.

BIRAČKO MESTO - BM 47 Kruševac**OPIS PRIGOVORA**

Najmanje 30 birača glasalo bez lične karte, odnosno UV lampom nije proveravano da li je glasao ili nije.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Rik izvršio uvid u Zapisnik o radu BO, navodi se da podnosilac prigovora nije učinio verovatnom ni izvesnom okolnost na koju se poziva u prigovoru. Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA /

SIŽE ODLUKE /

BIRAČKO MESTO - BM 6 Krupanj**OPIS PRIGOVORA**

Paralelna evidencija članova BO van izvoda iz biračkog spiska (pravljene spiskovi birača).

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Rik izvršio uvid u Zapisnik o radu BO, navodi se da podnosilac prigovora nije učinio verovatnom ni izvesnom okolnost na koju se poziva u prigovoru. Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA Už 18/17 – Žalba se odbija

SIŽE ODLUKE

Upravni sud je našao da ožalbenim rešenjem nije povređen zakon na štetu podnosioca žalbe koji je izneo navode da su članovi biračkog odbora van službene evidencije u izvodima iz biračkog spiska pravili spiskove birača koji su izašli na glasanje. Sud je stao na stanovište da iz spisa predmeta i Zapisnika o radu biračkog odbora na sprovođenju glasanja i utvrđivanju rezultata glasanja za izbor predsednika Republike na biračkom mestu broj 6 u opštini Krupanj, nesumnjivo proizlazi da na ovom biračkom mestu nisu učinjene povrede odredbi zakona i Pravila o radu biračkog odbora na koje se žalilac poziva.

BIRAČKO MESTO - BM 139 Leskovac

OPIS PRIGOVORA

Nije utvrđivano da li su birači glasali UV lampom, niti su prskani sprejom.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

RIK izvršio uvid u Zapisnik o radu BO, navodi se da podnositelj prigovora nije učinio verovatnom ni izvesnom okolnost na koju se poziva u prigovoru. Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA Už. 24/2017- Žalba se odbija

SIŽE ODLUKE

Upravni sud je našao da nije povređen zakon na štetu podnosioca žalbe polazeći od činjenice da u posebnoj rubrici Zapisnika o radu biračkog odbora nisu navedene nepravilnosti ni događaji koji bi bili od uticaja na glasanje, da su na biračkom mestu bili prisutni posmatrači i da u rubrici za primedbe nisu konstatovane primedbe članova biračkog odbora ili zamenika članova biračkog odbora na postupak sprovođenja glasanja na biračkom mestu, već su zapisnik, uz konstataciju da je "sve proteklo u najboljem redu" i da članovi biračkog odbora "nisu imali primedbe", svojeručno potpisali svi članovi biračkog odbora. Sud je navode žalbe o učinjenim povredama pravila postupka sprovođenja izbora, na kojima su birači glasali bez prethodne kontrole da li su već prethodno glasali, ocenio kao paušalne tvrdnje koje ne dovode u sumnju činjenično stanje utvrđeno u postupku.

BIRAČKO MESTO - BM 13 Bečej

OPIS PRIGOVORA

Prisutni plakati u blizini BM, na manje od 50 m.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

RIK izvršio uvid u Zapisnik o radu BO, navodi se da podnositelj prigovora nije učinio verovatnom ni izvesnom okolnost na koju se poziva u prigovoru. Slike koje su priložene ne daju dovoljno informacija za dovoljan uvid. Prigovor odbijen.

ODLUKA SUDA Už. 25/2017- Žalba se odbija

SIŽE ODLUKE

Upravni sud je našao da nije povređen zakon na štetu podnosioca žalbe polazeći od činjenice da u Zapisnik o radu biračkog odbora nisu unete bilo kakve primedbe koje se odnose na postupak sprovođenja glasanja na tom biračkom mestu, kao i da podnositelj prigovora nije učinio izvesnom okolnost na koju prigovorom ukazuje, sud je stao na stanovište da na pomenutom biračkom mestu, odnosno u njegovoj neposrednoj blizini, nisu učinjene nepravilnosti koje bi bile osnov za poništenje glasanja. Sud je našao da žalilac dokazima priloženim uz prigovor nije učinio izvesnom okolnost da se u neposrednoj blizini, odnosno u krugu od 50 metara od biračkog mesta nalazio propagandni materijal u vidu plakata sa likom, odnosno logom predsedničkog kandidata.

BIRAČKO MESTO - BM 77 Mirijevo

OPIS PRIGOVORA

Veći broj glasačkih listića koji su primljeni, a navedeni u Zapisniku o radu BO, u odnosu na broj listića koji je primljen prilikom otvaranja BM. 100 listića manje je primljeno od broja upisanih birača na tom BM, a u Zapisniku o radu BO je na kraju upisano da je primljeno 104 listića više nego na otvaranju BM.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

RIK stao na stanovište da se ne može utvrditi na osnovu čega je BO utvrdio 2161 kao broj primljenih glasačkih listića, ako se ima u vidu da je na otvaranju BM konstatovan prijem 2057 listića. Prigovor usvojen.

ODLUKA SUDA /

SIŽE ODLUKE /

BIRAČKO MESTO - BM 85 Zemun

OPIS PRIGOVORA

Veći broj glasačkih listića u kutiji, od broja birača koji su upisani u izvod iz biračkog spiska da su glasali.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Rik stao na stanovište da je utvrđeno uvidom u Zapisnik o radu BO da su parafirane izmene Zapisnika i da se sa izmenama sve logičko računске operacije slažu. Prigovor odbačen.

ODLUKA SUDA Už 21/17 – Žalba se usvaja i poništava se Rešenje Republičke izborne komisije

SIŽE ODLUKE

Presudom Upravnog suda usvojena je žalba i poništeno Rešenje Republičke izborne komisije. Po nalaženju Upravnog suda, Republička izborna komisija je svoju odluku zasnovala na ispravljenom Zapisniku o radu biračkog odbora, bez navođenja pravnog osnova za ispravku i bez kontrole izbornog materijala, a pri tome nije dala razloge o navodima prigovora i dostavljenom Zapisniku o radu uz prigovor. Upravni sud žalbu žalioća usvojio i poništio ožalbeno rešenje, Upravni sud je usvojio žalbu i poništio rešenje RIK-a. Sud je naložio RIK-u da u ponovnom postupku oceni navode iz prigovora, da utvrdi činjenično stanje kroz uvid u izborni materijal sa biračkog mesta i donese odluku.

BIRAČKO MESTO - BM 10 Kraljevo

OPIS PRIGOVORA

Veći broj glasačkih listića u kutiji, od broja birača koji su upisani u izvod iz biračkog spiska da su glasali.

ODLUKA I OBRAZLOŽENJE RIK

Uvidom u Zapisnik, RIK utvrdio da postoji višak, raspušten BO i raspisani ponovljeni izbori 11. aprila.

ODLUKA SUDA /

SIŽE ODLUKE /